

KORONA GÜNLERİNDE DÜŞÜNÜR ve YAZARLAR-DAN FARKLI GÖRÜŞLER

Covid-19: Gerekçesiz Bir Acil Durumun Yarattığı İstisna Hali

Yazar [Giorgio Agamben](#)

Şubat 27, 2020

Varsayımsal bir koronavirüs salgınına karşı alınan hummalı, irrasyonel ve hepten yersiz acil durum önlemlerine anlam verebilmek için “İtalya’da SARS-CoV2 salgını yoktur” diyen [İtalya Ulusal Araştırma Konseyi’nin](#) (NRC) açıklamasından başlamalıyız.

Açıklama şöyle devam ediyor: her halükarda “bugün itibariyle elimizde olan epidemiyolojik verilere ve on binlerce vakaya göre, enfeksiyon, vakaların %80-90’ında hafif/orta semptomlar (grip benzeri) gösteriyor. Vakaların %10-15’inde ise akciğer iltihabı ihtimali mevcut ama bu da vakaların çoğunda tehlikesiz bir seyir izlemektedir. Hastaların sadece %4’ünün yoğun bakımda tedavi görmesi gerektiğini tahmin ediyoruz”.

Gerçek durum buysa neden medya ve yetkililer, panik havası yaratarak hareketi ciddi oranda kısıtlayacak ve bütün bölgelerde gündelik yaşamın ve iş etkinliklerinin askıya alınmasına neden olacak gerçek bir istisna halini kışkırtmak için ellerinden geleni yapıyorlar?

Böylesi ölçsüz bir yanıt, iki faktör üzerinden açıklanabilir.

İlk olarak, burada bir kez daha gözler önüne serilen şey, istisna halini normal bir yönetim paradigması olarak kullanma eğiliminin artmasıdır. Hükümet tarafından “hijyen ve kamu güvenliği nedenleriyle” onaylanan idari karar (*decreto legge*), “test sonuçları pozitif çıkan ve enfeksiyon nedeni bilinmeyen en az bir kişinin olduğu belediyelerde ve bölgelerde veya kısa süre önce salgından etkilenen bir bölgeden gelmiş biriyle bağlantılı olmayan en az bir bulaşı vakasının görüldüğü yerlerde” gerçek bir militerleşme hali yaratmaktadır.

Terörizmin istisnai önlemler almaya bahane olarak kullanılma ihtimali tüketildiğinde, bir salgın icat etmenin, her türlü kısıtlamanın ötesinde böylesi önlemleri genişletmeye ideal bir bahane olduğu pekala söylenebilir.

Böylesi muğlak ve belirsiz bir formül, [hükümetin] istisna halini hızla bütün bölgelere genişletmesine izin verecektir, öyle ya pratikte başka yerlerde başka vakaların görülmeme ihtimali yoktur.

Bu kararın özgürlükleri ne kadar ciddi bir biçimde kısıtlayacağına bir göz atalım:

1. Salgından etkilenmiş bir belediyede veya bölgede yaşayan herkese belediyeden veya bölgeden ayrılma yasağı.
2. Salgından etkilenmiş belediye veya bölgeye girme yasağı.
3. (Kültürel, dini etkinlikler veya spor veya eğlence etkinlikleri olmasına bakılmaksızın) her türlü etkinliğin ve organizasyonun askıya alınması ve kamuya açık kapalı mekanlar da dahil olmak üzere her türlü özel ve kamusal alanda gerçekleştirilecek olan mitinglerin askıya alınması.
4. Lise de dahil olmak üzere uzaktan eğitim dışında her düzeyde ana okullarında ve okullarda eğitim hizmetlerinin askıya alınması.
5. Kültürel Miras ve Tabiat Tüzüğü'nün 101. maddesinde ve 01/22/2004 tarihli 42 nolu idari hükümde yer alan müzelerin ve kültür kurumlarının kapatılması. Bu kurumlara serbest girişe dair her türlü mevzuatın da askıya alınması.
6. İtalya'ya ve İtalya'dan yurtdışına eğitim amaçlı her türlü seyahatin askıya alınması.
7. Kamusal alanda yapılan her türlü sınavın ve temel hizmetler ve kamu hizmetleri dışında kamu kuruluşlarında gerçekleştirilen bütün etkinliklerin askıya alınması.
8. Enfeksiyonu kaptığı doğrulanan kişilerle yakın temas içinde olan bireylerin karantinaya alınması ve aktif olarak denetim altında tutulması. Bu kısıtlamaların NRC'ye göre her sene etkisi altında kaldığımız grip vakalarından pek de farklı olmayan normal bir grip tehdidi karşısında epey ölçüsüz olduğu barizdir. Terörizmin istisnai önlemler almaya bahane olarak kullanılma ihtimali tüketildiğinde, bir salgın icat etmenin her türlü kısıtlamanın ötesinde böylesi önlemleri genişletmeye ideal bir bahane olduğu pekala söylenebilir.

Bir o kadar rahatsız edici olan diğer bir mesele de son yıllarda tek tek şahısların bilincine yayılan ve kolektif panik hallerine dönük gerçek bir gereksinime dönüşen korku halidir, salgın buna da ideal bir bahane sunar.

Bu yüzden, sapkın bir kısır döngü halinde, [kendi yarattıkları güvenlik arzusunu tatmin etmek için şimdi duruma müdahale eden] hükümetlerin dayattığı özgürlükleri kısıtlayan uygulamalar yine aynı hükümetler tarafından yaratılmış olan güvenlik arzusu namına kabul ediliyor.

Bu metin Agamben'in ilk olarak 26 Şubat tarihinde "[Lo stato d'eccezione provocato da un'emergenza immotivata](#)" adı altında yayımlanan manifestosunun İngilizceye [çevirisinden](#) Öznur Karakaş tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Žižek: Koronavirüsü Karar Vermeye Zorluyor: Ya Küresel Komünizm Ya Orman Kanunları

Yazar [Slavoj Žizek](#)

Mart 12, 2020

Koronavirüsü paniği yayıldıkça, artık nihai bir seçim yapmamız gerekiyor: ya güçlü olanın hayatta kalma ilkesinin en vahşi mantığını kabul edeceğiz ya da küresel koordinasyon ve işbirliğiyle yeni bir komünizm icat edecek ve onu uygulamayı seçeceğiz.

Medya "Panik yapmayın!" diye bitimsizce tekrar ediyor. Daha sonra öyle haberlere ulaşıyoruz ki paniği artırmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Vaziyet, komünist bir ülkede geçen gençliğimi hatırlatıyor: ne zaman hükümet yetkilileri halkı paniğe kapılmalarını gerektirecek hiçbir şey olmadığı hususunda temin

etse, hepimiz bu güvencelerin aslında onların çok net panik içinde olduğunu gösterdiğini düşünürdük.

Panik içinde tepki vermek aslında tehdidi çok da ciddiye almadığımızı gösterir. Aksine önemsizleştiriyoruzdur. Sadece haddinden fazla tuvalet kağıdı satın almanın ne kadar saçma olduğunu düşünün: sanki ölümcül bir salgında tek derdimiz yeterli sayıda tuvalet kağıdıymış gibi. Peki koronavirüsü salgınına verilecek uygun tepki ne olabilir? Ne ders almalıyız, salgını ciddiyetle karşılamak için ne yapmalıyız?

Panik Yapıp Vakit Kaybedemeyiz Durum Ciddi

Panik, kendine ait bir mantığa sahip. Birleşik Krallık'ta koronavirüsü nedeniyle tuvalet kağıtlarının tükenmesi bana gençliğimde tuvalet kağıdı ile ilgili sosyalist Yugoslavya'da yaşadığım tuhaf bir olayı hatırlattı. Birden bire tuvalet kağıtlarının kalmadığına dair bir dedikodu yayılmaya başladı. Yetkililer derhal normal tüketim halinde yeterli miktarda tuvalet kağıdı olduğunu açıkladı, şaşırtıcı şekilde bu hem doğrudu hem insanlar bile bunun doğru olduğuna inandı.

Yine de, ortalama bir tüketici şöyle akıl yürüttü: tabii ki yeterince tuvalet kağıdı olduğunu ve dedikoduların doğru olmadığını biliyorum, ama ya kimileri dedikoduyu ciddiye alıp panik içinde fazla fazla tuvalet kağıdı alır da gerçekten tuvalet kağıdını bitirirse? Yani en iyisi gidip fazladan tuvalet kağıdı alayım.

Hatta dedikoduları ciddiye alacak birileri olduğuna inanmaya gerek bile yok – dedikoduları ciddiye alacak birileri olduğuna inanan birileri olduğunu varsaymak yeterli – etki aynı olur, gerçekten de marketlerde tuvalet kağıdı kalmaz. Bugün Birleşik Krallık'ta ve Kaliforniya'da da benzer şeyler olmuyor mu?

Halihazırda süregiden aşırı paniğin tuhaf karşıtı esas panik olması gereken yerde hiç paniğin olmamasıdır. Son iki sene içinde SARS ve Ebola salgınlarından sonra bize tekrar tekrar yeni ve daha güçlü bir salgının geleceği söylendi, soru OLUR MU değil, NE ZAMAN OLUR idi. Buna rağmen bizler akla uygun bu uğursuz gerçekleri kabul ettik ama bir şekilde onları pek de ciddiye almadık ve eyleme geçip ciddi hazırlık yapmaya isteksiz olduk – belli ki bunları bir tek *Contagion* gibi kıyamet sonrası filmlerinde yapabiliyoruz.

Bu karşıtlığın bize söylediği şey paniğin gerçek tehditlerle başa çıkmak için uygun bir yol olmadığıdır. Panik içinde tepki vermek aslında tehdidi çok da

ciddiye almadığımızı gösterir. Aksine önemsizleştiriyoruzdur. Sadece haddinden fazla tuvalet kağıdı satın almanın ne kadar saçma olduğunu düşünün: sanki ölümcül bir salgında tek derdimiz yeterli sayıda tuvalet kağıdıymış gibi. Peki koronavirüsü salgınına verilecek uygun tepki ne olabilir? Ne ders almalıyız, salgını ciddiyetle karşılamak için ne yapmalıyız?

Komünizm Derken Neyi Kastediyorum?

Koronavirüsü salgınının komünizme yeniden yükselme şansı verebileceğini [söylediğim](#)de, beklendiği gibi iddiam alaya alındı. Hem de krize dönük Çin devletinin ciddi yaklaşımının işe yaradığının görülmesine rağmen, – en azından şu an İtalya’dan daha iyi durumda, aynı zamanda iktidardaki komünistlerin eski otoriter mantığı da açıkça kendi sınırlılıklarını ortaya koydu. Bu sınırlılıklardan biri şuydu: kötü haberleri yöneticilere (ve kamuoyuna) iletmekten duyulan korku, karşılaşılabilecek sonuçlardan duyulan korkuya ağır bastı – [söylenenlere bakılırsa](#), salgının başında yeni virüse dair bilgi paylaşılanların gözaltına alınması belli ki bu sebepten gerçekleşti ve haberlere göre şimdi de buna benzer olaylar meydana gelmekte:

“Koronavirüsü nedeniyle duran Çin’i yeniden işinin başına koşmak için yapılan baskı, eskiden cazip gelen bir müdahaleyi yeniden gündeme getiriyor: verileri, üst düzey yetkililerin görmek istediklerini gösterecek şekilde manipüle et,” diye aktarıyor [Bloomberg](#). “Bu olay, doğu sahilindeki bir endüstri merkezi olan Zhejiang bölgesinde, elektrik tüketimi üzerinden vuku buluyor. Meseleye aşına olan insanlara göre, en az üç şehirde, yerel fabrikalara belli enerji tüketimi hedeflerine ulaşmaları gerektiği söylendi, çünkü bu verileri üretimin yeniden canlandığını göstermek için kullanacaklardı. İnsanlar, bu durumun kimi kuruluşları boş dahi olsa tesislerinin çarklarını döndürmeye yönelttiğini söylüyor.”

Koronavirüsü salgınının komünizme yeniden yükselme şansı verebileceğini [söylediğim](#)de, beklendiği gibi iddiam alaya alındı.

İktidardakiler bu hileyi fark ettiğinde ne olacağını da tahmin edebiliriz: yerel yetkililer sabotajla suçlanıp ağır şekilde cezalandırılacak, böylelikle kısır döngü içinde güvensizlik yeniden yeniden üretilecek... Salgınla Çin’in nasıl mücadele ettiğini ortaya çıkarmak için Çinli bir Julian Assange gerekiyor. Peki komünizm bu değilse komünizm derken aklımda ne var, neyi kast ediyorum? Anlamak için DSÖ’nün yakın zamanda yaptığı [kamuoyu açıklamasını](#) okumak yeterli:

Geçtiğimiz hafta DSÖ başkanı Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, dünyanın dört bir yanında halk sağlığı yetkilileri virüsün yayılmasıyla başarılı biçimde mücadele etme kabiliyetine sahip olsa da örgütün, bazı ülkelerdeki siyasi kararlılık seviyesinin tehdidin seviyesi ile örtüşmediğinden kaygılandığını söyledi. *“Bu bir tatbikat değil. Şimdi vazgeçmenin zamanı değil. Şimdi mazeret bulmanın zamanı değil. Şimdi var gücümüzle çalışma zamanı. Ülkeler bunun gibi senaryolar için onlarca yıldır hazırlık yapıyor. Şimdi bu planları hayata geçirme zamanı,”* diyor Tedros. *“Bu salgın geri püskürtülebilir ama ancak tüm hükümet mekanizmasını işin içine dahil eden kolektif, koordine ve kapsamlı bir yaklaşımla.”*

Böylesi kapsamlı bir yaklaşımın, tek tek hükümetlerin ötesine geçmesi gerektiğini ekleyebiliriz: Güçlü ve etkili bir uluslararası koordinasyon ve işbirliğinin yanı sıra, devlet denetiminin dışında yerel halk seferberliğini de kapsamalıdır.

Solunum sorunlarıyla binlerce insan hastanelik olacaksa, çok ama çok daha fazla solunum cihazına ihtiyaç olacaktır, bunları hazır etmek için devlet savaş koşullarında binlerce silah gerektiğinde nasıl müdahale ediyorsa aynen o şekilde doğrudan müdahale etmeli ve diğer devletlerin işbirliğine de başvurmalıdır. Tıpkı bir askeri kampanyada olduğu gibi, bilgi paylaşımı yapılmalı ve planlar tam manasıyla koordine edilmelidir – Bugün ihtiyaç duyduğumuz ‘komünizm’den kastım BUDUR. Ya da Will Hutton’ın tarif ettiği üzere: *“Şimdi, krizlere ve salgınlara yatkın, her tür düzenlemeden azade serbest piyasa küreselleşmesi kesinlikle ölmekte. Ama karşılıklı birbirimize bağımlı olduğumuzu, kanıtlara dayanan kolektif eylemin önceliğini kabul eden başka bir küreselleşme biçimi doğmakta.”*

Küresel koordinasyon ve işbirliği gerekliliği

Şu an halen hakim olan duruş şu: *“Her ülke tek başına kendisi için mücadele eder.”* Will Hutton [Guardian](#)’da bunu şöyle ifade etmiş: *“Yerel eksikliklerin ve salgını kontrol altına almaya dönük plansız, ilkel yaklaşımların ortasında, ülkeler tek tek krizle ilgili kendi münferit analizlerine döndü, bu yüzden tıbbi malzemeler gibi [kilit önemdeki ürünlerin ihracına](#) ulusal yasaklamalar getirildi.”*

Koronavirüsü salgını sadece piyasa ekonomisine dayalı küreselleşmenin sınırlarına işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda devletin tam bağımsızlığında ısrar eden milliyetçi popülizmin sınırlarının daha bile ölümcül olduğunu

gösteriyor: 'Önce Amerika (ya da her kimse)!' sloganı artık bitti, çünkü Amerika ancak küresel işbirliği ve koordinasyon sayesinde kurtarılabilir.

Ütopyaçı değilim, insanlar arasında ideal bir dayanışmanın kurulması çağrısında bulunmuyorum. Aksine, mevcut kriz, küresel dayanışma ve işbirliğinin tek tek hepimizin hayatta kalabilmesi için nasıl gerekli olduğunu, yapılacak tek rasyonel bencilce şeyin bu olduğunu net şekilde gösteriyor. Ve mesele sadece korona virüsü de değil: bizzat Çin aylar önce dev bir domuz gripi salgını geçirdi, şimdi de bir çekirge istilası ihtimali ile karşı karşıya. Artı, Owen Jones'un da [dediği gibi](#), iklim krizi dünya üzerinde muhtemelen korona virüsünden daha çok insanı öldürüyor ama bu konuda ortada bir panik yok.

Sinik dirimselci bir bakış açısıyla, korona virüsüne, insanlığın çürümüş otları ayıklarcasına yaşlı, zayıf ve hastalardan kurtulmasına imkan veren, küresel sağlığa katkıda bulunacak faydalı bir enfeksiyon gözüyle bakmak insanın aklını çelebilir.

Benim savunduğum kapsamlı komünist yaklaşım ise böylesi dirimselci bir bakış açısını gerçekten ardımızda bırakmamızın tek yoludur. Süregiden tartışmalarda, koşulsuz dayanışmanın engellendiğini gösteren işaretler halihazırda ortaya çıkmış durumda. Birleşik Krallık'ta salgınların daha felaket-vari bir hal alması durumunda "üç akil adam"ın rolüne ilişkin şu [notta](#) olduğu gibi: *"Deneyimli doktorlar, Britanya'da ciddi bir koronavirüsü salgınının patlak vermesiyle yoğun bakım ünitelerinin yetersiz kalması halinde, Ulusal Sağlık Sistemi hastalarının hayat kurtaran tedavilerden mahrum bırakılabileceği konusunda uyarıda bulunuyorlar. Buna benzer bir "üç akil adam" protokolü uygulamaya konması halinde, hastanelerin hastalarla dolup taşması durumunda, her hastanede üç üst düzey danışman, solunum desteği ve yatak gibi bakım hizmetlerinin kimlere verileceğine karar vermek zorunda kalacaktır."*

Koronavirüsü salgını sadece piyasa ekonomisine dayalı küreselleşmenin sınırlarına işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda devletin tam bağımsızlığında ısrar eden milliyetçi popülizmin sınırlarının daha bile ölümcül olduğunu gösteriyor.

Bu "üç akil adam" hangi kriterlere göre karar verecek? En zayıf ve yaşlıları mı kurban edecek? Peki bu durum çok derin bir yozlaşmaya zemin hazırlamayacak mı? Bu gibi prosedürler en güçlü olanın hayatta kalmasına dayalı en zalimane mantığı uygulamaya geçirmeye hazır hale geldiğimizi göstermiyor mu?

Dolayısıyla, bir kez daha tekrarlayalım, nihai bir tercihle karşı karşıyayız: bu yolu mu yoksa yeni baştan tasarlanmış bir komünizm türünü mü seçeceğiz?

Serap Güneş ve Koray Kırmızısakal [RT](#)'den çevirdi. Serap Güneş düzeltti, Öznur Karakaş son okumayı yaptı.

Gözetlemek Ve Cezalandırmak Mı? Evet, Lütfen! / SLAVOJ ŽIŽEK

MART 18, 2020

Birçok liberal ve Solcu, koronavirüsü salgınının, halkın kontrolüne ve düzenlenmesine dönük tedbirlerin meşrulaşmasına ve temellendirilmesine nasıl da hizmet ettiğinden söz etti, ki bu demokratik Batı toplumlarında şu ana kadar düşünülemez bir durumdu. Peki İtalya'nın böylesine tümenden tecrit hali, totaliterlerin ıslak rüyalarının gerçeğe dönüşmesi değil midir? Dijitalize edilmiş sosyal kontrol biçimlerinin çoktan geniş bir biçimde uygulandığı Çin'in (en azından görüldüğü kadarıyla), iş felaket boyutlarında salgınlarla baş etmeye gelince, en donanımlı devlet olmasına ş aşırılamak lazım. Peki bu, en azından belli açılardan, Çin'in geleceğimiz olduğu anlamına mı gelir? Küresel bir istisna haline mi gidiyoruz? Giorgio Agamben'in yaptığı analiz yeniden güncelleşiyor mu?

Agamben, sürmekte olan salgınlarda devlet kontrolünün fiili işlevinin önemli bir veçhesini betimliyor. Fakat hala izaha muhtaç sorular var: Neden Devlet iktidarı, beraberinde devlete karşı güvensizliği getiren (çaresiz kaldılar, yeteri kadarını yapamıyorlar), ayrıca sermayenin mükemmel yeniden üretimini bozan böyle bir paniği desteklemek istesin ki?

Agamben'in bizzat şu [sonuca](#) varması şaşırtıcı değil: koronavirüsü salgınına yaklaşımı, konu hakkında yazarların çoğunluğundan daha radikal bir biçimde farklıydı. O, "varsayımsal bir koronavirüsü salgınına karşı alınan hummalı, irrasyonel ve hepten yersiz acil durum önlemleri"nden şikayet etti, ki bu virüs

ona göre gribin bir versiyonuydu, ardından şöyle soruyordu: “Gerçek durum buysa neden medya ve yetkililer, panik havası yaratarak hareketi ciddi oranda kısıtlayacak ve bütün bölgelerde gündelik yaşamın ve iş etkinliklerinin askıya alınmasına neden olacak gerçek bir istisna halini kışkırtmak için ellerinden geleni yapıyorlar?” [\[1\]](#)

Agamben’e göre, bu “ölçüsüz yanıt”ın esas sebebi, “istisna halini normal bir yönetim paradigması olarak kullanma eğiliminin artması”dır. Dayatılan bu tedbirler, iktidara idari kararlarla bizim özgürlüğümüzü kısıtlama olanağı verir. “Bu kısıtlamaların NRC’ye göre her sene etkisi altında kaldığımız grip vakalarından pek de farklı olmayan normal bir grip tehdidi karşısında epey ölçüsüz olduğu barizdir. Terörizmin istisnai önlemler almaya bahane olarak kullanılma ihtimali tüketildiğinde, bir salgın icat etmenin her türlü kısıtlamanın ötesinde böylesi önlemleri genişletmeye ideal bir bahane olduğu pekala söylenebilir.” İkinci sebep ise “son yıllarda tek tek şahısların bilincine yayılan ve kolektif panik hallerine dönük gerçek bir gereksinime dönüşen korku halidir, salgın buna da ideal bir bahane sunar.”

Agamben, sürmekte olan salgınlarda devlet kontrolünün fiili işlevinin önemli bir veçhesini betimliyor. Fakat hala izaha muhtaç sorular var: Neden Devlet iktidarı, beraberinde devlete karşı güvensizliği getiren (çaresiz kaldılar, yeterli değil), ayrıca sermayenin tıkr tıkr işleyen yeniden üretimini bozan böyle bir paniği desteklemek istesin ki? Gerçekten kendi sultasını canlandırmak için küresel bir ekonomik krizi tetiklemek sermayenin ve devlet iktidarının çıkarına mı? Yalnızca sıradan insanların değil aynı zamanda devletin ta kendisinin de panik içinde olduğunu, durumu kontrol edemediğinin tamamen farkında olduğunu gösteren bariz işaretler aslında sadece savaş hilesi mi?

Alternatif sağ (alt-right) ve sahte Solun her ikisi de salgının tüm gerçekliğini kabul etmeyi reddediyor ve onu indirgemeci bir sosyal-inşacılık üzerinden sulandırıyor, söz gelimi salgını, sosyal çıkarımları adına kınıyorlar.

Agamben’in tepkisi, virüsün yayılmasıyla ortaya çıkan “abartılı panik”i, toplumsal kontrol amaçlı iktidar uygulamalarıyla dizginsiz bir ırkçılığın ifadesi olan belli unsurların karışımı olarak gören yaygın Sol duruşun uç bir formu (“ya doğayı ya da Çin’i suçla”). Gelin görün ki böyle toplumsal bir yorum tehdidin gerçekliğini ortadan kaldırmıyor. Bu realite bizi kendi özgürlüklerimizi azaltmaya itiyor mu? Karantinalar ve diğer tedbirler elbette özgürlüğümüzü kısıtlarlar, bu konuda olası istismarları ortaya çıkarmak için yeni Assange’lar lazım. Fakat viral enfeksiyon tehdidi, yeni yerel ve küresel dayanışma biçimlerine muhteşem bir

ivme verdi, dahası bizzat iktidarı kontrol etme gereksinimini aşikâr hale getirdi. İnsanlar devleti sorumlu tutmakta haklılar: İktidar sende, hadi göster ne yapabileceğini! Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı zorluk, Çin'in yaptığından daha demokratik ve daha şeffaf bir şekilde yapılabileceğini ispat etmektir:

“Çin, Batı Avrupa ve Amerika için, muhtemelen kendi aleyhlerine olacak şekilde, tolere etmesi pek mümkün olmayan birçok tedbir uyguladı. Açıkça söylemek gerekirse, hayatta kalma adına yürütülen bütün değerlendirme ve modellendirme biçimlerini ‘denetim’, aktif yönetimi ise ‘sosyal kontrol’ olarak yorumlamak bir hatadır”. Bu müdahalelere dair daha farklı ve incelikli bir sözlükçeye ihtiyacımız var.”[\[ii\]](#)

Her şey bu “daha incelikli bir sözlükçe”ye varıyor: salgının gerektirdiği tedbirler otomatik olarak, Foucault gibi düşünürlerin ortaya attığı olağan denetim ve kontrol paradigmasına indirgenmemeli. Beni bugün Çin'in uyguladığı tedbirlerden (ve İtalya'nın ve...) daha çok korkutan şey, yetkililer gerçek verileri manipüle edip gizlediğinden, bu tedbirlerin salgını kontrol altına alamayacak şekilde uygulanmasıdır.

Alternatif sağ (alt-right) ve sahte Solun her ikisi de salgının tüm gerçekliğini kabul etmeyi reddediyor ve onu indirgemeci bir sosyal-inşacılık üzerinden sulandırıyor, söz gelimi salgını, sosyal çıkarımları adına kınıyorlar. Trump ve partizanları, sürekli, salgının Trump'ın gelecek seçimleri kaybetmesi için kurulmuş, Demokratlar ve Çin menşeli bir komplo olduğunda ısrar ediyor, onlar bunu derken Sol görüşten bazıları ise devlet ve sağlık mercilerince sunulan tedbirleri yabancı düşmanlığıyla suçluyor, bu yüzden tokalaşmaya falan devam ediyorlar. Böylesi bir durum, mevcut halin paradoksunu kaçırıyor: el sıkışmamak ve gerekirse kendini diğerlerinden izole etmek bugün bir dayanışma biçimidir.

Bugün kimin gücü tokalaşmaya ve sarılmaya yetebilir? Ayrıcalıklı olanların. Boccacio'nun *Decameron*'u, şehri kırıp geçiren vebadan kaçmak için Floransa'nın çeperinde yer alan terk edilmiş bir köşkte barınan yedi genç kadın ve üç genç erkeğin anlattığı öykülerden oluşur. Mali elitler, tecrit edilmiş bölgelere çekilip *Decameron* tarzı hikayeler anlatarak kendilerini eğlendirecekler. (Çok zenginlerimiz özel uçaklarına üşüşüp Karayipler'deki kendilerine mahsus ufak adalarına gittiler bile). Bizler, yani virüslerle birlikte yaşamaya mecbur olan sıradan insanlar ise durmaksızın tekrarlanan “paniğe gerek yok” formülünün bombardımanına tutulup akabinde yalnızca paniği tetikleyecek verilerle baş başa kalıyoruz. [\[iii\]](#) Vaziyet, komünist bir ülkede geçen gençliğimi hatırlatıyor: ne zaman hükümet yetkilileri halkı paniğe kapılmalarını

gerektirecek hiçbir şey olmadığı hususunda temin etse, hepimiz bu güvencelerin aslında onların çok net panik içinde olduğunu gösterdiğini düşünürdük.

Ama panik gerçek tehditlerle başa çıkmak için uygun bir yol değildir. Panik içinde tepki vermek aslında tehdidi çok da ciddiye almadığımızı gösterir. Aksine önemsizleştiriyoruzdur. Sadece haddinden fazla tuvalet kağıdı satın almanın ne kadar saçma olduğunu düşünün: sanki ölümcül bir salgında tek derdimiz yeterli sayıda tuvalet kağıdıymış gibi. Peki koronavirüsü salgınına verilecek uygun tepki ne olabilir? Ne ders almalıyız, salgını ciddiyetle karşılamak için ne yapmalıyız?

Koronavirüsü salgınının komünizme yeniden yükselme şansı verebileceğini [söylediğim](#)de, beklendiği gibi iddiam alaya alındı. Hem de krize dönük Çin devletinin ciddi yaklaşımının işe yaradığının görülmesine rağmen, – en azından şu an İtalya’dan daha iyi durumda, aynı zamanda iktidardaki komünistlerin eski otoriter mantığı da açıkça kendi sınırlılıklarını ortaya koydu. Bu sınırlılıklardan biri şuydu: kötü haberleri yöneticilere (ve kamuoyuna) iletmekten duyulan korku, karşılaşılabilecek sonuçlardan duyulan korkuya ağır bastı – [söylenenlere bakılırsa](#), salgının başında yeni virüse dair bilgi paylaşanların gözüaltına alınması belli ki bu sebepten gerçekleşti ve haberlere göre şimdi de buna benzer olaylar meydana gelmekte:

“Koronavirüsü nedeniyle duran Çin’i yeniden işinin başına koşmak için yapılan baskı, eskiden cazip gelen bir müdahaleyi yeniden gündeme getiriyor: verileri, üst düzey yetkililerin görmek istediklerini gösterecek şekilde manipüle et,” diye aktarıyor [Bloomberg](#). “Bu olay, doğu sahilindeki bir endüstri merkezi olan Zheijang bölgesinde, elektrik tüketimi üzerinden vuku buluyor. Meseleye aşına olan insanlara göre, en az üç şehirde, yerel fabrikalara belli enerji tüketimi hedeflerine ulaşmaları gerektiği söylendi, çünkü bu verileri üretimin yeniden canlandığını göstermek için kullanacaklardı. İnsanlar, bu durumun kimi kuruluşları boş dahi olsa tesislerinin çarklarını döndürmeye yönelttiğini söylüyor.”

İktidardakiler bu hileyi fark ettiğinde ne olacağını da tahmin edebiliriz: yerel yetkililer sabotajla suçlanıp ağır şekilde cezalandırılacak, böylelikle kısır döngü içinde güvensizlik yeniden yeniden üretilecek... Salgınla Çin’in nasıl mücadele ettiğini ortaya çıkarmak için Çinli bir Julian Assange gerekiyor. Peki komünizm bu değilse komünizm derken aklımda ne var, neyi kast ediyorum? Anlamak için DSÖ’nün yakın zamanda yaptığı [kamuoyu açıklamasını](#) okumak yeterli:

Geçtiğimiz hafta DSÖ başkanı Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, dünyanın dört bir yanında halk sağlığı yetkilileri virüsün yayılmasıyla başarılı biçimde mücadele etme kabiliyetine sahip olsa da örgütün, bazı ülkelerdeki siyasi kararlılık seviyesinin tehdidin seviyesi ile örtüşmediğinden kaygılandığını söyledi. *“Bu bir tatbikat değil. Şimdi vazgeçmenin zamanı değil. Şimdi mazeret bulmanın zamanı değil. Şimdi var gücümüzle çalışma zamanı. Ülkeler bunun gibi senaryolar için onlarca yıldır hazırlık yapıyor. Şimdi bu planları hayata geçirme zamanı,”* diyor Tedros. *“Bu salgın geri püskürtülebilir ama ancak tüm hükümet mekanizmasını işin içine dahil eden kolektif, koordine ve kapsamlı bir yaklaşımla.”*

Böylesi kapsamlı bir yaklaşımın, tek tek hükümetlerin ötesine geçmesi gerektiğini ekleyebiliriz: Güçlü ve etkili bir uluslararası koordinasyon ve işbirliğinin yanı sıra, devlet denetiminin dışında yerel halk seferberliğini de kapsamalıdır. Solunum sorunlarıyla binlerce insan hastanelik olacaksa, çok ama çok daha fazla solunum cihazına ihtiyaç olacaktır, bunları hazır etmek için devlet savaş koşullarında binlerce silah gerektiğinde nasıl müdahale ediyorsa aynen o şekilde doğrudan müdahale etmeli ve diğer devletlerin işbirliğine de başvurmalıdır. Tıpkı bir askeri kampanyada olduğu gibi, bilgi paylaşımı yapılmalı ve planlar tam manasıyla koordine edilmelidir – Bugün ihtiyaç duyduğumuz ‘komünizm’den kastım BUDUR. Ya da Will Hutton’ın tarif ettiği üzere: *“Şimdi, krizlere ve salgınlara yatkın, her tür düzenlemeden azade serbest piyasa küreselleşmesi kesinlikle ölmekte. Ama karşılıklı birbirimize bağımlı olduğumuzu, kanıtlara dayanan kolektif eylemin önceliğini kabul eden başka bir küreselleşme biçimi doğmakta.”* Şu an halen hakim olan duruş şu: *“Her ülke tek başına kendisi için mücadele eder.”* Will Hutton [Guardian](#)’da bunu şöyle ifade etmiş: *“Yerel eksikliklerin ve salgını kontrol altına almaya dönük plansız, ilkel yaklaşımların ortasında, ülkeler tek tek krizle ilgili kendi münferit analizlerine döndü, bu yüzden tıbbi malzemeler gibi [kilit önemdeki ürünlerin ihracına](#) ulusal yasaklamalar getirildi.”*

Koronavirüsü salgını sadece piyasa ekonomisine dayalı küreselleşmenin sınırlarına işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda devletin tam bağımsızlığında ısrar eden milliyetçi popülizmin sınırlarının daha bile ölümcül olduğunu gösteriyor: ‘Önce Amerika (ya da her kimse)!’ sloganı artık bitti, çünkü Amerika ancak küresel işbirliği ve koordinasyon sayesinde kurtarılabilir. Ütopycı değilim, insanlar arasında ideal bir dayanışmanın kurulması çağrısında bulunmuyorum. Aksine, mevcut kriz, küresel dayanışma ve işbirliğinin tek tek hepimizin hayatta kalabilmesi için nasıl gerekli olduğunu, yapılacak tek rasyonel

bencilce şeyin bu olduğunu net şekilde gösteriyor. Ve mesele sadece korona virüsü de değil: bizzat Çin aylar önce dev bir domuz gripi salgını geçirdi, şimdi de bir çekirge istilası ihtimali ile karşı karşıya. Artı, Owen Jones'un da [dediği gibi](#), iklim krizi dünya üzerinde muhtemelen korona virüsünden daha çok insanı öldürüyor ama bu konuda ortada bir panik yok.

Sinik dirimselci bir bakış açısıyla, korona virüsüne, insanlığın çürümüş otları ayıklarcasına yaşlı, zayıf ve hastalardan kurtulmasına imkan veren, küresel sağlığa katkıda bulunacak faydalı bir enfeksiyon gözüyle bakmak insanın aklını çelebilir. Benim savunduğum kapsamlı komünist yaklaşım ise böylesi dirimselci bir bakış açısını gerçekten ardımızda bırakmamızın tek yoludur. Süregiden tartışmalarda, koşulsuz dayanışmanın engellendiğini gösteren işaretler halihazırda ortaya çıkmış durumda. Birleşik Krallık'ta salgınların daha felaketvari bir hal alması durumunda "üç akil adam"ın rolüne ilişkin şu [notta](#) olduğu gibi: *"Deneyimli doktorlar, Britanya'da ciddi bir koronavirüsü salgınının patlak vermesiyle yoğun bakım ünitelerinin yetersiz kalması halinde, Ulusal Sağlık Sistemi hastalarının hayat kurtaran tedavilerden mahrum bırakılabileceği konusunda uyarıda bulunuyorlar. Buna benzer bir "üç akil adam" protokolü uygulamaya konması halinde, hastanelerin hastalarla dolup taşması durumunda, her hastanede üç üst düzey danışman, solunum desteği ve yatak gibi bakım hizmetlerinin kimlere verileceğine karar vermek zorunda kalacaktır."*Bu "üç akil adam" hangi kriterlere göre karar verecek? En zayıf ve yaşlıları mı kurban edecek? Peki bu durum çok derin bir yozlaşmaya zemin hazırlamayacak mı? Bu gibi prosedürler en güçlü olanın hayatta kalmasına dayalı en zalimane mantığı uygulamaya geçirmeye hazır hale geldiğimizi göstermiyor mu? Dolayısıyla, bir kez daha tekrarlayalım, nihai bir tercihle karşı karşıyayız: bu yolu mu yoksa yeni baştan tasarlanmış bir komünizm türünü mü seçeceğiz?

Fakat işler bundan da derine iniyor. Özellikle can sıkıcı bulduğum şey, ne zaman medyada bir yerlerin kapatıldığından veya bir şeylerin iptal olduğundan bahsedilecek olsa, illa bunun belli bir zaman zarfında yapılacağını eklenmesi: "Okullar 4 Nisana kadar kapalı olacak" formülü. Büyük beklenti şu: salgın süratle gelmesi gereken zirve noktasına ulaştıktan sonra, şeyler normale dönecek. Bu bağlamda, hali hazırda bir üniversite sempozyumunun Eylül'e ertelendiği bilgisini aldım. Yakalanması gereken nokta şu, nihayetinde hayat normale dönse bile, bu bizim salgından önce bıraktığımız normallik olmayacak. Günlük hayatımızın bir parçası olmuş olan şeyler artık böyle verili kabul

edilemeyecek; artık bir köşede gizlenmiş daimî tehditlerle dolu çok daha kırılğan bir yaşamı sürdürebilmeyi öğrenmemiz gerekecek.[\[iv\]](#)

Bu yüzden viral salgınların, diğer insanlarla ve kendi bedenlerimiz dahil etrafımızdaki nesnelere olan en temel ilişkilerimizi etkilemesi beklenebilir; (görünmez) kirli olabilecek şeylere dokunmaktan kaçınmak gibi: tutamaklara dokunma, klozete veya banklara oturma, insanlarla kucaklaşma veya insanların elini sıkma. Spontane jestlerimiz karşısında bile belki ihtiyatlı olacağız: burnuna dokunma veya gözlerini ovuşturma. Yani, bizleri sadece devlet veya diğer kurumlar kontrol etmeyecek, kendimizi kontrol etmeyi ve disipline sokmayı da öğrenmemiz lazım. Belki sadece sanal gerçek güvenli görülecek, açık havada özgürce hareket etmek sadece ultra zenginlerin adalarında mümkün olacak.

Burada, sanal gerçeklik ve internet düzeyinde bile, son yıllarda “virüs” veya “viral” sözcüklerinin genellikle web-ortamına bulaşan, yıkıcı güçleri (diyelim verilerimizi veya hard diskimizi mahvetme gücü) kendini gösterene kadar farkında bile olmadığımız dijital virüsleri ifade etmek için kullanıldığını anımsamamız gerek. Şu anda kavramın harfi harfine, orijinal anlamına muazzam bir dönüş yapıldığını görüyoruz: viral enfeksiyon, gerçek ve sanal her iki yönde de bir arada gidiyor.

O halde, hayata ve diğer yaşam biçimleriyle birlikte yaşayan varlıklar olarak var oluşumuza karşı tüm duruşumuzu değiştirmek mecburiyetindeyiz. Diğer bir ifadeyle, “felsefe”den anladığımız şey, yaşama dair temel yönelimimiz ise, gerçek bir felsefi devrimi deneyimlememiz gerekecek. Belki koronavirüs salgınına karşı gösterdiğimiz reaksiyon hakkında Elisabeth Kübler-Ross’tan bir şeyler öğrenebiliriz. O, ‘Ölüm ve Ölme Üzerine’ isimli eserinde, ölümcül bir hastalığa sahip olduğunu öğrendikten sonra insanın nasıl tepki gösterdiğini anlatan beş aşamalı meşhur bir şema önerdi: *inkar*: (durumu kabul etmeyi reddederiz: “Hayır, olamaz, benim başıma gelmiş olamaz”); *öfke* (durumu inkar edemediğimizde patlarız: “Neden ben?”); *pazarlık* “(olacakları erteleyebileceğimizi veya durumun etkisini azaltabileceğimizi umuyoruz: “Hiç olmazsa çocuklarımla mezuniyetini görsem); *depresyon* (libidinal yatırım geri çekilir: “Nihayetinde öleceğim, ne diye uğraşıp durayım ki”) ve *kabul* (“Ölüme direnemem, bari kendimi buna hazırlayayım”).[\[v\]](#) Ardından, Kübler-Ross bu aşamaları, yıkıcı herhangi bir şahsi kayba uygular (işsizlik, sevilen birinin ölümü, boşanma, madde bağımlılığı), ayrıca bu beş aşamanın hep aynı şekilde birbirini takip etmediğini, ne de bu beş aşamanın tüm hastalarca tecrübe edildiğini vurgular.

Ne zaman toplum travmatik bir kırılmayla karşı karşıya kalsa, bu beş aşama fark edilebilir. Ekolojik felaket tehdidini ele alalım mesela: önce onu inkar etmeye meylederiz (bu sadece bir paranoya, ne olmuş yani, meteorolojik düzende birkaç olası dalgalanma görülmüş); sonra öfke gelir (havayı kirleten büyük şirketlere, tehlikeyi umursamayan hükümetlere); bunu pazarlık izler (çöplerimizi geri dönüştürürsek, belki biraz zaman kazanabiliriz; hem iyi yanları da var bu küresel ısınmanın, Grönland'da sebze yetiştirebiliriz, gemiler Çin'den Amerika'ya kuzeydeki rotayı kullanarak daha hızlı gidebilir, Sibiryadaki bereketli alanlar donmuş toprakların erimesi sayesinde kullanılabilir...), depresyon (artık çok geç, mahvolduk...), ve nihayet kabul: ciddi tehditlerle karşı karşıyayız ve tüm hayat şeklimizi değiştirmemiz gerek!

O halde, hayata ve diğer yaşam biçimleri arasında yaşayan varlıklar olarak var oluşumuza karşı tüm duruşumuzu değiştirmek mecburiyetindeyiz. Diğer bir ifadeyle, "felsefe"den anladığımız şey, yaşama dair temel yönelimimiz ise, gerçek bir felsefi devrimi deneyimlememiz gerekecek.

Aynı şey hayatlarımızın dijital olarak kontrol edilmesinin yol açtığı gitgide büyüyen tehdit için de geçerlidir: önce bunu reddetmeye meylederiz (bu sadece bir abartı, bir Solcu paranoyası, hiçbir ajans bizim günlük aktivitelerimizi kontrol edemez...), sonra bir öfke patlaması yaşarız (bizi bizden iyi bilen ve bu bilgileri bizi manipüle edip kontrol altına almak için kullanan büyük şirketlere ve gizli devlet dairelerine), bunu bir pazarlık takip eder (otoriteler teröristleri aramakta haklılar ama bunu bizim gizliliğimizi ihlal etmeden yapsınlar..), depresyon (hayır artık çok geç, gizli saklı hiçbir şeyimiz kalmadı, kişisel özgürlüğün devri bitti), ve nihayetinde kabul: dijital kontrol özgürlüğümüzü tehdit ediyor, kamunun her veçhesini bilmesini sağlamalıyız ve bu konuda savaşmalıyız!

Politik alanda dahi, aynı şey Trump'ın başkanlığınca sarsıntıya uğramış kişiler için de geçerlidir: İlk olarak inkar vardı (endişelenmeyin canım, Trump sadece yapmacık yapmacık davranıyor, iktidara gelse de hiçbir şey değişmez), bunu öfke takip eder (iktidarı almasını sağlayan karanlık güçlere, onu destekleyen ve ahlaki var oluşumuzu tehdit eden popülistlere) ve pazarlık başlar (henüz her şey kaybedilmedi, belki Trump dizginlenebilir, bazı aşırılıklarına tahammül edelim), sonra depresyon gelir (faşizme giden yoldayız, Amerika'da demokrasi falan kalmadı) ve kabul: Amerika'da yeni bir siyasi rejim var, Amerikan demokrasisinin eski, güzel günleri sona erdi, hadi tehlikeyle yüzleşelim ve sakince Trump popülizmini nasıl yeneceğimizi planlayalım.

Orta Çağ'da, vebadan etkilenen kasabalarda halk hastalığın emarelerine karşı buna benzer bir tepki verirdi: Önce inkar ederlerdi, sonra öfke gelirdi (cezalandırılmamıza neden olan günahkar yaşamlarımıza, hatta buna izin veren zalim Tanrı'ya), sonrasında pazarlık gelirdi (çok da kötü değil, hasta kimse ondan uzak duralım yeter...) ve depresyon (hayatımız bitti...), ve sonra ilginç bir şekilde sefahat alemleri başlardı (bizim hayatımız bitti hala mümkün olan zevklere sarılalım- alkol, seks...), ve nihayetinde, kabullenme: İşte buradayız, hadi mümkün merteye hayat normal seyirinde akıyormuş gibi davranalım...

2019 yılının sonunda patlak veren koronavirüs salgınına karşı da böyle tepki veriyor muyuz? Başta inkar vardı (ciddi bir şey yok, bazı sorumsuz bireyler panik yayıyorlar); sonra öfke (genelde ırkçı ya da devlet karşıtı biçimde: pis Çinliler suçlu, devletimiz yeterince etkin değil...); ardından pazarlık gelir (tamam, bazı mağdurlar var ama SARS'a göre daha az ve zararı sınırlayabiliriz...); bu da işe yaramazsa, depresyon yükselir (bizi kandırmayın, hepimiz hapi yuttuk). Peki, bu durumda kabul neye benzer? Salgının son toplumsal eylemler dalgasına benzer özellikler göstermesi tuhaftır (Hong Kong Ya da Fransa'daki gibi eylemlerin): bu eylemler bir an patlak verip sona ermiyor, daha ziyade kalıyor ve sebat ediyorlar, hayatlarımıza daimî bir korku ve kırılğanlık getiriyorlar. Fakat bu kabul iki yönlü olabilir. Hastalığın yeniden normalleştirilmesi anlamına gelebilir: TAMAM, insanlar ölmeye devam edecekler fakat hayat da devam edecek, hatta belki iyi etkileri bile olabilir. Ya da bu kabul bizi panik ve yanılısamalardan uzak harekete geçmeye, kolektif dayanışma içinde davranmaya sevk edebilir (ve etmelidir de).

Kabul etmemiz gereken, uzlaşmamız gereken şey şu: hayatın bir alt tabakası var, bu zombi-vari, aptalca kendini tekrar eden, cinsellik-öncesi, virüslere mahsus yaşamın katmanı bu. Hep vardı ve hep karanlık bir gölge olarak bizimle birlikte olacak, hayatımızı tehdit edecek ve en ummadığımız anda birden patlayıverecek. Daha genel bir düzeyde, viral salgınlar, bize hayatımızın nihai olumsuzluğunu ve anlamsızlığını hatırlatır. Bizler, insanlık olarak ne kadar muhteşem manevi yapılar ortaya çıkarsak da virüs veya asteroid gibi aptal bir doğal tesadüf, her şeyi sona erdirebilir... İnsanlık olarak, bizim de bilmeden buna katkıda bulunabileceğimizi öne süren ekolojik dersten bahsetmiyorum bile.

Bu hususu daha açık hale getirmek için, izninizle utanmadan çok meşhur bir ifadeyi alıntılıyorum: virüsler "bir protein içinde RNA veya DNA'dan birisi ile nükleik asitten oluşan genellikle ultra mikroskobik, her türlü bulaşıcı ajandır:

hayvanlara, bitkilere, bakterilere bulaşırlar ve kendilerini sadece yaşayan hücrelerin içinde kopyalayabilir. Virüsler, canlı olmayan kimyasal birimler olarak görülür, bazen de canlı organizmalar olarak adlandırılırlar.” Hayat ve ölüm arasındaki bu salınım kritiktir: virüsler terimin genel anlamında ne canlı ne de ölüdürler. Onlar yaşayan ölülerdir. Bir virüs kendini kopyalama çabası sayesinde yaşar, fakat bu bir tür sıfır-seviyesinde yaşam, ölüm itkisinden çok tekrarın ve çoğalmanın en budalaca seviyesinde yaşamın biyolojik karikatürüdür. Gelin görün ki, virüsler daha kompleks yapıların kendinden neşet edip geliştiği temel yaşam formları da değildir. Onlar tamamen asalak yapılardır. Kendilerini daha gelişmiş organizmaları enfekte ederek kopyalarlar (virüs bize bulaştığında, ona basit bir kopyalama makinesi olarak hizmet ederiz). Virüsün gizemi de karşıtların böylece birbirine tesadüf etmesidir – temel ve asalak olan: Onlar Schelling’in “*der nie aufhebbare Rest*” dediği vakalardır: daha üst düzey çoğaltma mekanizmalarının işleyişinde görülen arızaların ürünü olarak ortaya çıkan ve bu mekanizmalara musallat olan (onlara bulaşan) bir kalıntıdır; daha üst düzey bir yaşamın alt momenti olarak asla yeniden ona entegre edilemeyen bir kalıntı.

Kabul etmemiz gereken, uzlaşmamız gereken şey şu: hayatın bir alt tabakası var, bu zombi-vari, aptalca kendini tekrar eden, cinsellik-öncesi, virüslere mahsus yaşamın katmanı bu.

Bu noktada Hegel’in “spekülatif muhakeme” dediği şeyle karşı karşıya kalırız: en yüksek ve en alt düzeyin özdeşliği iddiası. Hegel’in *Tin’in Fenomenolojisi*’nde yer alan frenoloji analizinde görülen en bildik örnek, “Tin kemiktir” ifadesidir, bizim örneğimiz ise “Tin bir virüstür” olmalı. İnsan tını, aynı zamanda insan hayvanını parazitlestiren ve kendi kendini yeniden üretmek adına onu sömüren, hatta bazen onu yok etmekle tehdit eden bir tür virüs değil midir? Ve tının aracının dil olduğu düşünülduğünde, en temel seviyede, dilin aynı zamanda mekanik bir şey olduğunu, öğrenip takip ettiğimiz kurallara dair olduğunu unutmamalıyız.

Richard Dawkins memlerin, insan zihnini “kolonize eden” parazit teşekküller olduğunu, insan zihnini kendilerini çoğaltmak için kullanan aklın virüsleri olduğunu iddia etti. Kaynağı Leo Tolstoy’dan başkası olmayan bir fikirdir bu. Tolstoy genelde Dostoyevski’den daha az ilgi çekici olduğu düşünülen bir yazardır- Dostoyevski’nin varoluşsal kaygısının aksine kendisine modernitede yer olmayan umutsuzca modası geçmiş bir realisttir. Belki de Tolstoy’un ve – Dawkins’in mem kavramında yankı bulan- eşsiz sanat ve genel anlamda insanlık kuramının itibarını iade etme zamanı gelmiştir. “İnsan, enfekte olmuş bir beyne

sahip, milyonlarca kültürel ortak-yaşara ev sahipliği yapan bir insanımsıdır, bunu mümkün kılan belli başlı yapılar ise dil adı verilen ortak-yaşar sistemlerdir” [vi]. Bu pasaj Dennett’in midir yoksa sadece Tolstoy’a mı aittir? Tolstoy antropolojisinin temel kategorisi *bulaşmadır*: İnsan öznesi, bulaşıcı basili gibi bir kişiden diğerine bulaşan duygulanım dolu kültürel unsurların bulaştığı edilgen, boş bir ortamdır. Ve Tolstoy sadede gelir: O, bu duygulanımsal bulaşların karşısına hakiki bir manevi özerkliği koymaz; bulaşıcı basiliden kurtularak olgun, özerk, etik bir özne olma yolunda kendini eğiten kahramanvari bir vizyon öne sürmez. Tek mücadele, iyi huylu ve kötü huylu enfeksiyonlar arasındaki mücadeledir: Hristiyanlık başlı başına bir enfeksiyondur, -Tolstoy için- iyi huylulardandır.

Belki, bu süregiden viral epidemiden öğrendiğimiz en rahatsız edici şey şudur: Doğa bize virüslerle saldırdığında, bu bize kendi mesajımızı geri göndermenin bir yoludur. Burada mesaj ise şudur: Bana yapmış olduğun şeyi, işte şimdi sana ben de yapıyorum.

[Philosophical Salon](#)’da yer alan bu yazıyı Türkçe’ye Mehmet Semih Öztekin, Koray Kırmızısakal ve Öznur Karakaş çevirmiştir.

[i] Giorgio Agamben’in tırnak içindeki alıntıları için kaynak metin kullanıldı. Sözü edilen metnin çevirisi sitemizde yayılandı: <https://terrabayt.com/dusunce/covid-19-gerekcesiz-bir-acil-durumun-yarattigi-istisna-hali/> (ed. notu)

[ii] Benjamin Bratton, kişisel görüşme.

[iii] Bu cümleden itibaren izleyen sekiz paragraf, Zizek’in daha önce yayınladığımız, <https://terrabayt.com/dusunce/zizek-koronavirusu-karar-vermeye-zorluyor-ya-kuresel-komunizm-ya-orman-kanunlari/> yazısında birebir mevcut bulunuyor. Bu kısımları yayınladığımız yazıdaki halleriyle kullandık. (ed. notu)

[iv] Sonraki iki paragraf, Zizek’in daha önce yayınladığımız, <https://terrabayt.com/manset/zizek-koronavirusu-kapitalizme-kill-bill-vari-bir-darbedir-komunizmin-yeniden-icat-edilmesine-yol-acabilir/> yazısında mevcut bulunuyor. Bu kısımları yazıdaki halleriyle kullandık. (ed. notu)

[v] Zizek, burada kendi kitabı *Ahir Zamanlarda Yaşarken*'den alıntı yapıyor. Biz kavramların uyumluluğu adına bu kısımda Erkal Ünal'ın çevirisini kullandık. Kaynak: Slavoj Zizek, *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, İstanbul: Metis Yayınları, 2014, s.14. (ed. notu)

[vi] Daniell Dennett, *Freedom Evolves*, London:Penguin Books 2004, p. 173.

KAYNAK: <https://terrabayt.com/>

Yuval Noah Harari: Koronavirüs sonrası dünya

Evet, fırtına denecek, insanoğlu hayatta kalacak, çoğumuz hâlâ yaşıyor olacağız; ama çok farklı bir dünyada..

20 MART, 2020

Çeviri: Ömer Bozer**

İnsanoğlu, belki de bizim kuşağın görmemiş olduğu bir kriz ile karşı karşıya. Önümüzdeki birkaç hafta boyunca, hükümetlerin ve halkın alacağı kararlar dünyanın geleceğini şekillendirecek. Bu şekillendirme, sadece sağlık sistemleri değil, ekonomi, politika ve kültür alanlarında da olacak. Çok çabuk ve kararlı bir şekilde davranırken, kararlarımızın ve eylemlerimizin uzun vadedeki olası sonuçlarını da değerlendirmeli ve hesaba katmalıyız. Seçenekler arasında kararlarımızı verirken, anlık ve acil tehditleri nasıl önleyebileceğimizin yanı sıra, fırtına dindiğinde nasıl bir dünyada yaşıyor olabileceğimizi de sorgulamalıyız. Evet, fırtına denecek, insanoğlu hayatta kalacak, çoğumuz hâlâ yaşıyor olacağız; ama çok farklı bir dünyada..

Kısa vadeli acil çözümlerden bir çoğu yaşantımızda kalıcı olacaklar. Bu durum acil çözümlerin doğasında vardır. Tarihsel süreçleri hızlı bir şekilde ileri sararlar. Normal zamanlarda yıllarca düşünme, tartışma ve tasarlama gerektiren kararlar, böylesi acil zamanlarda saatler içerisinde alınırlar. Hiç bir şey yapmamanın daha riskli olduğu düşüncesiyle, henüz tam gelişmemiş ve hatta tehlikeli teknolojiler kullanıma sürülür. Koca koca ülkeler, geniş çaplı sosyal deneylerde birer kobay olarak vazife görür. Herkes evden çalışmaya

başladığında, iletişim mesafeli olarak yapıldığında, tüm okul ve üniversiteler "online" olduğunda neler olacak?! Normal zamanlarda hükümetler, iş çevreleri ve eğitim otoriteleri böylesi deneylere izin dahi vermezler. Ancak anormal zamanlardan geçiyoruz.

Bu nevi kriz zamanlarında iki tane çok önemli seçim yapmak durumundayız. Birincisi, totaliter gözetim (surveillance) ile yurttaşı yetkilendirme/güçlendirme (empowerment) arasında yapılması gereken tercih. İkincisi ise milliyetçi bir yalnızlık ile küresel dayanışma arasında yapacağımız tercih.

Deri altı gözetim

Salgını durdurabilmek amacıyla tüm milletler belli kurallara uymak zorundalar. Buna ulaşabilmenin iki temel yöntemi var. Hükümetlerin insanları gözetleyerek, izleyerek kurallara uymayanları cezalandırmak yöntemlerden bir tanesi. İnsanlık tarihinde ilk defa, içinde bulunduğumuz şu anda, teknoloji herkesi, her zaman izleme ve gözleme imkanını mümkün kılıyor. Elli yıl önce , KGB ne 240 milyon Rus vatandaşını 24 saat izleyebiliyor, ne de toplanabilecek bilgileri işleyebilmeyi hayal edebiliyordu. Sadece ajanlar ve analistler ile bu işleri yapabiliyor idi. Ancak herkesin peşine bir ajan takmak da mümkün olamıyordu. Zamanımızda her yerde aynı anda bulunabilen sensörler ve güçlü algoritmalar^[1] sayesinde canlı ajanlara gerek yok bu iş için..

Koronavirüs salgınına karşı mücadelede çeşitli hükümetler yeni gözetim araçlarını devreye soktular. Bu konuda en kayda değer ülke Çin. Akıllı telefonları takibe alarak, çok sayıda yüz tanıyan kameralar kullanarak, ve vatandaşlarını tıbbi durumları ve vücut ısılarını kontrol etmeye ve raporlamaya zorlayarak, Çin otoriteleri Koronavirüs şüphelilerini teşhis etmek ve bu şüphelileri izleyerek onların kimlerle temas ettiğini belirlemek imkanına sahip oldular. Mobil uygulamalar, virüse bulaşmış olanların yakınında olduklarında vatandaşları uyarabiliyor.

Bu tip teknolojiler sadece doğu Asya ile sınırlı değil. İsrail başbakanı Netenyahu da, teröristlerle mücadele için geliştirmiş oldukları gözetleme/izleme teknolojilerinin Koronavirüs mücadelesinde kullanımı için İsrail güvenlik ajansını yetkilendirdi. Üstelik parlamentodaki komitenin bu kararı reddetmesi üzerine olağanüstü hal talimatı ile bunu yaptı.

Bütün bunların yeni olmadığını söyleyebilirsiniz. Son yıllarda hükümetler ve şirketler insanları izlemek, gözlemek güdümlenmek için hep daha gelişmiş teknolojiler kullanmaktaydılar. Buna rağmen, eğer dikkatli olmaz isek, bu salgın

gözetim tarihinde önemli bir dönüm noktası olabilir. Zira, böylesi kitlesel gözetim metotlarının kullanımı, şimdiye kadar bu işi şiddetle reddeden ülkelerde dahi yaygınlaşacak ve bu gözetim deri üstünden deri altına taşınacak. Başka bir ifade ile bu salgınla mücadele kapsamında bireylerin gözetimi daha da yaygınlaşmakla kalmayıp derinleşecektir de.

Şimdiye kadar akıllı telefonunuzun ekranındaki bir "link" e parmağınız dokunduğunuzda, hükümet sadece parmağınızın neye tıkladığı ile ilgili idi. Ancak salgın ile birlikte ilgi odağı değişti. Artık kamusal otorite, parmağınızın ısı ve derinin altındaki kan basıncını da bilmek isteyecek.

Acil muhalebi kararnamesi (emergency pudding decree)

Bu gözetim konusunda ne durumda olduğumuzu anlayabilmemiz oldukça zor. Zira, nasıl gözlendiğimizi ve önümüzdeki yılların neler getirebileceğini bilmiyoruz. Gözetim teknolojisi büyük bir hızla ilerlemekte. On yıl önce bilim-kurgu addedilen gelişmeler şimdi bayat haber niteliğinde. Bir düşünce egzersizi olarak, farz edelim ki bir hükümet her vatandaşın 24 saat boyunca vücut ısısını ve nabzını ölçen bir biyometrik saat takmasını zorunlu kılıyor. Elde edilen veriler hükümet algoritmalarına yükleniyor ve analiz ediliyor. Bu suretle siz daha bilemeden hükümet sizin hasta olduğunuzu bilebiliyor, kimlerle görüştüğünüzü ve nerelerde bulunduğunuzu tespit edebiliyor. Böylesi bir sistem, salgını birkaç gün içerisinde durdurabilir. Ne dersiniz? Şahane değil mi?

Kötü taraf ise bu sistemin korkutucu boyutta yeni gözetim uygulamalarına yol açabileceği. Örneğin, Fox habere mi yoksa CNN e mi tıkladığım size politik tercihlerim ve belki de kişiliğim konusunda ipuçları verebilir. Ama eğer bir videoyu seyrederken vücut ısıma, kan basıncımı ve nabzıma ne olduğunu gözleyebiliyorsanız benim neye güldüğümü, neye ağladığımı ve nelere çok fena kızdığımı, öğrenebilirsiniz.

Öfke, neşe, sıkıntı ve aşkın aynen yüksek ateş veya öksürük gibi biyolojik olaylar olduğunu hatırlamamız çok önemli. Öksürüğü tanımlayan teknoloji aynı zamanda gülmeyi de saptayabilir. Biyometrik verileri kitlesel bir şekilde toplayabilen hükümetler ve şirketler bizi bizden daha iyi tanıyabilir ve duygularımızı öngörebilmenin yanı sıra onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek bize istedikleri politikacıları veya malları satabilirler. Biyometrik gözetim ile mukayese edildiğinde, Cambridge Analytica'nın çok gelişmiş "hack"leme sistemleri taş devrinden kalmış gibi olur. 2030 yılında, Kuzey Kore'de her vatandaşın gün boyunca biyometrik bilezik taktığını düşünün.

Büyük liderin konuşmasını dinlerken bilezik kızgınlık emareleri algılıyor ise bittiniz demektir..

Biyometrik izleme sisteminin olağanüstü durumlar için kullanılmakta olan geçici bir yöntem olduğu hususunu öne sürebiliriz. Ancak unutmayalım, özellikle ufukta hep başka bir olağan üstü durumun saklı olduğunu düşünürsek, acil/geçici önlemlerin kalıcı olmak gibi kötü bir huyu vardır. Örneğin, benim ana yurdum İsrail'de, 1948 bağımsızlık savaşında OHAL ilan edildi. Basına sansürden, arazi istimlakına ve hatta muhallebi yapımında takip edilecek özel düzenlemelere (şaka değil) kadar geçici düzenlemeler getirildi. Bağımsızlık savaşının kazanılmasının üzerinden çok uzun zaman geçmesine rağmen birçok "geçici tedbir" yürürlükten kaldırılamadı. (Acil muhallebi pişirme tarifi kararı neyse ki 2011 de sonlandırıldı.)

Koronavirüs enfeksiyonları tamamen dursa bile, veri açlığı çeken bazı hükümetler ikinci dalga bir Koronavirüs vakasını veya yeni bir ebola sıkıntısını veya düşünebileceğiniz benzer bir bahaneyi kullanarak, bu biyometrik izleme sistemlerini yürürlükte tutmayı tartışabilir. Son yıllarda mahremiyetimizi tehdit eden şiddetli bir dalaşma var. Bu çatışmanın taşma noktasının Koronavirüs krizi olması muhtemeldir. İnsanlar sağlık ve mahremiyet arasında tercihe zorlanırlar ise genellikle sağlığı tercih edeceklerdir.

Sabun polisi

Aslında insanları sağlık ve mahremiyet arasında tercih yapmaya zorlamak başlı başına bir problem. Bu seçimi yapmak zorunda bırakılmak büyük bir hata. Normal olanı hem sağlığımızın hem de mahremiyetimizin keyfini çıkarabilmektir. Totaliter gözetim rejimlerine başvurmaksızın, yurttaşları daha fazla bilgilendirip yetkin kılarak bu salgını durdurabilir sağlığımızı koruyabiliriz. Son haftalarda salgını kontrol altına alan en başarılı uygulamalar Güney Kore, Tayvan ve Singapur tarafından sergilenmiştir. Bu ülkeler izleme uygulamalarını belli ölçüde kullanırken, mücadele stratejisini daha çok yoğun test, dürüst ve şeffaf raporlama ve iyi bilgilendirilmiş bir kamunun gönüllü işbirliği üzerine kurmuşlardır.

Merkezi gözetim ve sert ceza uygulamaları insanların faydalı kurallara uymasını sağlayan yegane uygulamalar değildir. İnsanlar güvendikleri bir yönetim tarafından bilimsel gerçekler hakkında iyi bilgilendirilirler ise, "Büyük Birader" denetimine gerek kalmaksızın doğru şeyleri yaparlar. İyi bilgilendirilmiş ve

gayretli bir nüfus genelde polisiye tedbirler altında ezilmiş, cahil bir nüfusa nazaran daha güçlüdür.

Ellerimizi sabunla yıkamayı ele alalım. İnsan hijyeni konusunda en büyük gelişme. Bu basit eylem her sene milyonlarca hayat kurtarıyor. Çok evvelce hemşire ve doktorlar bile ellerini yıkamadan bir ameliyattan başkasına koşarlardı. Bugün ise milyarlarca insan her gün ellerini yıkıyor ve bunu da bir Sabun Polisi korkusundan değil, gerçekleri iyi anlamış ve özümsemiş olduğu için yapıyorlar. Ellerimi yıkıyorum, çünkü virüs ve bakterilerin hastalıklara sebep olduğunu, ve sabunun bunları yok edebildiğini biliyorum..

Bu seviyede bir uyum ve işbirliği ortamına ulaşabilmek için güven duygusuna ve güvenebilmeye ihtiyaç vardır. İnsanlar bilime, kamu otoritesine ve medyaya güven duymalıdır. Geçtiğimiz bir kaç yıl boyunca, sorumsuz politikacılar eliyle bu kurumlara duyulan güven baltalanmış durumdadır. Şimdi ise aynı sorumsuz politikacılar, doğru olanları yapma konusunda topluma güven duymanın tehlikeli olabileceğini ileri sürerek otoriter bir yönetim tarzını tercih etmektedirler.

Normal olarak, yıllar boyunca zedelenmiş olan güven bir günde geri kazanılamaz. Ancak, içinde yaşadığımız olağanüstü zamanda zihinler daha çabuk değişebilir. Kardeşleriniz ile yıllar boyu sert tartışmalar yaşamış olabilirsiniz, fakat aciliyet söz konusu olduğunda, saklı bir dostluk ve güven haznesini keşfedip birbirinize yardıma koşarsınız. Bir gözetim rejimi oluşturmaktansa insanların bilime, kamusal otoriteye ve basına güvenini yeniden inşa etmek için zaman çok geç değildir. Tabii ki yeni teknolojileri kullanmalı, onlardan faydalanmalıyız. Ancak bu teknolojileri insanları daha fazla bilgilendirip güçlendirmeye^[2] yol açmalarını sağlayacak şekilde kullanabilmeliyiz. Vücut ısımın ve kan basıncımın takip edilmesi konusunda hem fikirim. Ancak gözetim ile elde edilecek verinin daha güçlü bir hükümet yaratmakta kullanılması yerine, iyi bilgilendirilmiş bireysel tercihler yapabilmek ve hükümetleri aldıkları kararlarda hesap verebilir kılmak için kullanılması daha verimli olacaktır diye düşünüyorum.

Eğer 24 saat boyunca tıbbi durumumu takip edip izleyebiliyorsa, sadece başka insanların sağlığına bir tehdit oluşturup oluşturmadığımı bilmekle kalmam, sağlığıma hangi alışkanlıkların iyi geldiğini de öğreniyor olabilirim. Koronavirüs'ün yayılması konusunda doğru ve güvenilir bilgi ve istatistiklere ulaşabildiğim ölçüde, hükümetin vermiş olduğu bilgilerin doğruluğu ve bu virüs ile mücadelede uygulamakta olduğu stratejinin isabeti konusunda doğru

değerlendirme yapabilirim. İnsanlar gözetimden bahsettikleri zaman aynı gözetim tekniklerinin sadece hükümetler tarafından insanları izlemek için değil, aynı zamanda insanların hükümetleri izlemek için kullanıldığını, başka bir deyiş ile, gözetimin iki yönlü bir yol olduğunu unutmayın.

Bu nedenle, Koronavirüs salgını önemli bir yurttaşlık testidir. Önümüzdeki günlerde her birimiz, temelsiz komplo teorileri ve kişisel amaçlarına hizmet eden politikacılar yerine bilimsel verilere ve sağlık uzmanlarına güvenmeyi tercih etmeliyiz. Eğer doğru seçimi yapamaz isek sağlığımızı korumak adına değerli özgürlüğümüzden vaz geçmek durumunda kalabiliriz.

Küresel plana ihtiyaç var

Karşı karşıya kaldığımız ikinci önemli tercih, milliyetçi bir ayrışma ile küresel dayanışma arasındadır. Hem salgın hem de salgının neden olacağı ekonomik kriz, küresel problemlerdir ve bundan dolayı ancak uluslararası işbirliği ile çözümlenebilir.

Birinci ve en önemli şey, virüsü yenebilmek için bilginin dünya çapında paylaşılması zorunluluğudur. Bu paylaşım, insanların virüse karşı önemli bir avantajdır. Zira virüsler bilgi paylaşamaz. Çin'deki ve ABD'deki Koronavirüs'ler, insanlara nasıl bulaştıkları ile ilgili ipuçlarını paylaşamazlar. Ancak Çin, ABD ye Koronavirüs hakkında ve bununla nasıl baş edileceğine dair önemli dersler verebilir. Milano'daki bir doktorun sabah yaptığı bir buluş, akşam Tahran'da bir hastanın hayatını kurtarıyor olabilir. Virüsle mücadelede değişik stratejiler arasında bocalayan Birleşik Krallık, bir ay önce benzeri bir ikilemde kalan Güney Kore'den tavsiye alabilir. Bunların olabilmesi için uluslararası işbirliği ve güvene ihtiyaç vardır. Önümüzdeki günlerde her birimiz temelsiz komplo teorileri ve kendi amacına hizmet eden politikacılardan ziyade bilimsel verilere ve sağlık uzmanlarına güvenmeyi tercih etmeliyiz.

Ülkeler bilgi paylaşımı konusunda gönüllü olmalı ve mütevazı bir şekilde tavsiye kabul etmelidir. Bunun yanı sıra, elde ettikleri veriye ve görüşe güvenebilmelidir. Özellikle test kiti ve solunum cihazları gibi tıbbi ekipmanın üretimi ve dağıtımı konusunda da dünya çapında bir gayrete ihtiyaç vardır. Her ülkenin yerel olarak bunları üretip istiflemesi yerine, küresel koordinasyon ile üretim daha verimli olur ve aynı zamanda bu hayat kurtaran ekipman daha adil dağıtılır. Nasıl ki savaş zamanı ülkelerin kilit endüstrilerini millileştirmesi gerekti, Koronavirüs'e karşı verilen bu insanlık savaşı da kilit üretim hatlarının insanileştirilmesini gerektirir. Koronavirüs vakası nispeten az olan zengin bir

ülke, çok fazla sayıda vakası olan fakir bir ülkeye değerli ekipman yardımı yapabilmeli, bunu yaparken de kendisinin ihtiyacı olduğunda diğer ülkelerin yardıma geleceğine güvenebilmelidir.

Sağlık personeli konusunda da benzer bir küresel işbirliği göz önüne alınmalıdır. Nispeten daha az zarar görmüş ülkeler, personelini yoğun ihtiyaç duyulan bölgelere göndermelidir. Bu sayede hem ihtiyaç zamanında karşılanmış olacak hem de değerli tecrübeler edinilmiş olacaktır. Sonradan salgının bölge değiştirmesi durumunda yardım başka istikametlerde akabilmelidir.

Ekonomik cephede de küresel iş birliği hayatidir. Genelde ekonomi ve tedarik zincirinin küresel özellikleri düşünüldüğünde, hükümetlerin, diğerlerini göz önünde bulundurmadan kendi işlerini görmeleri krizin daha da derinleşmesine ve kaosa yol açacaktır. Küresel eylem planına derhal ihtiyaç vardır.

Dünya çapında mutabakata ihtiyaç duyulan diğer bir alan da Seyahat konusudur. Tüm uluslararası uçuşları aylar boyunca askıya almak Koronavirüs mücadelesini zedeleyecek, ve büyük zorluklara neden olacaktır. Bilim insanları, doktorlar, gazeteciler, politikacılar ve iş insanlarının hayati önemi haiz ufak gruplar halinde sınırlar arası seyahat etmelerine müsaade edilmelidir. Bu iş, seyahat edeceklerin ana yurtlarında ön elemelerden geçmeleri konusunda uluslararası mutabakat sağlanarak yapılmalıdır. Eğer dikkatlice elenmiş yolcuların uçakta olduğuna eminseniz, bunları kolaylıkla ülkenize kabul edebilirsiniz.

Ne yazık ki bunların hiçbirisi ülkeler tarafından şu anda uygulanmamaktadır. Kollektif bir felç durumu sanki uluslararası camiayı kavramış durumda. Öyle görünüyor ki ortalıkta hiç yetişkin yok. Haftalar öncesinde, dünya çapında liderler arasında acil bir toplantı ile eylem planlarının alınması ve açıklanması beklenirdi. G7 liderleri ancak bu hafta bir video konferans gerçekleştirdi ve burada da bir plan açıklanmadı.

Bundan evvelki küresel krizlerde- 2008 finansal krizi ve 2014 ebola salgını gibi- ABD küresel lider rolünü üstlenmiş idi. Ancak, mevcut ABD yönetimi liderlik koltuğundan çekildi ve çok açık bir şekilde, insanlığın geleceğindense Amerika'nın büyüklüğünü daha fazla umursadığını ilan etti.

Bu yönetim, en yakın müttefiklerini bile yüzüstü bıraktı. Avrupa birliğinden uçuşları yasaklarken, bırakalım Avrupa Birliği ile bu önemli kararı istişare etmeyi, onlara bir ön uyarıda bulunma gayretinde dahi bulunmadı. İddiaya göre, yeni bir Covid-19 aşısının münhasır haklarını elde etmek için, bir Alman

ilaç şirketine -skandal gibi- 1 milyar dolar önerdi. Bu yönetim, tarz değiştirip, küresel bir plan ile ortaya çıksa bile, hiçbir zaman sorumluluk üstlenmeyen, hata kabul etmeyen ve tüm krediyi rutin bir şekilde kendi almaya çalışırken diğerlerini töhmet altında bırakan bir lideri takip edenler çok az olur.

Eğer ABD tarafından bırakılan bu boşluk başka ülke(ler) tarafından doldurulamaz ise, sadece salgını durdurmak çok zorlaşmakla kalmayacak, önümüzdeki yıllarda uluslararası ilişkiler zehirlemeye devam edecektir. Ancak her krizin aynı zamanda bir fırsat yarattığını söylemek gerekir. Ümit edelim ki, bu salgın küresel uyuşmazlığın ne kadar tehlikeli olduğunu insanlığın görmesine vesile olsun.

İnsanlık tercihini yapmak zorunda. Küresel dayanışmayı mı benimseyeceğiz yoksa bölünmüşlük yolculuğuna devam mı edeceğiz. Kopukluk veya bölünmüşlüğün tercih edilmesi bu krizin daha da uzamasına ve muhtemelen ileride daha başka felaketler ile karşılaşmamıza neden olacaktır. Küresel dayanışmanın tercih edilmesi durumunda, sadece Koronavirüs'e karşı değil, ileride insanlığa saldırabilecek muhtemel salgınlara ve krizlere karşı da bir zafer elde edilmiş olacak.

[1] **Algoritma**, belli bir problemi çözmek veya belirli bir amaca ulaşmak için tasarlanan yol.(çevirmenin notu)

[2] **Güçlendirme**: İnsanların ve toplulukların özerk, olmasını, kendine güven duymasını, sorumlulukla kendi yaşamıyla ilgili kararları verebilmesini ve haklarını koruyabilmesini sağlayan uygulamalar (çevirmenin notu)

Koronavirüs ve Anti-Kapitalist Politika

David Harvey

Bu yazının orijinali 20 Mart 2020 tarihinde [Jacobin](#) dergisinde yayınlanmıştır.

Çeviren: Kubilay Cenk [@kckarakas](#)

Günlük haber akışını yorumlamaya, anlamaya ve analiz etmeye çalışırken, kapitalizmin nasıl işlediğine dair iki farklı ama kesişen modelin arka planında neler olup bittiğini bulma eğilimindeyim. Birinci nokta; para değeri, kâr arayışıyla üretim, tüketim, dağıtım ve yeniden yatırım “anlarında” (Marx’ın dediği gibi) sermaye birikim ve dolaşımının iç çelişkilerinin haritalandırılmasıdır. Bu, sonsuz genişleme ve büyüme sarmalı olarak bir kapitalist ekonomi modelidir. Örneğin, jeopolitik rekabet, eşitsiz coğrafi gelişmeler, finansal kurumlar, devlet politikaları, sosyal ilişkiler ağı, teknolojik yapılandırmalar ve sürekli olarak değişen iş bölümüyle birlikte ayrıntılı bir şekilde karmaşılaşıyor.

Bu modeli daha geniş bir toplumsal yeniden üretim bağlamında (evlerde ve topluluklarda), doğa ile devam eden ve sürekli gelişen metabolik bir ilişkide (kentleşmenin “ikinci doğası” ve insan ürünü çevre de dahil olmak üzere), insan topluluklarının tipik olarak mekan ve zamanda yarattığı kültürel, bilimsel (bilgiye dayalı), dini ve koşullu sosyal oluşumlara iliştilmiş olarak tasavvur ediyorum. Bu ikinci “anlar”, insan isteklerinin, ihtiyaçlarının ve arzularının aktif ifadesini ve değişen kurumsal düzenlemelerin, siyasi tartışmaların, ideolojik çatışmaların, kayıpların, yenilgilerin, hayal kırıklıklarının arkaplanına karşı gelişen bilgi ve anlam arzusu ve gelişen doyum arayışını kapsıyor. Bunların hepsi, belirgin bir coğrafi, kültürel, sosyal ve politik çeşitliliğin olduğu bir dünyada gerçekleşti. Bu ikinci model, bir bakıma, küresel kapitalizmi farklı bir toplumsal formasyon olarak benim çalışma anlayışımı oluştururken, birincisi, içindeki bu toplumsal formasyonu tarihsel ve coğrafi evrimin belirli yolları boyunca güçlendiren ekonomik makine içindeki çelişkilerle ilgilidir.

Çöküş

Çin’de yayılmaya başlayan koronavirüsü ilk defa 26 Ocak 2020’de okuduğumda, hemen sermaye birikiminin küresel dinamikleri üzerindeki yan etkilerini düşündüm. Ekonomik model hakkındaki çalışmalarımın, sermaye akışının

sürekliliğindeki tıkanmaların ve kesintilerin devalüasyonlara yol açacağını ve devalüasyonların yaygınlaşıp derinleşmesi krizlerin başlangıcına işaret edeceğini biliyordum. Ayrıca Çin'in dünyanın ikinci büyük ekonomisi olduğunu ve 2007–8 sonrasında küresel kapitalizmi etkin bir şekilde kurtardığını çok iyi biliyordum, bu nedenle Çin ekonomisine herhangi bir darbe gelmesi, halihazırda zor durumda olan küresel bir ekonomi için ciddi sonuçlar doğuracaktı. Mevcut sermaye birikim modeli bana zaten sorun yaşıyor gibi görünüyordu. Bir çoğu mevcut ekonomik modelin nüfusun çoğunluğu yararlı olmadığı gerçeğine odaklanan protesto hareketleri Santiago'dan Beyrut'a neredeyse her yerde kendini gösteriyordu. Bu neoliberal model giderek hayali sermayeye ve para arzı ve borç oluşumunda büyük bir genişlemeye dayanıyor. Bu model, sermayenin üretebileceği değerleri gerçekleştirmek için yetersiz efektif talep sorunuyla karşı karşıya. Öyleyse baskın ekonomik model, zarar gören meşruiyeti ve kırılgan durumuyla, bir salgın haline gelebilecek şeyin kaçınılmaz etkilerini nasıl azaltır ve hayatta kalabilir? Cevap büyük ölçüde krizin ne kadar sürebileceğine ve yayıldığına bağlı. Çünkü Marx'ın belirttiği gibi emtialar satılamazsa değil, ancak zaman içerisinde satılamazlarsa devalüasyon gerçekleşir.

Uzun zamandır kültür, ekonomi ve günlük yaşamın dışında ve ayrı duran bir "doğa" fikrini reddettim. Doğa ile metabolik bağın daha diyalektik ve ilişkisel bir görüşüne sahibim. Sermaye, kendi yeniden üretiminin çevresel koşullarını değiştirir, fakat bunu istenmeyen sonuçlar (iklim değişikliği gibi) bağlamında ve sürekli olarak çevresel koşulları yeniden şekillendiren özerk ve bağımsız evrimsel güçlere karşı yapar. Bu açıdan, gerçekten doğal felaket diye bir şey yoktur. Virüsler sürekli değişiyor ancak bir mutasyonun hayatı tehdit edici hale gelip gelmeyeceği durumlar insan eylemlerine bağlıdır.

Bununla ilgili iki bakış açısı var. Birincisi, elverişli çevresel koşullar kuvvetli mutasyon olasılığını arttırır. Örneğin, nemli dönencealtı iklimlerde yoğun veya dengesiz gıda tedarik sistemlerinin bunu etkilemesini beklemek mantıklıdır. Bu tür sistemler, Çin'de Yangtse'nin güneyi ve Güneydoğu Asya da dahil olmak üzere birçok yerde bulunmaktadır. İkincisi, taşıyıcılar aracılığıyla aktarımı destekleyen koşullar oldukça çeşitlidir. Yüksek yoğunluklu insan popülasyonları kolay bir taşıyıcı hedefi gibi görünmektedir. Kızamık salgınlarının sadece daha büyük kentsel nüfus merkezlerinde geliştiği ancak seyrek nüfuslu bölgelerde hızla azaldığı iyi bilinmektedir. İnsanların birbirleriyle nasıl etkileştikleri, nasıl hareket ettikleri, kendilerini disipline etme tarzları veya ellerini yıkamayı

unutmaları, hastalıkların nasıl bulaştığını etkiler. Son zamanlarda SARS, kuş ve domuz gribi Çin'den veya Güneydoğu Asya'dan gelmiş gibi görünüyor. Çin, geçtiğimiz yıl domuzların toplu olarak katledilmesini ve domuz fiyatlarının yükselmesini de beraberinde getiren domuz gribinden de ağır bir şekilde etkilendi. Bütün bunları Çin'i suçlamak için söylemiyorum. Viral mutasyon ve yayılma için çevresel risklerin yüksek olduğu başka birçok yer var. 1918'deki İspanyol gribi Kansas'tan gelmiş, Afrika HIV / AIDS'i kuluçkalamış ve kesinlikle Batı Nil ve Ebola'yı başlatmış olabilirken, dang humması Latin Amerika'da gelişiyor gibi görünüyor. Ancak virüsün yayılmasının ekonomik ve demografik etkileri, hegemonik ekonomik modelde önceden var olan zayıflıklara ve sorunlara bağlı. COVID-19'un, oradan çıkıp çıkmadığı bilinmese de, ilk olarak Wuhan'da bulunmasına şaşırmadım. Açıkçası yerel etkileri önemli ve buranın ciddi bir üretim merkezi olduğu düşünülürken, büyüklüğü hakkında fikrim yoktu fakat bir takım küresel yansımaları olacaktı. Asıl soru, bulaşma ve yayılmanın nasıl meydana geleceği ve ne kadar süreceği (bir aşı bulunana kadar) idi. Daha önceki deneyimler, küreselleşmenin artmasının dezavantajlarından birinin, yeni hastalıkların uluslararası ölçekte hızlıca yayılımını durdurmanın ne kadar zor olduğunu gösterdi. Neredeyse herkesin seyahat ettiği ve insanların birbiriyle çok bağlantılı olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Potansiyel yayılma için insan ağları geniş ve açık. Fakat ekonomik ve demografik tehlike, bu durumun bir yıl veya daha fazla sürmesiydi.

İlk haber geldiğinde küresel borsalarda ani bir düşüş yaşanırken, piyasaların yeni yükselişler yaşaması şaşırtıcı bir şekilde bir ay veya biraz daha fazla sürdü. Haberler, Çin dışında her yerde çalışma hayatının normal seyrinde devam ettiğini gösteriyor gibi görünüyordu. Yüksek ölüm oranına sahip olmasına ve finansal piyasalarda gereksiz bir panik yaratmasına rağmen, oldukça hızlı bir şekilde kontrol altına alınan ve düşük küresel etkiye sahip olan bir SARS tekrarını deneyimleyeceğimiz kanaati vardı. COVID-19 ortaya çıktığında, yaygın kanı, bunu bir SARS tekrarı olarak tasvir etmek ve paniği önlemektir. Salgının Çin'de ortaya çıkıp şiddetlenmesi ve müdahalenin çabuk ve acımasızca yapılması, dünyanın geri kalanını hatalı bir şekilde sorunun "orada" olduğuna inandırdı ve dünyanın belirli noktalarında görelince Çinli karşıtı bazı ırkçı saldırılar dışında önemsenmedi. Virüsün Çin'in başarılı büyüme hikayesine vurduğu darbe, Trump yönetiminin bazı çevrelerinde keyifle karşılandı.

Bununla beraber, Wuhan'dan geçen küresel üretim zincirlerindeki kesintilere dair hikayeler duyulmaya başlandı. Bunlar büyük ölçüde göz ardı edildi veya

belirli ürün grupları veya şirketler in (Apple gibi) sorunuymuş gibi ele alındı. Devalüasyonlar sistemik değil, yerel ve özeldi. Her ne kadar McDonald's ve Starbucks gibi Çin iç pazarında büyük operasyonları olan şirketler bir süre orada kapılarını kapatmak zorunda kalsa da, tüketici talebindeki düşüş belirtileri de en aza indirildi. Çin Yeni Yılı'nın, virüsün patlak verişyle denk gelmesi, etkileri görünürlüğünü Ocak ayı boyunca engelledi. Bu durum ise hatalı bir şekilde rahatlamaya neden oldu fakat bu rehavet havası büyük ölçüde dağılmış durumda.

Virüsün uluslararası yayılımına ilişkin ilk haberler, Güney Kore ve İran gibi birkaç diğer sıcak noktadaki ciddi bir salgının yanı sıra nadiren görülüyordu. İlk şiddetli tepkiyi başlatan İtalyan salgınıydı. Şubat ortalarında başlayan borsa çöküşü bir miktar dalgalandı ancak Mart ortalarında dünya genelinde borsalarda neredeyse yüzde 30'luk net bir devalüasyona yol açtı.

Enfeksiyonların katlanarak artması genellikle tutarsız ve bazen panik halinde tepkilere neden oldu. Başkan Trump, yaklaşan potansiyel hastalık ve ölüm dalgası karşısında Kral Knud [1] gibi davrandı ve müdahalelerin bazıları tuhaftı. Örneğin, FED'in virüs karşısında faiz oranlarını düşürmesi garip karşılandı. Bu hareketin virüsün ilerlemesini engellemek yerine piyasa etkilerini hafifletmek anlamına yapıldığı anlaşılrsa bile garip görünüyordu.

Kamu yetkilileri ve sağlık sistemleri hemen hemen her yerde hazırlıksız yakalandı. Önceki SARS ve Ebola salgınları ne yapılması gerektiğine dair önemli dersler ve uyarılar bırakmış olmasına rağmen, Kuzey ve Güney Amerika ve Avrupa'daki kırk yıllık neoliberalizm, halkı böyle bir sağlık krizine karşı korunmasız ve hazırlıksız bıraktı. Sözde "uygar" dünyanın birçok yerinde, bu tür halk sağlığı ve güvenliği acil durumlarında her zaman savunmanın ön cephesini oluşturan yerel yönetimler ve bölgesel / devlet kurumları, şirketlere ve zenginlere vergi indirimleri ve sübvansiyonlar sağlamak için uygulanan kemer sıkma uygulamaları yüzünden gerekli bütçeleri bulamadı.

Korporatist [2] Büyük İlaç Firmaları, bulaşıcı hastalıklar için (1960'lardan beri bilinen tüm koronavirüs sınıfı virüsler gibi) kâr getirisi olmayan araştırmalara çok az ilgi duyuyor veya hiç ilgisi yok. Bu şirketler nadiren önleyici tedbirlere yatırım yapar. Bir halk sağlığı krizine hazırlıklı olmak onların çıkarına değil. Onlar tedavi bulmayı sever. Ne kadar çok hasta olursa o kadar kazanırlar. Önleyici tedaviler hisse senedi değerine katkıda bulunmaz. Halk sağlığı hizmetine uygulanan iş modeli, acil bir durumda ihtiyaç duyulacak fazla kapasiteleri de ortadan kaldırdı. Önleyici tedbirler, kamu-özel sektör ortaklıkları gerektiren

çekici bir sektör bile değildi. Başkan Trump, Hastalık Kontrol Merkezleri'nin bütçesini kesti ve iklim değişikliği de dahil olmak üzere tüm araştırma fonlarını kestiği için Milli Güvenlik Konseyi'nde salgın çalışma grubunu dağıttı. Bu konuda antropomorfik ve mecazi olmak istersem, COVID-19'un 40 yıldan fazladır süren şiddetli ve düzensiz neoliberal yağmacılığa [3] karşı doğanın bir intikamı olduğu sonucuna varabilirim.

İran bu durumla ters düşebilir fakat belki de Çin, Güney Kore, Tayvan ve Singapur gibi en az neoliberal olan ülkelerin salgını İtalya'dan daha iyi yönetmeleri bir bulgudur. Çin'in SARS ile mücadeleyi kötü yönettiğine dair bir çok kanıt olmasına rağmen, bu defa Başkan Xi'nin çabalarıyla, tıpkı Güney Kore'de olduğu gibi hem raporlama hem de testlerde şeffaflık sağlandı. Buna rağmen, oldukça değerli olan zaman Çin'de iyi kullanılmadı. Sadece birkaç gün bile fark yaratmaya yeterdi. Bununla birlikte, Çin'de asıl dikkat çeken şey, salgının Wuhan ve Hubei ile sınırlandırılabilmesiydi. Salgın Pekin'e, Batı'ya ya da daha da güneye ulaşmadı. Virüsü coğrafi olarak sınırlamak için alınan önlemler katıydı. Siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı bu uygulamaları başka yerlerde gerçekleştirmek neredeyse imkansız. Çin'den gelen haberler, uygulamaların ve politikaların yardımseverlik dışında bir şey olduğunu gösteriyor. Dahası, Çin ve Singapur kişisel denetleme mekanizmalarını istilacı ve otoriter seviyelere çıkardı. Ancak bu uygulamaların toplamda etkili olduğu görülüyor ve bunlar birkaç gün önce uygulanmış olsaydı birçok ölümün önlenebileceğini gösteren yaklaşımlar var. Önemli bir bilgi: herhangi bir üstel büyüme sürecinde, yükselen kütlenin tamamen kontrolden çıktığı bir bükülme noktası vardır (kütlenin orana göre önemini vurgulamak gerekir). Trump'ın bu kadar çok zaman boyunca oyalanması bir çok insanın hayatına mâl olabilir.

Ekonomik etkiler şimdi hem Çin'de hem de ötesinde kontrolden çıkıyor. Şirketlerin ve bazı sektörlerin tedarik zincirleri üzerinde yaşanan aksaklıklar, aslında düşünüldüğünden daha sistematik ve önemli hale geldi. Uzun vadeli etki, istihdam için önemli etkileri olan emek-yoğunluklu üretim biçimlerine odaklanırken yapay zeka üretim sistemlerine daha fazla güvenerek tedarik zincirlerini azaltmak veya çeşitlendirmek olabilir. Üretim zincirlerinin krizi, işçilerin işten çıkarılmasını veya izne ayrılmasını gerektirirken, hammaddelere olan talep üretken tüketimi azaltır. Talep tarafındaki bu etkiler kendi başlarına en azından hafif bir durgunluk yaratacaktır.

Ancak en sıkıntılı noktalar bunlar değil. 2007–8 sonrasında artan tüketim şekilleri yıkıcı sonuçlar doğurdu. Bu tüketim şekilleri, tüketim devir süresini

mümkün olduğunca sifıra indirmeye dayanıyordu. Bu tür tüketicilik biçimlerine yapılan yatırımlar, mümkün olan en kısa getiri süresine sahip tüketim biçimleri ve katlanarak artan sermaye hacminin maksimum kullanımıyla ilgiliydi. Yani özetle, yatırımların anında geri dönmesi gerekliliği vardı. Uluslararası turizm önemliydi. 2010-2018 yılları arasında uluslararası ziyaret sayısı 800 milyondan 1,4 milyara çıktı. Bu anlık tüketim biçimi, havaalanları ve havayolları, oteller ve restoranlar, tema parkları ve kültürel etkinlikler vb. için büyük altyapı yatırımları gerektiriyordu. Fakat bu sermaye birikim modeli artık öldü: havayolları iflasa yakın, oteller boş ve konaklama endüstrilerinde toplu işsizlik yakın. Dışarıda yemek iyi bir fikir değil ve birçok yerde restoranlar ve barlar kapatıldı. Siparişi eve söylemek bile tehlikeli görünüyor. Esnek ekonomideki veya diğer güvencesiz çalışma biçimlerindeki geniş işçi ordusu, görünür bir destek olmaksızın işten çıkarılıyor. Kültürel festivaller, futbol ve basketbol turnuvaları, konserler, iş ve profesyonel sözleşmeler ve hatta seçimlerle ilgili siyasi toplantılar gibi etkinlikler iptal ediliyor. Tecrübe merkezli tüketiciliğin bu “etkinlik temelli” biçimleri kapatıldı. Yerel yönetimlerin gelirleri azaldı. Üniversiteler ve okullar kapanıyor.

Çağdaş kapitalist tüketim tarzının en ileri modelinin büyük kısmı mevcut koşullar altında geçersiz. André Gorz’in “dengeleyici tüketicilik” (yabancılaşmış işçilerin ruhlarını tropik bir plajda paket tatil yoluyla kurtarması) olarak tanımladığı tarz zarar gördü. Ancak modern kapitalist ekonomilerin yüzde 70’i hatta 80’i tüketicilikle devamlılığını sağlıyor. Tüketici güveni ve duyarlılığı son kırk yılda etkili talebin harekete geçirilmesinin merkezi haline gelirken sermaye de artan bir şekilde talep ve ihtiyaç odaklı hale geldi. Ekonomiye güç veren bu kaynak, Atlantik ötesi uçuşları bir kaç hafta boyunca etkileyen İzlanda volkanik patlaması dışında sert dalgalanmalara maruz kalmadı. Ancak COVID-19, vahşi bir dalgalanmayı değil, en varlıklı ülkelerde egemen olan tüketim biçiminin kalbinde büyük bir çöküşün temelini oluşturuyor. Sonsuz sermaye birikiminin sarmal şekli, dünyanın bir bölümünden diğerine içe doğru çöküyor. Onu kurtarabilecek tek şey, hükümet tarafından finanse edilen ve yoktan var olması gereken kitlesel tüketiciliktir. Bu, örneğin sosyalizm olarak adlandırılmadan ABD’deki ekonominin tamamının kamulaştırılmasını gerektirecektir.

Ön Saflar

Bulaşıcı hastalıkların sınıf veya diğer sosyal sınırları – engelleri tanımadığı gibi kullanışlı bir efsane var. Benzeri birçok tabirde olduğu gibi, bunda da bir

gerçeklik payı var. On dokuzuncu yüzyılın kolera salgınında sınıfsal ayrımların ortadan kalkması, günümüze kadar uzanan bir kamu sağlığı ve sağlık hareketinin (sonradan profesyonelleşen) doğmasına yol açacak kadar tesirliydi. Bu hareketin herkesi mi yoksa sadece üst sınıfları korumak için mi tasarlanıp tasarlanmadığı belirsiz. Ancak bugün, farklılık gösteren sınıfsal ve toplumsal etkiler başka bir hikaye anlatıyor. Ekonomik ve toplumsal etkiler, her yerde görünür olan geleneksel ayrımlardan geçerek ayrışıyor. Başlangıç olarak, hastalanan kişiler arttıkça onlarla ilgilenmesi beklenen işgücü, dünyanın bir çok yerinde cinsiyetlerine, ırklarına ve etnik kökenlerine göre ayrılır. Havaalanları ve diğer lojistik sektörlerinde bulunan sınıf temelli işgücü de böyledir.

Bu “yeni işçi sınıfı” ön plandadır ve iş aracılığıyla virüse temas riski en yüksek olmanın veya yine virüs nedeniyle uygulanan ekonomik kemer sıkma politikaları yüzünden işini kaybetmenin getireceği sorumluluğu taşımaktadır. Örneğin, kimin evde çalışabileceği ve kimin çalışamayacağı sorunu vardır. Bu, temas veya enfeksiyon durumunda kimin kendilerini (ücretli veya ücretsiz) izole veya karantinaya alabileceği sorusu gibi toplumsal ayrımı şiddetlendirir. Nikaragua (1973) ve Mexico City (1995) depremlerine “sınıfsal depremler” demeyi öğrendiğim şekilde COVID-19’un ilerlemesi bir sınıfsal, cinsiyetçi ve ırkçı salgının tüm özelliklerini sergiliyor. Salgını önleme çabaları “hepimiz bu işte birlikteyiz” söyleminde gizlenirken, uygulamalar, özellikle ulusal hükümetler adına, daha kötü niyetli ilerliyor. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki modern işçi sınıfı (ağırlıklı olarak Afroamerikalılar, Latin Amerika kökenliler ve ücretli çalışan kadınlardan oluşuyor), tedarik ve bakım sektörünün temel noktalarını (marketler gibi) açık tutmak adına hastalığa maruz kalmak veya sağlık hizmetlerinden yoksun bırakıldıkları bir işsizlik seçimiyle karşı karşıya. Benim gibi maaşlı personeller ise evden çalışır ve CEO’ları özel jetleri ve helikopterleriyle uçmadan önce maaşlarını alırlar.

Dünyanın birçok yerinde işgücü, uzun zamandır iyi neoliberal özneler olarak davranmak üzere toplumsallaşmıştır. İyi neoliberal özneler demek, yanlış giden herhangi bir şey için suçu kendinde aramak fakat kapitalizmin sorun olduğunu düşünmemek anlamına geliyor. Fakat bu özneler dahi salgına karşı alınan önlemlerde yanlış bir şey olduğunu görebilir. Asıl soru şu: bu salgın ne kadar sürecek? Bir yıldan fazla sürebilir ve ne kadar uzun sürerse devalüasyon o kadar fazla olur. Neoliberalizmin özüne aykırı olan büyük devlet müdahalelerin yokluğunda, işsizlik düzeyleri 1930’lardakiyle karşılaştırılabilir seviyelere yükselecektir. Bu durumun hem ekonomi hem de günlük sosyal yaşam için bir çok şeye neden oluyor. Fakat hepsi kötü değil. Günümüzdeki tüketimciliğin aşırı

derecede artmış olması, Marx'ın dediği gibi "Aşırı tüketim ve çılgın tüketim, tüm sistemin çöküşüne işaret ediyor. Bu aşırı tüketimin pervasızlığı çevresel bozunmada önemli bir rol oynadı. Havayollarının uçuşları iptali, ulaşım ve hareketin radikal bir şekilde durdurulması, sera gazı emisyonları açısından olumlu sonuçlar doğurdu. Wuhan'daki hava kalitesi, ABD'deki birçok şehirde olduğu gibi iyileşti. Ekoturizm merkezleri toparlanmak için zamana sahip.

Kuğular Venedik kanallarına geri döndü. Pervasız ve anlamsız aşırı tüketim dürtüsü engellendikçe, bazı uzun vadeli faydaları olabilir. Everest Dağı'nda daha az kişinin ölmesi iyi bir şey olabilir. Kimse bunu dillendirmese dahi, virüsün demografik eğilimi, sosyal güvenlik harcamaları ve "bakım endüstrisinin" geleceğine dair uzun vadeli etkilerle birlikte yaş piramitlerini etkileyebilir. Günlük yaşam yavaşlayacak ve bazı insanlar için bu bir nimet olabilir. Sosyal mesafelendirmede önerilen kurallar, eğer acil durum yeterince uzun sürerse kültürel değişimlere yol açabilir. Bu durumdan neredeyse kesinlikle fayda sağlayacak tek tüketicilik biçimi, "binge watchers"a hitap eden [4] "Netflix" ekonomisi olarak adlandırdığım şeydir. Ekonomi kanadında müdahaleler 2007-2008 krizindekilere benzer durumda. O dönem, Çin'deki altyapı yatırımlarına ağırlık vererek üretken tüketimdeki ciddi bir artışla birlikte bankaların kurtarılmasına dayanan aşırı gevşek bir para politikası gerektirdi. İkincisi gerekli ölçekte tekrarlanamaz. 2008 yılında hazırlanan kurtarma paketleri bankalara odaklanmış ancak General Motors'un fiilen kamulaştırılmasını gerektirdi. İşçilerin memnuniyetsizlikleri ve çökmekte olan piyasa talebi karşısında, Detroit'deki üç büyük otomobil şirketinin en azından geçici olarak kapanması dikkat çekici.

Çin 2007-2008'deki rolünü yeniden oynayamazsa, o zaman mevcut ekonomik krizden kurtulmanın yükü ABD'nin omuzlarında kalacak. Asıl ironi, ekonomik ve politik olarak işe yarayacak uygulamalar, Bernie Sanders'ın önerebileceği her şeyden daha sosyalist ve muhtemelen Donald Trump'ın himayesinde "Amerikayı Yeniden Harika Yapmak" maskesi altında uygulanması gerekecek.

2008'deki kurtarma paketine bu kadar içtenlikle karşı çıkan tüm Cumhuriyetçilerin ya tükürdüğünü yalaması ya da Donald Trump'a meydan okuması gerekecek. Eğer Donald Trump yeterince uyanıksa, seçimleri acil durum bahanesiyle iptal edecek ve sermayeyi ve dünyayı "isyan ve devrimden" kurtarmak için emperyal bir başkanlığın temellerini ilan edecek.

Çevirenin notları

[1] Burada kastedilen şey, 12. yy'da yaşamış Kral Knut'un yaklaşan dalgalar karşısında kontrolü kaybetmesi gibi, Donald Trump'ın da koronavirüs krizinde yaklaşan sağlık krizini yönetememesi.

[2] Amerika Birleşik Devletleri'nde Big Pharma olarak bilinen büyük ilaç şirketlerinin hükümetve politika yapıcılar üzerindeki etkilerini vurgulamak için *corporatist* kavramı kullanılıyor.

[3] Metnin orijinalinde geçen *extractivism* kavramı, doğal kaynakların kâr hırsıyla küresel pazarlarda satılması anlamına geliyor.

[4] Bir televizyon dizisinin, filminin ya da programının bölümlerini art arda izleyen kişilere söyleniyor.

Virüs ve Yarının Dünyası

Byung-chul Han

tarih: 22 MART, [2020](#)

Koronavirüs sistemimizi sınava tabi tutuyor. Gördüğümüz kadarıyla Asya, salgını Avrupa'ya göre daha iyi kontrol altına alıyor. Hong Kong, Tayvan ve Singapur'da bulaş sayısı çok az. Tayvan'da 108, Hong Kong'da 193 vaka var.

Öte yandan Almanya'da kısa sürede (20 Mart itibarıyla) bu rakam 15.320'e, İspanya'da 19.980'e çıktı. Salgının başladığı Çin bile salgını kontrol altına aldı. Tayvan ve Kore evden çıkışlara yasak getirmedi, dükkânları, mağazaları ve restoranları kapatmadı.

Bu süreçte Asyalılar, Avrupa'dan kaçmaya başladılar. Çinliler ve Koreliler bugün kendilerini daha güvende hissedeceklerini düşündüklerinden, kendi ülkelerine dönmek istiyorlar. Ama uçak biletlerinin fiyatları ikiye katlandı. Çin ve Kore bileti bulmak, artık çok zor.

Avrupa bu süreçte başarısız. Bulaş sayısı katlanarak artıyor. Avrupa, salgını kontrol altına alamıyor. İtalya'da her gün yüzlerce insan ölüyor. Yaşlılara takılan suni solunum cihazları çıkartılıp gençlere takılıyor.

Bir yandan da hiçbir işe yaramayan, aşırı tepkiler veriliyor. Sınırların kapatılması, egemen devletlerin ümitsizliğine dair bir ifade. Galiba o eski egemenlik çağına geri döndük. Olağanüstü hâle karar veren, egemenler. Sınırları onlar kapatıyor. Ama bu temaşanın hiçbir işe yaramadığı açık. Avrupa'da işbirliği, sınırları kapatmaktan daha fazla katkı sağlayacak bir tutum.

Avrupa, bir yandan da yabancılara yasak getirdi. Aslında bu, kimsenin gelmek istemediği bir yer olarak Avrupa için atılmış çok saçma bir adımdı. Asıl Avrupalıların kıtayı terk etmelerine yasak getirilmeliydi ki dünya Avrupa'dan korunabilirdi. Çünkü bugün Avrupa, salgının ana merkezi.

Asya'nın Avantajları

Avrupa'ya kıyasla Asya'daki sistem, salgınla mücadele konusunda ne tür avantajlara sahip? Japonya, Kore, Çin, Hong Kong, Tayvan ve Singapur gibi Asya ülkelerinde otoriter bir akıl hâkim ki bu, esasen Konfiçyüsçülük gibi kültürel öğelerden kaynaklanan bir durum. Burada insanlar daha az şey talep ediyor, düzene daha fazla bağlı kalıyor. Devletlerine daha fazla güveniyorlar. Sadece Çin'de değil Kore ve Japonya'da da gündelik hayat Avrupa'ya kıyasla daha fazla katı kurallara tabi.

Virüsle mücadele noktasında Asyalılar, dijital gözetleme faaliyetlerine daha fazla bel bağlıyorlar. Daha fazla sayıda verinin salgına karşı kendilerini koruyacağını düşünüyorlar. Asya'da salgınla sadece virologlar ve epidemiyologlar değil, bilgisayar mühendisleri ve makroveri uzmanları da mücadele ediyor. Bu paradigma farklılığı, Avrupa'nın henüz idrak edemediği bir husus değil. Dijital gözetleme faaliyetlerini savunanlar büyük veri birikiminin insanların hayatını kurtarabileceğini söylüyorlar.

Asya ise bu faaliyetleri hiç eleştirmiyor. Verilerin korunmasından artık kimse bahsetmiyor. Japonya ve Kore gibi liberal devletler bile bunu mesele etmiyorlar. Kimse, devletlerin veri toplamasına kızmıyor.

Bu koşullarda Çin, Avrupalıların tahayyül bile edemeyeceği bir sosyal kredi sistemini dereye soktu. Bu sistem, yurttaşların kapsamlı bir biçimde incelenip değerlendirilmesini mümkün kılıyor. Her yurttaş, toplumsal davranışına göre değerlendirmeye tabi tutuluyor. Çin'de gündelik hayat dâhilinde gözlenmeyen, izlenmeyen tek bir an yok. İnternetteki her bir tıklama, her alışveriş, her temas,

sosyal ağlardaki her bir faaliyet izleniyor. Kırmızı çizgiyi geçenlerin, rejimi eleştirenlerin, sosyal medyada eleştirel yorumlar yazanların puanları düşürülüyor. Böylelikle hayat, daha da tehlikeli bir hâl alıyor.

İnternette sağlıklı gıda ürünleri alanlar veya rejimle bağlantılı gazeteleri okuyanlar, yüksek puanlar alıyorlar. Yeterince puanı olanlara vize veya düşük kredi veriliyor. Belirli bir puanın altına düşünlerse işlerini kaybetme riskiyle yüzleşiyorlar.

Çin’de toplumsal gözetim, internet ve cep telefonu şirketlerinin devlete ellerindeki verileri sınırsız bir biçimde teslim etmeleri sayesinde mümkün olabiliyor. Veriler hiçbir şekilde korunmuyor. “Özel alan” tabirine Çince rastlanmıyor.

Çin’de faal 200 milyon kadar gözetleme kamerası var. Bunların önemli bir bölümünde yüz tanıma teknolojisi de var. Bunlar, yüzdeki benleri bile tespit edebiliyor. Bu kameralardan kaçış mümkün değil. Yapay zekâ ile donatılmış olan bu kameralar, kamusal alanda, mağazalarda, sokaklarda, istasyonlarda ve havalimanlarında her bir yurttaşı gözlüyor ve değerlendirmeye tabi tutuyor.

Dijital gözetleme için kurulmuş olan tüm altyapının salgının kontrolünde epey etkili olduğu görüldü. Pekin istasyonundan ayrılan birini bu kişinin vücut sıcaklığını ölçen kamera otomatik olarak yakalıyor. Bu sıcaklık endişe verici ise onunla aynı araçta oturan tüm insanların cep telefonlarına uyarı mesajı gönderiliyor. Sistem, trende oturan herkesi tanıma imkânını bu sayede belirli bir amaç için kullanabiliyor.

İnternet haberlerine bakılacak olursa karantina altındaki insanların izlenmesinde dronlar bile kullanılıyor. Karantinadan gizlice çıkan biri varsa dron ona yaklaşıyor ve eve dönmesi talimatı veriyor. Hatta belki de makbuz basıp bu kişiye atıyordur, kimbilir!

Bu, Avrupalılar için distopik bir durumu ifade ediyor ama Çin’de bu türden gelişmelere pek itiraz edene rastlanmıyor. Çin’in yanında Güney Kore, Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Japonya da verilerin dijital ortamda izlenmesine eleştirel yaklaşmıyor. Dijitalleşme onları doğrudan ele geçiriyor. Ayrıca bu, belirli bir kültürel sebebe dayanıyor. Asya’da kolektivizm hâkim. Kimsenin ağzından bireyciliğe dair bir ifade dökülmüyor. Ama bireycilik bencillik demek değil, zaten bencillik de Asya’da epey yaygın.

Veri birikiminin virüsle mücadelede kullanılmasının sınır kapatma girişimlerinden daha etkili olduğu görüldü. Veri koruma politikası sebebiyle

Avrupa, virüsle dijital ortamda mücadele edemedi. Çin’de ise cep telefonu ve internet sağlayıcıları, müşterilerinin hassas verilerini güvenlik kurumlarına ve sağlık bakanlığına teslim ediyor. Bu sayede devlet, benim nerede olduğumu, kiminle bulduğumu, ne yaptığımı, ne aradığımı, ne düşündüğümü, ne yediğimi, ne satın aldığımı, nereye gittiğimi biliyor. Gelecekte devlet, vücut sıcaklığını, ağırlığını, kan şekeri düzeyini vs. kontrol edebilecek. Bugün insanları kontrol eden dijital psikopolitikaya dijital biyopolitika eşlik ediyor.

Virüs bulaşmış olması muhtemel kişilerin sadece teknik veriler üzerinden taranabilmesi için Vuhan’da binlerce dijital araştırma ekibi kuruldu. Makroveri analizi üzerinden bu ekipler, virüsün kimlere bulaşmış olabileceğini anlamaya, kimlere bulabileceğini görmeye ve kimlerin karantinaya alınmasına ihtiyaç duyulacağını belirlemeye çalışıyorlar. Salgına bağlı olarak gelecek yüzünü pratikte dijitalleşmeye dönüyor. Bu bağlamda egemenlik de yeniden tanımlanıyor. Egemen, verilere sahip olanları ifade etmeye başlıyor. Avrupa ise olağanüstü hâl ilân ediyor, sınırları kapatıyor ve hâlen daha eski egemenlik modellerine bağlı kalıyor.

Salgınla mücadelede dijital gözetleme faaliyetlerini sadece Çin değil diğer Asya ülkeleri de kullandı. Tayvan’da devlet, aynı anda tüm yurttaşlarına SMS gönderip virüs bulaşmış insanlarla temas kurmuş insanların evde kalmasını istedi veya onlara virüs bulaşmış kişilerin adreslerini ve konumlarını bildirdi.

Erken bir aşamada Tayvan, muhtelif veri bağlantılarını kullanarak, virüs bulaşmış kişilerin yerini yaptıkları yolculuklar üzerinden belirledi. Kore’de virüs bulaşmış kişinin bulunduğu binaya yaklaşan kişilere APP-Crown uygulaması üzerinden sinyal gönderildi. Virüslü binaların ve konumların tamamı uygulamaya kaydedildi. Bu noktada verilerin korunması ve gizlilik kuralları hiçbir biçimde dikkate alınmadı. Kore’de binaların her bir katına, bürolara ve mağazalara kamera yerleştirildi. Kamusal alanda kameraya görünmeden hareket etmek imkânsızlaştı. Cep telefonu ve video kaynaklı verilerle virüs bulaşmış kişinin profili çıkartıldı. Bu kişilerin hareketleri yayımlandı. Bu sebeple gizli aşk ilişkileri açığa çıktı. Kore Sağlık Bakanlığı çalışanlarına “takipçi” denmeye başlandı. Bu insanlar, gece gündüz videoları izliyor, virüs bulaşmış kişilerin ve bunların temas kurduğu kişilerin profillerini çıkartmak için uğraşiyor.

Asya ve Avrupa arasında görülen çarpıcı bir farklılık da koruyucu maskeyle ilgili. Bunları tedavi esnasında doktorlar da takıyor. Son birkaç hafta içerisinde Kore, halka maske dağıtımını öncelikli gündem maddesi olarak ele almaya başladı. Eczaneler önünde uzun kuyruklar oluştu. Siyasetçiler herkese maske

dağıtmadıkları için eleştirildi. İmalat için hızla yeni makineler imal edildi. Şuan maske tedarikinin iyi düzeyde olduğu görülüyor. Bana kalırsa yaygın maske dağıtımı, salgının kontrol altına alınmasına ciddi bir katkı sundu.

Koreliler, koruyucu maskeleri işyerlerinde de takıyor. Hatta siyasetçiler de halkın karşısına maskeyle çıkıyorlar. Kore cumhurbaşkanı, her basın konferansında maske takıyor. Kore’de maske takmayanlar, ağır bir biçimde eleştiriliyorlar. Avrupa’da ise bu iş ciddiye alınmıyor ki bu, saçma bir tutum. O zaman doktorlar neden takıyorlar?

Maskelerin sık sık değiştirilmesi lazım. Islandıklarında filtreleme işlevini yitiriyor. Koreliler bir yıkanabilen, nanofiltreli koronavirüs maskesi bile ürettiler. Maskenin insanları virüsten bir ay süreyle koruyabileceğinden söz ediliyor. Aşının veya ilâcın henüz ortada olmadığı koşullarda bu maske gayet iyi bir çözüm.

Avrupa’da ise doktorlar, maske almak için Rusya’ya gitmek zorunda kalıyorlar. Macron, sağlık emekçilerine dağıtmak için maskelere el koydu. Daha sonra normal filtresiz maskeler dağıtıldı ve ortaya bunların virüsten koruduğu yalanı atıldı. Avrupa mücadelede başarısız.

Avrupa’da insanlar, en yoğun saatlerde metroyu ve otobüsleri tıka basa dolduruyorsa mağazalar ve restoranlar neden kapalı? Gerekli mesafe nasıl sağlanabilir? Bu mesafeyi sağlamak süpermarketlerde asla mümkün değil. Sonuçta iki sınıf varlığını her yerde hissettiriyor. Arabası olan, virüse daha az maruz kalıyor.

Avrupa ülkelerinde maske takan insan sayısı çok yüksek değil. Ama aynı şey Asya için söylenemiyor. Hatta Avrupalılar takanlara tuhaf bakıyorlar. İki kıta arasında belirli bir kültürel farklılık söz konusu. Avrupa’da bireycilik maske konusunda da kendi alışkanlığını dayatıyor. Maske takanlara suçluymuş gibi bakılıyor. Kore’de ise maskeli insan görmek olağan bir durum.

Geçmişte maske, birçok başka ürün gibi Çin’den alınıyordu. Bugün Avrupa’da maske bulunmamasının sebebi bu. Asya devletleri ise halklarına koruyucu maske temin etmek için uğraşiyor. Çin’de maske bittiğinde başka ürün üreten fabrikaların maske üretmesi sağlanıyor.

Avrupa’da sağlık emekçileri bile bu maskeleri bulamıyor. İnsanlar, otobüsleri ve metroyu maske takmadan doldurmaya devam ettiği sürece “evde kal” hamlesinin hiçbir anlamı olmayacak.

Salgından alınacak bir ders de şu: Avrupa, koruyucu maske, ilâç ve tıbbi teçhizat üretimini kıtanın dışından kendi topraklarına taşımak zorunda.

Riskleri yanında virüs, o risklerle orantısız bir paniğe yol açtı. Daha fazla ölüme neden olmuş olan İspanyol gribi, ekonomiyi bu kadar mahvetmemişti. Peki bunun sebebi ne? Dünya, virüse neden bu kadar aşırı bir panikle cevap veriyor? Hatta Emmanuel Macron savaştan, yenmek zorunda olduğumuz görünmez düşmandan söz ediyor.

Düşman geri mi döndü? İspanyol gribi salgını, Birinci Dünya Savaşı'nın ortasında patlak vermişti. O dönemde herkes herkese düşmandı. Kimse salgını savaşla veya düşmanı ile ilişkilendirmedi. Ama bugün tümüyle farklı bir toplumda yaşıyoruz.

Uzun zamandır düşmanımız yoktu. Soğuk Savaş, uzun zaman önce sona erdi. İslamî terörizm de uzak diyarlara sürülmüş gibi görünüyor. *Yorgunluk Toplumu* kitabımda belirttiğim gibi bugün düşmanın olumsuzluğu üzerine kurulu bağışıklık paradigmasının geçersizleştiği bir dönemde yaşıyoruz.

Soğuk Savaş döneminde bağışıklığı esas alarak örgütlenen topluma sınırlar ve çitler damgasını vuruyordu. Bu durum da mal ve sermaye dolaşımına mani oluyordu. Küreselleşme, bağışıklığı güçlendiren tüm bu eşikleri sermayenin elini rahatlatmak adına ortadan kaldırdı.

Bugün hayatın tüm alanlarına yayılmış olan gelişigüzel ve serbestlik, bilinmeyende veya düşmandaki olumsuzluğu silip attı. Bugün tehlike, düşmanın olumsuzluğunda değil aşırı olumlu oluşunda. Bu özellik, kendisini aşırı performansta, aşırı üretimde ve aşırı iletişimde ifadesini buluyor. Düşmandaki olumsuzluk, şuan sahip olduğumuz sınırları olmayan serbestlik üzerine kurulu toplumumuzda kendisine yer bulamıyor. Başkalarının uyguladığı baskılar yerini bunalıma bırakırken, başkalarının sömürü pratiği yerini insanların kendilerini gönüllü olarak sömürdüğü, kendilerini en iyi seviyeye taşımak için uğraştığı bir gerçekliğe bırakıyor. Performansın önem arz ettiği bir toplumda insanlar, her şeyin ötesinde, kendisiyle savaşıyorlar.

Bağışıklık Sağlayan Eşikler ve Sınırların Kapatılması

Virüs, küresel kapitalizmin bağışıklığını iyice zayıflattığı bir toplumda ortaya çıktı. Panikle birlikte bağışıklık için duvarlar ördük, sınırları kapattık. Düşman geri dönmüştü. Artık kendimizle değil, dışarıdan gelen görünmez düşmanla savaşıyorduk.

Virüs karşısında açığa çıkan aşırı panik, toplumun hatta dünyanın yeni düşmana dönük bağışıklık tepkisidir. Bu tepki öyle şiddetli ki uzun zamandır düşmansız, olumluluk yüklü bir toplumda yaşıyorken virüs bizim tarafımızdan kalıcı dehşet olarak algılandı.

Lâkin bu paniğin başka bir sebebi daha var: Dijitalleşme. Dijitalleşme gerçekliği sildi. Gerçeklik, acı verebilen bir direnişin kaynağı olarak görülüyor. “beğeni” üzerine kurulu dijitalleşme kültürü, direnişteki olumsuzluğu ortadan kaldırıyor. Sahte haberler, sahte videolar döneminde gerçekliğe karşı bir ilgisizlik açığa çıkıyor.

Ama artık ortada gerçek bir virüs var ve bu bilgisayar virüsü değil. Böylelikle gerçeklik ve direniş, bir kez daha virüs denilen düşman formunda yeniden hissediliyor. Virüse yönelik şiddetli ve abartılı paniği gerçeğin herkesin yüzüne çarpması olarak yorumlamak mümkün.

Finans piyasaları da salgına panikle cevap verdi. Esasen bu da zaten bu piyasalarda varolan paniğin bir ifadesi. Dünya ekonomisindeki büyük şoklar, onu iyice kırılğan bir hâle sokuyor. Borsalarda endeks eğrisi sürekli yükselmesine rağmen emisyon bankalarının yürüttüğü riskli para politikası, son yıllarda zaten beklenen bir paniğin açığa çıkmasını sağlamıştı.

Muhtemelen virüs, bardağı taşıran son damla. Finans piyasasındaki panik, virüs korkusuyla değil piyasanın kendisiyle ilgili korkusuyla bağlantılı. Virüs olmasaydı da piyasalarda ağır bir kriz açığa çıkacaktı zaten. Muhtemelen virüs, daha büyük bir krizin girizgâhı olarak rol oynuyor.

Žižek, virüsün kapitalizme ölümcül bir darbe indirdiğini ve komünizmin yeniden gündeme geleceğini iddia ediyor. Hatta Žižek, virüsün Çin rejiminin yıkılmasına sebep olacağını söylüyor. Žižek yanılıyor.

Bunların hiçbiri yaşanmayacak. Çin artık dijital polis devletini salgına karşı başarılı bir model olarak satma imkânı buluyor. Sisteminin üstünlüğünü herkese gururla ispatlıyor. Salgından sonra kapitalizm, yoluna daha da güçlenerek devam edecek. Turistler yeryüzünü arşınlamayı sürdürecektir. Virüs aklın yerini alamaz. Çin tarzı dijital polis devleti bile Batı’da karşılık bulacak. Naomi Klein’in da dediği gibi yeni bir yönetim sisteminin inşa edilmesi için en uygun vakittir. Bildiğimiz gibi, neoliberalizm de çalkantılara yol açan krizlerin arından tesis edilmişti. Kore ve Yunanistan’da yaşanan bu. Umalım ki bu virüsün sebep olduğu şokun ardından Çin tipi bir dijital polis rejimi Avrupa’nın kapısını çalmasın. Eğer Giorgio Agamben’in de korktuğu bu durum yaşanırsa olağanüstü

hâl kural hâlini alır, yerleşikleşir. Böylelikle virüs, İslamî terörizmin bile başaramadığı şeyi başarır.

Virüs kapitalizmin sırtını yere çalmayacak. Viral devrim hiçbir zaman yaşanmayacak. Hiçbir virüs devrim yapamaz. O bizi tecrit edip bireyselleştirir. Asla güçlü kolektif duygular üretmez.

Bugün bir biçimde herkes, sadece kendisinin hayatta kalmasıyla ilgileniyor. Birbirimize mesafe almaktan ibaret olan dayanışma, farklı, barışçıl ve adil bir toplum hayalini kurmamıza imkân sağlamaz.

Devrimi virüsün ellerine teslim edemeyiz. Umalım ki virüs çekip gittiğinde geride insanî bir devrim bıraksın.

Biz, akıl bahşedilmiş varlıklar olarak, kendimizi, iklimi, güzel gezegenimizi kurtarmak için yıkımlara yol açan kapitalizmi ve sınırsız, tahripkâr hareket etme becerimizi sınırlamayı düşünmek ve bu konuda adımlar atmamız zorundayız.

'Konuşan sınıflar': Agamben, Zizék, Byung-chul Han...

Mehmet Kazım*

Mevcut yorum tufanının içinde, asıl arzuladığımız şey söylenmiyor sanki. Birisi çıkıp her şeyin nasıl değişeceğini söylesin istemiyor muyuz? Bunu düşünenler var da, Zizék'in bile alaycılıkla karşılandığını görüp, susuyorlar mı? Zamanın ruhu, nesnel koşullar, bize ne vad' ediyor?

Korona salgınıyla birlikte, her gün üzerimize yağın ölüm sayıları, önlem önerileri, uzman tavsiyelerinin yanında, salgın ve sonrası üzerine olabilecek toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel gelişmeleri yorumlayan sayısız yazıyı okuduk, okuyacağız. Orhan Koçak, "Yoksa Abartıyor muyuz " (1) başlıklı yazısında, İngilizce "chattering classes" deyiminin karşılığı olarak kullandığını belirttiği "konuşan sınıflar" nitelemesini kullanıyor. Her konuda yorum, analiz yapan bu sınıf, biraz da kendi arasında konuşuyor sanki. Bunun karşısına sağcı

politikacıların bulduğu “sessiz çoğunluk” nitelemesi geliyor ister istemez. Kabaca baktığımızda konuşanlar birbirlerine hitap edip, polemikler yaparken, sessiz çoğunluk bunları pek duymuyor. Çünkü enformasyon sağanağı nedeniyle durup düşünecek hali kalmamıştır; istekli de değildir. Yine de yazının başlığında adı geçenlerin ve benzerlerinin yazdıklarını merak eden bir okur-yazar kitlesi vardır kuşkusuz. Bunu yerel ya da uluslararası ayrımı yapmadan söylüyorum.

Yapılan yorumlara bakılacak olursa, görüşleri iki genel başlıkta toplamak olası: Hiçbir şeyin aynı olmayacağını düşünenler (ki bunlar kendi aralarında, daha iyi yönetimler, daha özgür toplumlar bekleyenler, ya da tam tersi daha otoriter yönetimlerin oluşacağını öngörenler diye ikiye ayrılıyor); diğer yanda ise salgın geride kaldığında hiçbir şeyin değişmeyeceğini, var olan düzenin süreceğini iddia edenler. Bu yorumları yapanların içinde Agamben ya da Zizek gibi tanınan, bilinen düşünürler olduğu gibi, adını bu vesileyle duyduklarımız da var. Bütün yazıları okumak, yorumları izlemek mümkün olmadığı için, okuyup izleyebildiklerim arasından örnekler seçip, bir değerlendirme yapmaya çalışacağım.

Agamben,(2) salgının görülmesinden sonra yazdığı bir yazıda endişelerini dile getiriyor. Bu salgın bahane edilerek, iktidarlar tarafından, istisna halinin normal bir yönetim paradigması olarak kullanma eğiliminin artması olasılığının yüksek olduğunu düşünüyor. Salgın sonrası beklenen ekonomik daralma, özellikle yoksul kesimlerde şiddetle hissedileceği ve toplumsal kaynamalara sebep olabileceği için, mevcut yönetimlerin durumlarını koruma refleksi olarak, istisna halini normal yönetim paradigması olarak sürdürmek istemeleri neredeyse kaçınılmazdır. Agamben, bunun geçmişteki salgınlarda görülmedik biçimde ajite edildiğini, güvenlik gerekçesiyle zaten kısıtlanmış olan özgürlüklerin daha da kısıtlanacağını düşünüyor. Ardından iki soruyu art arda soruyor: “Bu şekilde yaşamayı alışkanlık haline getiren bir ülkede insan ilişkilerinin ne kadar süreceğini kim bilir? Ve hayatta kalmaktan başka ahlaki değeri olmayan bir toplum nedir?” Agamben bir Batı eleştirisi yapmaktadır kuşkusuz; ama bir Batılı tavırla. Çünkü Afrika başta olmak üzere, açlık ve susuzluktan ölen insanların sayısı, salgında ölenlerin sayısından katbekat fazla ve bir sabit olarak çok daha uzun bir zamandır sürmektedir. Arzu Yılmaz’ın (3) “Koronavirüs Sonrası Ortadoğu” başlıklı, bu konuda ürkütücü rakamlar verdiği yazısında çarpıcı bir bölüm var: “ ‘Aman ellerinizi sık sık yıkayın’ denilirken; temiz suya erişimi olmayan dünya nüfusunun üçte birinin de, pekala bu korunması için

seferberliğe girişilen insan hayatı kategorisine dahil edilmediğini varsayabiliriz. Zira her yıl 1 milyon 200 bin insan sadece temiz suya erişemediği için ölüyor, ama korona virüsünün tehdit ettiği 'insan hayatı' kadar dikkat çekmiyor. "Agamben'in endişeleri yaşadığı Batı toplumu üzerinedir. Diğer tarafta ise, kaygı duyduğu her şey zaten vardır. Açlık ve susuzluktan ölme tehlikesi altında yaşayan bir topluma, hayatta kalmaktan başka hangi ahlaki kuralı anlatabilirsiniz?" Arzu Yılmaz'ın yazdığı yakıcı gerçeklerden Agamben de haberdardır. Neden aynı kıyaslamayı yapmıyor? Burada Freud'un "unheimlich", tekinsiz kavramını hatırlayalım: "Heim", Almanca ev, yaşanılan yer anlamına gelir. Kıtık evin uzağındadır, güvenliği tehdit etmez. Oysa virüs sınır tanımıyor ve evi tehdit ediyor. Agamben bu nedenle hayatta kalma sorununu bir kenara bırakıp, ahlaki değerleri sorgulamaya girişir. Güvenli bir yerden konuşma imkanı tehlikeye girmiştir. Hem şimdi, hem sonra.

Orhan Koçak, Arzu Yılmaz'ın öfkeli olduğunu, belli bir "hubris" balonuna iğne batırmak istediğini söylüyor. Ancak Türkçe yazdığı, uluslararası konferanslarda yer almadığı için, hedef aldığı Batı'nın bunu duymayacağını, uzak ve sağır bir muhabata ulaşamayacağını düşünüyor. O zaman geriye içeride "konuşanlar sınıfı" kalıyor ki, Koçak bu insanların da zaten Yılmaz'ın tavrını paylaştıklarını, onayladıklarını, olsa olsa dünyayı Libération, Guardian gibi kaynaklardan takip eden bir azınlığa yönelmek durumunda kalınacağını ileri sürerek, sonucun "bir bardak suda fırtına" çaresizliğine dönüşeceğini öngörüyor. Koçak da Batı'yı eleştiriyor yazısında. HIV, Afrika'da bastırılmış, ABD'ye girmemiş olsaydı AIDS salgınını kaçımız biliyor olacaktık, diye soruyor, haklı olarak. Anlıyoruz ki o uzak ve sağır muhabata ulaşamıyor. Peki Arzu Yılmaz'ın yazdıklarını, diyelim ki Orhan Pamuk yazmış olsa, aynı sağır muhatap duyar mıydı; duysa da bir tepki verir miydi; bilmiyoruz. Arzu Yılmaz'ın yazısı, Orhan Pamuk'a da ulaşmıyor mu yoksa? Umutsuzluk izlenimi ediniyorum, Koçak'ın yazısından. Umudu, Eagleton gibi, nesnel koşullar, geçmişin birikimi, gelecek tasarımı bağlamında düşünüyorum. Böyle bir olasılığı görmüyor Orhan Koçak. Bunun da geçmişteki salgınlar gibi metafora dönüşeceğini, bizim de o bildiğimiz sosyal gerçekliklerle kalacağımızı 'umuyor'; fazlasını beklemiyor. Yoksa Decameron'da olduğu gibi, salgından uzakta, hikayeler mi anlatıyoruz birbirimize?

Öte yandan Zizek (4) daha farklı konuşuyor diğerlerine göre. Agamben'in komplo kaygısını, sistem tıkır tıkır işlerken, neden bu paniği tetiklesin diye sorguluyor. Şunu ekliyor arkasından: "Gerçekten kendi sultanını canlandırmak

için küresel bir ekonomik krizi tetiklemek sermayenin ve devlet iktidarının çıkarına mı? Yalnızca sıradan insanların değil aynı zamanda devletin ta kendisinin de panik içinde olduğunu, durumu kontrol edemediğinin tamamen farkında olduğunu gösteren bariz işaretler aslında sadece savaş hilesi mi?” Zizék salgın ve sonrasında yaşanacak toplum travmasını, Elisabeth Kübler-Ross’un ünlü beşli şemasıyla anlatıyor: İnkâr, öfke, pazarlık, depresyon ve kabul. Diğer yandan kapitalist animizmin geri döndüğünü iddia ediyor. Yani toplumsal olgulara, piyasa ya da mali sermayeye canlı teşekkül muamelesi yapmanın geri döndüğünü söylüyor. Bütün bunlara bağlı olarak yeni tip bir komünizmin gelebileceğini umut ediyor. “Burada bahsettiğimiz şey elbette eski usül bir komünizm değil, sadece ekonomiyi kontrol edebilecek ve düzenleyebilecek, aynı zamanda ihtiyaç olduğunda ulus devletlerin egemenliğini kısıtlayabilecek küresel bir organizasyon türü.” Ancak bunu kim, hangi yöntemle yapacaktır? Sınıf bilincinin kırıldığı bir dünyada, gerektiğinde ulus devletlerin egemenliğini kısıtlayabilecek güç ve organizasyon var edilebilir mi sorusuna karşılık, amorf da olsa argümanları var Zizék’in.

Byung-chul Han (5) düşünce dünyasının yeni yıldızlarından. Han, bu konuyu bir Avrupa-Asya kıyaslamasıyla yorumluyor. Batı’nın küresel kapitalizm nedeniyle zayıflayan bağışıklığından söz ediyor. Sınırların kapatılmasını saçma buluyor. Hatta, asıl Avrupalıların dışarı çıkmaları önlenmeli diyor. Çin, bu salgınla baş etmekte daha başarılı Han’a göre. Bu başarıda tıbbi yöntemler kadar dijital takip sisteminin de rolü olduğunu düşünüyor. Biyo-politika konusunda ürkütücü gelişmeler kaydeden Çin, dijital bir polis devleti kuruyor. Yurttaşlarını takip etmekle yetinmeyip, performans değerlendirmeleri, puanlamalar yapıp, başarı-başarısızlık üzerinden ceza ya da ödüller veriyor. Çin halkının buna itirazının olmadığını, dahası Güney Kore, Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Japonya gibi ülkelerin de eleştirel yaklaşmadıkları belirtilir, söz konusu yazıda. Bu yöntemin Batı’ya da ihraç edilebileceği kaygısı da dile getirilir. Dijital sistemin salgın konusunda başarılı olduğunu söylerken, Avrupa’nın ulus devlet alışkanlıkları ve eski egemenlik yöntemleriyle, salgınla başa çıkma çabasını da eleştirir. Zizék’in yanıldığını düşünüyor Han. Çin’deki sistemin ayakta kalacağını, komünizmin asla geri gelmeyeceğini, dahası Batı’nın da kriz sonrası bu dijital kontrol sistemini benimseme olasılığının yüksek olduğunu öngörüyor. Agamben’in kaygılarını haklı buluyor. Ancak Byung-chul Han’ın yazısında rahatsız edici bir alt metin var sanki: Avrupa’ya karşı Asyalı öfkesi, onların “Hubris” balonunu patlatma arzusu. Çin’in kurduğu dijital devleti alttan alta onaylıyor mu? Dijital kontrol sisteminin,

bu disiplinlere alışkın Uzak Doğu toplumlarındaki yansımasıyla, Batı'daki aynı olmaz oysa.

Alain De Botton (6) ise pandemiye Stoacı bir yaklaşım gösteriyor: Yani olabilecek en kötü şeyi düşünün ve kendinizi buna göre hazırlayın. Söyledikleri klişe: Bir yerde "Eğer modern dünyada yaşıyorsanız, bilim ve teknolojinin doğanın üstesinden gelebileceğine inanıyorsunuzdur. Bu, Aydınlanma'nın temelinde yatan bir inançtır ve bu dünyada modern insan olarak yaşayan bizler; doğayı fethettiğimize, egemen tür olduğumuza, yırtıcı gücün bizler olduğuna ve çevre üzerinde bir otorite kurduğumuza inandık." diyor. Montaigne, Buda gibi isimlerin pandemi konusunda ne söyleyebileceklerini hayal etmek gerektiğini söylüyor. Okuduğu tüm yazıların, tıbbi raporların ışığında her şeyin çok kötüye gideceğini, herkesin kaygıya düşeceğini düşünüyor. Yepyeni bir durumla ilgili, sistem kadar, sistemin Alain De Botton gibi kimi düşünürleri de hazır görünmüyor. Oysa sinema dünyası bunun için sayısız simülasyon yapmıştı. Şu gerçek ki yazan, konuşan, eyleyen herkes bu durumun acemisidir.

Yaptıklarımızı, düşündüklerimizi gözden geçirmek zorundayız. Çünkü tekinsiz bir varlık içimize girdi. Bu noktada David Harvey'in (7) söylediklerini hatırlamakta yarar var: "Uzun zamandır kültür, ekonomi ve günlük yaşamın dışında ve ayrı duran 'doğa' fikrini reddettim. Doğa ile metabolik bağın daha diyalektik ve ilişkisel bir görüşüne sahibim. Sermaye kendi yeniden üretiminin çevresel koşullarını değiştirir, fakat bunu istenmeyen sonuçlar (iklim değişikliği gibi) bağlamında ve sürekli olarak çevresel koşulları yeniden şekillendiren özerk ve bağımsız evrimsel güçlere karşı yapar. Bu açıdan, gerçekten doğal felaket diye bir şey yoktur."

Bu yorum tufanının içinde, asıl arzuladığımız şey söylenmiyor sanki. Birisi çıkıp her şeyin nasıl değişeceğini söylesin istemiyor muyuz? Bunu düşünenler var da, Zizék'in bile alaycılıkla karşılandığını görüp, susuyorlar mı? Zamanın ruhu, nesnel koşullar, bize ne vad' ediyor?

(1) Orhan Koçak "Yoksa Abartıyor muyuz?" Birikim Haftalık. 15.04. 2020

(2) Agamben "Hayatta Kalmaktan Başka Ahlaki Değeri Olmayan Toplum Nedir?" Universitas Sosyal Araştırmalar Merkezi. 18.03.2020

(3) Arzu Yılmaz "Koronavirüs Sonrası Ortadoğu" Birikim Haftalık. 11.04.2020

(4) Zizék "Gözetlemek ve Cezalandırmak mı? Evet, Lütfen!" Philosophical Salon. Çeviri: Terrabayt. 18.03.2020

(5) Byung-chul Han "Virüs ve Yarının Dünyası" İştiraki Çevirisi 22.03.2020

(6) Alain De Botton “Röportaj” Çeviri Medyascope. 02.04.2020

(7) David Harvey “Koronavirüs ve Anti-Kapitalist Politika” Çeviri: Alinteri
22.03.2020

Alain de Botton: “Koronavirüs günlerinde huzuru bulmak için karamsar olun”

Engin Deniz İpek

2 Nisan 2020

İngiliz yazar ve filozof Alain de Botton, İsrail’in en eski günlük gazetesi olan Haaretz’e [korona günlerindeki yaşam felsefesini ve genel durum değerlendirmesini içeren kapsamlı bir röportaj](#) verdi. Röportajdan öne çıkan kısımların çevirisini sizin için paylaşıyoruz.

Ne yazık ki son birkaç hafta içinde koronavirüs pandemisi hakkında karşıma çıkan her türlü makaleyi ve tıbbi raporu okudum. Hepsinin sonucu açıktı: Her şey çok kötü olacak – en azından Londra’da. Tesadüfi bir rutin, bir distopyaya ne kadar da kolay dönüşüyor. Bu çok garip. O zaman şimdi ne hakkında konuşmalıyız? Oralarda havaların nasıl olduğu hakkında mı?

Bu kriz hakkında söylemek istediğim birkaç şey var. Eğer modern dünyada yaşıyorsanız, bilim ve teknolojinin doğanın üstesinden gelebileceğine inanıyorsunuzdur. Bu, aydınlanmanın temelinde yatan derin bir inançtır ve bu dünyada modern insan olarak yaşayan bizler; doğayı fethettiğimize, egemen tür olduğumuza, yırtıcı gücün bizler olduğuna ve çevre üzerinde bir otorite kurduğumuza inandık. Aslında çevremizin üzerimizde kurduğu kontrolü o kadar çok hissediyoruz ki onu yok ederken bile onun için üzülmemize dur diyemiyoruz.

Ağaçların ve plajların kaderlerine ağlıyoruz. Bu, bizim rutin yaşamımız. Ancak gerçek oldukça farklı. Yaşadığımız çevreyi gerçekten anlamıyoruz. Zihinsel

kaynaklarımız oldukça sınırlı. Bazı konularda uzmanız ancak aynı zamanda geniş cehalet birikimlerimiz de var.

Cehalet mi ihmal mi?

İkisi de. Aynı zamanda aptallık ve kibir. Biz gerçekten de çok kusurlu hayvanlarız – trajik hayvanlar. Eski Yunanlılar bunu biliyordu, eski Yahudiler de. Hıristiyanlar, Budistler... Bu, kültürel DNA'mıza çok eski zamanlarda kodlanmıştı.

Ancak bunu gerçekten kabul etmiyoruz. Ve şimdi hepimiz bu pastadan büyük dilimler alıyoruz. Yutabilecek gibi de değiliz.

Şimdi hepimiz pastayı yememiz gerektiğini düşünüyoruz ve aslında o hep orada olmasına rağmen hayrete düşmüş ve şoke olmuş durumdayız. Ne yazık ki insan adındaki hayvanı yükselten duygular mükemmellik, güvenlik ve kontrol. Ama biz biyolojik canlılarız; her kazaya ve her zarara maruz kalabilecek olan ince bir hücre zarıyız. Ancak iyi haber şu ki hepimiz nasıl öleceğimizi biliyoruz.

Stoacı anlayışla pandemi

İç karartıcı bir teselli olsa bile, en sevdiğim filozoflar Stoacılarıdır. Stoacılar, huzura erişen yolu, her şeyin yoluna gireceğini düşünmemek olarak nitelendiriyorlar. Aksine, "Gülümse ve her şey yoluna girecek" diyen bütün insanlar aslında bize sadece işkence ediyorlar. Zihnimizi huzura erdirmenin tek yolu en kötü senaryoya odaklanmaktır – çünkü o zaman, ne olursa olsun, her şey elbet yoluna girecek ve çünkü siz buna hazırsınız.

Salgını Stoacıların bakış açısıyla incelediğimizde, salgının dünyayı kuşatması kaçınılmaz. Milyonlarca, muhtemelen de on milyonlarca insan hayatını kaybedecek. Herkes üç kuruş parayla yaşayacak. Her şey çökecek. Başlangıca döneceğiz. Olacak şey bu olabilir. Hepimiz sevdiğimiz insanları kaybedeceğiz.

Hadi daha da karanlıklaşalım. Stoacılar, hayat size fazla geldiğinde intihar edebileceğinize de inanıyordu. Bu bir seçenek. Stoacılar, Hıristiyanlardan farklı olarak bunda utanç verici bir şey olduğunu düşünmüyorlar.

Yol boyunca karşımıza çıkan her noktada özgürlük var – umarım oraya gitmemiz gerekmez fakat bu düşünceyi oldukça çekici buluyorum. O karanlığı... Bu düşünce bol bol kahkahayla, kara mizahla ve ölüm mizahıyla çok iyi gider. Bu oldukça önemli. Etrafımızda olan biten tüm b*ktan olaylara gülmek zorundayız. Dibin ne olduğunu bildiğinizde, işlerin ne kadar kötü olabileceğini anladığınızda her şeye hazırsınız demektir.

Mutlu bir Sisifos

Kaygı aslında nedir? Aklın, bilinmeyen ve kontrol edilemeyen şeyler karşısında umutsuzca kontrol kurmaya çalışmasıdır. Gerçekliği kontrol etme çabası, o gerçeklik pandemi olduğunda başarısızlığa mahkum.

İkinci olasılık, birisine elde etmeye çalıştığı şeyin imkansız olduğu endişesini öğretmeye çalışmaktır. Aslında her şey şüphelidir. Bize güven veren hiçbir şey yoktur; güvenlik yoktur. Montaigne bir keresinde “Şüphe, iyi bir kafa için yumuşak bir yastıktır” diyordu. Yapmamız gereken şey tam olarak bu. Şüphelerle dolu yastıklarda uyumalıyız. Bu, şu an ihtiyacımız olan türden bir felsefe. Camus’nün Veba’sı ya da Sisifos hakkındaki yazıları da.

Bu tip zamanlarda, her şeyden önce rol modellere ihtiyacımız oluyor. Bizim göstermemiz zor olan davranışları gösterme yetenekleri olanlara, bu tip yetenekleriyle bizi büyüleyenlere. Genellikle büyük paralar kazanmayı başaran veya hayatı hep bir parti gibi yaşamayı bilen insanlar tarafından büyüleniriz. Ancak şu an bunlar anlamsız ve işe yaramaz saçmalıklar. Aslında her zaman öyleydi.

Şu sıralar, acımasız ıstıraplarda nasıl yaşayacağını bilen insanlara bakmamız gerekiyor. Böylece kendimize doğru yolun bu olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Budistlerden, olayları her zaman “Bizim yerimizde Buda olsa ne düşünüp ne söylerdi?” diye değerlendirmeleri beklenir. Bu etkili ve iyi bir düşünce çerçevesidir.

Buda şu an koronavirüs hakkında ne söylerdi peki? Ya Montaigne? Bir ihtimal onlar gibi düşünüp onlar gibi davranmayı öğrenebiliriz. Hiç şüphesiz, şu an olan biteni anlayabilmek için seçtiğimiz rol modeller son derece kötü. Başkalarını seçmeliyiz.

‘Kemiklerde yağ’

Arkadaşlarım bana sürekli “Ne olacak?”, “Eylül ayında nerede olacağız?” diye soruyor. Ben de felsefi bir şekilde diyorum ki: En kötü senaryoyu hayal edelim. Şu anda iyimser olmanın bir faydası yok. Bilimin 18 ay içinde bunun üstesinden geleceğini varsayabiliriz. 18 ay boyunca evlerimizde kilitli kalacağımızı sanmıyorum. Muhtemelen dönüşümlü olarak evlerimize girip tekrar çıkacağız.

Ekonomi elbette tam bir felaket olacak. Büyük olasılıkla ekonomik büyüme yüzde 5, yüzde 10 ya da yüzde 15 dolaylarında düşecek ve resesyona gireceğiz. Bunlar büyük rakamlar. 15 yıl önceki yaşam standartlarımıza dönüş yapmak

zorunda kalabiliriz. O zamanlar çok fazla restorana gitmiyorduk. Bu dünyanın sonu değil. Ve bu senaryoyu kabul edebildiğinizde, belirsizlikten uzak bir yaşam alanınız olabilir.

Gerçekten endişe yaratan şey, arkadaşlarınız “Gazetelerde yazarları gördün mü? Büyük havayolları bile iflas edecek” demesi. Herkes kaygının kuyruğuna gömülüyor. Evet, birçok havayolu batacak. Tüm bu iflas haberlerini televizyondan görmek yerine şimdi kabul etmeliyiz. Bunun nereye gittiğini rahatlıkla görebilirsiniz. 40 milyon insanın işsiz kaldığı duyurulunca, bunu zaten bilenlerden biri olacaksınız. Bunlar elbette beklentilerim değil, yalnızca en kötü senaryolar hakkında yaptığım tahminler.

Boris Johnson “Birçok aile sevdiği insanları kaybedecek” demişti. Bu kesinlikle kabul edilemez. Benim düşünceme göre Boris Johnson doğru isim değil. Lider olmak için uygun bir isim değil. Son derece kusurlu bir insan ve bu kriz dönemini onun yönetiyor oluşu İngiliz siyaseti için büyük bir trajedi.

Onun söyledikleri, benim “En kötü senaryoyu düşünün” dememle bir anlamda aynı şey. Ancak önemli olan, ne söylediğimizden çok nasıl söylediğimiz. Biraz huzur istediğinizde çocuklarınıza “Kapa çeneni ve beni yalnız bırak” demeysiniz, “Tatlı çocuklarım, anneniz şu an biraz meşgul” dersiniz. Aynı mesaj. Liderlerin bu zamanki görevlerinden biri sorunları düzgün bir şekilde yatıştırabilmek. Johnson’ın açıklamaları çoğu kişiyi korkutup sinirlendirdi.

Şu an dünyada çok az sayıda değerli lider var. Çöküşte olan bir çağda yaşıyoruz ve bu çöküşün işaretlerinden birisi kendimize risk almak için vermemiz çünkü bu hayatı daha eğlenceli yapıyor ve bildiğimiz şeylerden oldukça sıkıldık. ABD’de ve Avrupa’da bu oy verme alışkanlığını görebiliyoruz.

İnsanlar kendilerine şöyle diyor: Bu renkli karaktere bir şans verelim, ilginç olabilir. Sonuç ise bugün birçok ülkeyi şu an seçim yapılırsa seçilemeyecek insanlar yönetiyor çünkü görüşüne göre lider özelliklerinden oldukça yoksunlar.

Koronavirüs Sonrası Ortadoğu

Arzu Yılmaz

11 Nisan 2020 Cumartesi

Aslında niyetim, şu son bir aydır Koronavirüs salgını nedeniyle sık sık dile getirilen “Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” iddialarından hareketle Ortadoğu’da yaşanan gelişmelere bir göz atmaktı.

Ancak, hazır dünyada nerede kaç kişinin can verdiği, en az hisse senedi, borsa ya da dolar endeksi kadar takip ediliyorken, hatırlatmadan geçmek içime sinmedi:

Dünyada ortalama her yıl 9 milyon insan AÇLIKTAN ölüyor.

En son verileri kontrol etmek için 7 Nisan 2020 günü saat 19:10’da girdiğim theworldcounts.com sitesinde, an itibariyle, bu yılın bilançosu 2.420.456’ydı. Tam beş dakika sonra, yeniden rakamlara baktığımda sayı çoktan 2.420.548 olmuştu. Yani, yalnızca beş dakika içinde 92 kişi AÇLIKTAN can verdi. Dahası, bugün dünya üzerinde 821 milyon insan kronik açlık tehdidi altında yaşıyor.

Bu tabloda, koronavirüs tehdidine karşı insan hayatını korumak için yapılan ‘dengeli ve iyi beslenme’ tavsiyelerinin, sadece ‘karnı toklar’dan ibaret bir insan hayatı tahayyülünden hareket ettiği açık.

‘Aman ellerinizi sık sık yıkayın’ denilirken, temiz suya erişimi olmayan dünya nüfusunun üçte birinin de, pekala bu korunması için seferberliğe girişilen insan hayatı kategorisine dahil edilmediğini varsayabiliriz. Zira her yıl 1.200.000 insan

sadece temiz suya erişemediği için ölüyor, ama koronavirüsün tehdit ettiği 'insan hayatı' kadar dikkat çekmiyor.

Bu arada koronavirüsün havadan da bulaştığı gerekçesiyle, 'Vahşi Batı' usulü korsanlığa tevessül edecek ölçüde bir maske tedariki yarışına girenlerin, zaten her yıl zehirli hava soluduğu için ölen 7 milyon insanın hayatını 'insan hayatı'ndan saymadığı anlaşılıyor.

Dolayısıyla, bugün dünyanın her yıl milyonlarca insanın hayatına mal olan küresel sorunlar nedeniyle değil, bu sorunlardan görece muaf bir coğrafyanın da nihayet küresel bir tehdide doğrudan maruz kalması üzerine alarma geçtiğini görmek gerekiyor. 'Küresel olağanüstü hal'in bir kez koronavirüs salgını Avrupa kıtasına ulaştığında idrak edilmiş olması, bunun en açık göstergesi. Salgının merkezi Asya'yla sınırlı kalsa ya da yoksulluk ve hava kirliliği gibi küresel sorunların en yoğun yaşandığı Afrika ve Ortadoğu olsaydı, acaba dünya bugünkü gibi bir seferberlik içine girer miydi?

Bu sorunun yanıtı aslında 'Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak' iddialarından Ortadoğu'nun payına ne düşebileceğiyle de ilişkili.

Bu çerçevede, sanırım ilk söylenmesi gereken, mevcut uluslararası düzende çözüm adına benimsenen politikaların çoğu zaman sorunun kendisinden daha büyük yıkımlara neden olması. Örneğin, korononavirüs salgınının milyonlarca insanın canını alması ihtimaline karşı alınan önlemlerin, daha şimdiden milyarlarca insan için ekonomik, sosyal ve politik bir ölümü adeta kaçınılmaz hale getirmesi gibi.

Bu hesabı Ortadoğu ölçeğinde yaptığınızda da durum farklı değil. Her şeyden önce, 1950'li yıllardan bu yana Ortadoğu'da hiçbir sorunun barışçıl yollardan çözülemediğini biliyoruz. İsrail-Filistin sorununun geldiği aşama bunun en çarpıcı örneği. Özellikle 11 Eylül sonrası barış adına girişilen savaşlarda ise zorla yerinden edilen 10 milyonun üzerinde insan bir yana, en iyimser tahminle, Afganistan'da 157.000, Irak'ta 308.000, Suriye'de 470.000 insan öldü. Bu arada 'teröre karşı savaş'ın en son hedefi IŞİD'in 2013-2018 yılları arasında kontrol ettiği alanlarda ve gerçekleştirdiği saldırılarda -savaş alanındaki kayıplar hariç- ölenlerin sayısı 28.442 olurken, IŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyonu'nun saldırıları sırasında sadece Suriye'de hayatını kaybeden sivillerin sayısı, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne göre 3800'ü buldu. Günün sonunda, onca insan kaybına, harcanan trilyon dolarlık kaynağa ve sonu gelmeyen barış planlarına

rağmen Afganistan, Irak ve Suriye ya çökmüş ya da yüksek risk taşıyan kırılğan ülke kategorisinde sayılan ilk beş ülke arasında yer alıyor.

Bu sonuca bakarak 'Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak' iddiasının, aslında Ortadoğu için bir umut vaad ettiğini söylemek mümkün. Eğer bazı tartışmalarda öne sürüldüğü gibi koronavirüs sonrasında hiçbir uluslararası aktörün güç mücadelesi (competition of power) sürdürme mecalinin kalmayacağı varsayımından hareket edilecek olursa -ki ABD-Çin ilişkilerinin nasıl seyredeceği bu bağlamda bir gösterge- Ortadoğu'da en azından aşağıdan bir yeniden yapılanmanın önünün açılacağı düşünülebilir. Zira önce Arap Baharı, ardından geçtiğimiz son bir yılda Cezayir, Sudan, Lübnan ve Irak'ta yeniden açığa çıkan toplumların değişim baskısının bugünden sonra daha da artacağını tahmin etmek zor değil. Buna karşılık, Ortadoğu'da iktidarları ayakta tutan ya da belirleyen asıl aktör uluslararası güçlerin geri duracağı öngörüsüne, daha şimdiden içerde kimi zaman rıza kimi zaman zor kullanmak için seferber edilen ekonomik kaynaklarda ciddi bir daralmanın kaçınılmaz olduğu hesabı eklendiğinde, iktidar olma şansının her şeyden çok devlet-toplum arasında bir uzlaşma koşuluna bağlı olacağı da apaçık ortaya çıkacaktır. Böyle bir sonucun kendiliğinden ve çatışmasız elde edileceğini varsaymak tabii ki naiflik olur. Ama iç dinamiklerin belirleyici olacağı bir durumda sözkonusu ülkelerdeki silahlı güçlerin de zaten çoktan bölünmüş ya da politik çıkar odaklı eklektik bir yapıya sahip olduğu göz önüne alındığında bu sonucun dünden daha yüksek bir ihtimal olduğu söylenebilir.

Sanırım bu bağlamda en somut izleği de Irak oluşturacak. Zira bir yıldır, bir yandan sokak gösterileri diğer yandan devam eden hükümet kurma çalışmalarının geldiği aşamada her şeyden önce şu açığa çıktı ki, ABD Irak'ta istediği oyun planını kuramıyor. Irak milliyetçiliğinin yükseltilmesi yoluyla Iraklı Şii İnan etkisinden uzaklaştırma çabaları, en son Ocak 2020'de Kudüs Gücü lideri Kasım Süleymani ve Iraklı Şii milis gücü Haşdi Şabi'nin iki numaralı ismi Ebu el-Mühendis'in öldürülmesiyle suya düşmüştü. Ortaya çıkan yeni durumda, İran'ın Irak sahasına müdahale gücü hem bu kayıplar hem de içerde yaşadığı ekonomik ve siyasi sorunlar nedeniyle oldukça azaldı, fakat yine de Irak'ta Amerikan karşıtlığı İran karşıtlığının önüne geçti. Bu arada, zaten muhatap alınacak bir hükümetin kurulamadığı için, ABD'nin Irak'taki askeri varlığı tartışmalı hale gelirken, ABD üsleri ardı ardına saldırılara maruz kaldı. Sonuçta, ABD Irak'ta mevcut beş askeri üssü Irak'a devretme kararı aldı. Bu karar, yaşanan güvenlik ve meşruiyet sorunlarının bir gereği olarak mı alındı, yoksa zaten Suriye'de başlamış olan ABD güçlerinin geri çekilmesi planlamasının bir

devamı mıydı bilinmez, ama geldiğimiz aşamada Irak'ta geri adım atan ABD oldu.

En son hükümet kurma görevini ABD desteğiyle aldığı iddia edilen Adnan Zurfi'nin aradığı desteği bulamayıp geri çekilmek zorunda kalması bu sahnenin son perdesi sayılmalı. Zurfi'nin geri çekilmesinde ise Şii'lerden tam destek alamamasından daha çok Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) ve Sünnilerin isteksizliği etkili oldu. Zira ABD'den gelen baskılara rağmen en başta KBY Zurfi'ye karşı Irak Ulusal İstihbarat Dairesi Başkanı Mustafa Kazimi'yi destekleyeceğini açıkladı. Kazimi'nin Zurfi'den en belirgin farkı, tam da Iraklı göstericilerin talep ettiği gibi hiçbir siyasi partiye üye olmaması. Ama asıl neden, Irak'ta Kürtler de dahil hiçbir politik aktörün artık ABD ipliyle kuyuya inmek istememesi. Aslında bunun ilk işaretini yine KBY, Kasım Süleymani'nin öldürülmesinin ardından yalnızca Süleymani'yi övmekle kalmayıp, Irak'a dış güçlerin müdahalesine karşı olduğunu vurgulayarak vermişti. Davos'ta gerçekleşen Donald Trump-Neçirvan Barzani görüşmesi sonrasında, her ne kadar IŞİD'e karşı mücadele çerçevesinde ABD askerinin Irak'ta kalmasının gerekliliği dile getirilse de KBY, ABD ile ilişkilerinde denge arayışını sürdürdü. Çünkü deyim yerindeyse 'gözü çarığında' bir ABD'nin yarın bir gün KBY'yi yalnız bırakmayacağını hiçbir garantisi yok, ki bu hem 2017 Kürdistan referandumu sırasında hem de Suriye Kürdistanı'nda tecrübe edildi. Öte yandan, IŞİD'e Karşı Koalisyon Güçlerinin yerini, en son Koronavirüs nedeniyle yapılan toplantıda misyonunu adeta uluslararası bir lojistik şirketi olarak tanımlayan NATO alırken, ABD'nin İran destekli güçleri gerileteceği ölçüde Irak'ta IŞİD'in önünü açacağı inancı giderek yaygınlık kazandı.

Sonuçta, Irak'ta ABD'nin gücünün zayıflamasına mukabil yerel aktörlerin kendi aralarında bir uzlaşmayı önceleyen pozisyonlar alması, bir şeylerin zaten değişmekte olduğuna işaret ediyor. Eğer koronavirüs sonrasında hiçbir uluslararası aktörün güç mücadelesi sürdürme mecalinin kalmayacağı varsayımları haklı çıkar ve bir hegemonik güç yokluğu belirirse, Ortadoğu'da da pekala 'Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak' denilebilir.

Peki, daha koronavirüs salgını Avrupa ve ABD'de baş gösterdiği ilk günlerde benimsenen 'Fight Against Koronavirüs' şiarı, bir büyük jeopolitik kutuplaşmaya malzeme yapılırsa? Her ne kadar bu şiarın öncülü 'Fight Against ISIS' sürecinde olduğu gibi 'düşman'ın kimliğini ve adresini belirlemek bu kez mümkün olmasa da, bu da bir ihtimal. Hatta 'Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak' iddiasının Ortadoğu'ya yansımalarını bu varsayım üzerinden tartışmak için elimizde daha

fazla veri var. Zira ABD'nin bugün Afganistan'da Taliban'la anlaşma yapması, İran'a maksimum baskı politikasında ısrar etmesi, Irak ve Suriye'de net bir pozisyon almaktan uzak '-mış' gibi kalma hali Çin'e karşı girdiği güç mücadelesinden bağımsız düşünülemez. Bu zeminde koronavirüs salgınıyla mücadelede içine düşülen zafiyeti unutturacak yeni bir savaşın çıkmayacağını kimse garanti edemez

Ama koronavirüs sonrası Ortadoğu'ya ilişkin daha somut öngörülerde bulunmak için sanırım hem koronavirüs salgının neden olduğu değişimin hem de ABD'nin dünya siyasetindeki yerinin netleşeceği Kasım 2020 ABD seşimlerini beklemek gerekecek.

Yoksa Abartıyor muyuz?

Orhan Koçak

15 Nisan 2020 Çarşamba

Salgını abartıyor olabilir miyiz? MHP lideri Devlet Bahçeli böyle hissediyor olmalı ki, "bir kaşık suda fırtına koparanlara" verip veriştirdi geçenlerde, "felaket tellallığı yapmayın" dedi. Brezilya ve Belarus başkanları Bolsonaro ile Lukaşenko'yu da anabiliriz: birincisi, onunla selfi çekmek için kuyruğa giren asker, polis ve dükkân sahipleriyle sarmaş dolaş, ikincisi elinde votka şişesiyle maçta, soran gazeteciye cevap veriyor: "Siz burada virüs görüyor musunuz, ben

görmüyorum.” Ama böyle tepkilerin böyle şahsiyetlerden gelmesi, baştaki soruyu peşinen geçersiz mi kılmalı? Bizler, “konuşan sınıf” mensupları, çeşitli mecralara şu son salgını insan türünün varoluşunda ciddi bir kesinti, iyi ya da kötü bir “milat” olarak tanımlayan yazılar göndermekle meşgulken, virüsle dolaysız bağı olmayan bazı sabitleri, bazı süreklilikleri unutmaya yatkın olmuyor muyuz?

Arzu Yılmaz da böyle düşünmüş olmalı ki, “aslında... şu son bir aydır Koronavirüs salgını nedeniyle sık sık dile getirilen ‘artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak’ iddialarından hareketle Ortadoğu’da yaşanan gelişmelere bir göz atmak” niyetiyle başladığı yazısında rotayı hemen bu sabitlere doğru çeviriyor: “Ancak, hazır dünyada nerede kaç kişinin can verdiği, en az hisse senedi, borsa ya da dolar endeksi kadar takip ediliyorken, hatırlatmadan geçmek içime sinmedi: Dünyada ortalama her yıl 9 milyon insan AÇLIKTAN ölüyor.” (*Birikim Haftalık*, 11/4/2020) Bir yılın sonunda COVID-19’dan tam kaç insanın ölmüş olduğunu belki hiç bilemeyeceğiz. Yılmaz’ın yazısı şu yakıcı istatistiklerle devam ediyor:

En son verileri kontrol etmek için 7 Nisan 2020 günü saat 19:10’da girdiğim theworldcounts.com sitesinde, an itibariyle, bu yılın bilançosu 2.420.456’ydi. Tam beş dakika sonra, yeniden rakamlara baktığımda sayı çoktan 2.420.548 olmuştu. Yani, yalnızca beş dakika içinde 92 kişi AÇLIKTAN can verdi. Dahası, bugün dünya üzerinde 821 milyon insan kronik açlık tehdidi altında yaşıyor. Bu tabloda, koronavirüs tehdidine karşı insan hayatını korumak için yapılan ‘dengeli ve iyi beslenme’ tavsiyelerinin, sadece ‘karnı toklar’dan ibaret bir insan hayatı tahayyülünden hareket ettiği açık. ‘Aman ellerinizi sık sık yıkayın’ denilirken, temiz suya erişimi olmayan dünya nüfusunun üçte birinin de, pekala bu korunması için seferberliğe girişilen insan hayatı kategorisine dahil edilmediğini varsayabiliriz. Zira her yıl 1.200.000 insan sadece temiz suya erişemediği için ölüyor, ama koronavirüsün tehdit ettiği ‘insan hayatı’ kadar dikkat çekmiyor. Bu arada koronavirüsün havadan da bulaştığı gerekçesiyle, ‘Vahşi Batı’ usulü korsanlığa tevessül edecek ölçüde bir maske tedariki yarışına girenlerin, zaten her yıl zehirli hava soluduğu için ölen 7 milyon insanın hayatını ‘insan hayatı’ndan saymadığı anlaşılıyor.

Şüphesiz Yılmaz’ın sunumunun amacı salgından söz edenlere “bir bardak suda fırtına” demek değildir. Koronadan ölüm sayısının dünyada saat başı artışını mutlaka o da izliyordur. Bu sayıları ve böyle bir kıyaslamayı ilk kez kendisinin gündeme getirdiğini sanıyor da olamaz. Şu mu acaba: bazen kendi küçük,

noktasal acımızı hafifletmek için daha büyük, daha kitlesel acıları, hatta kendi “bir önceki” acımızı hayal etme ihtiyacı duyarız; dayanışmanın bir boyutu da insana kendi sıkıcı ve çaresiz benliğinden çıkma fırsatı vermesi değil midir? Ama galiba bu da değil, ne kendini ne de bizi rahatlatmayı amaçlıyor yazar. Yazının akışı, tam tersine belli bir nüfusu rahatsız etmeyi amaçladığını, dünya ölçeğindeki belli bir toplum kesiminin aklını başına getirmeyi, belli bir *hubris* balonuna iğne batırmayı istediğini düşündürüyor:

Dolayısıyla, bugün dünyanın her yıl milyonlarca insanın hayatına mal olan küresel sorunlar nedeniyle değil, bu sorunlardan görece muaf bir coğrafyanın da nihayet küresel bir tehlide doğrudan maruz kalması üzerine alarma geçtiğini görmek gerekiyor. ‘Küresel olağanüstü hal’in bir kez koronavirüs salgını Avrupa kıtasına ulaştığında idrak edilmiş olması, bunun en açık göstergesi. Salgının merkezi Asya’yla sınırlı kalsa ya da yoksulluk ve hava kirliliği gibi küresel sorunların en yoğun yaşandığı Afrika ve Ortadoğu olsaydı, acaba dünya bugünkü gibi bir seferberlik içine girer miydi?

Haksız diyebilir miyiz? Son 20-30 yıl boyunca daha çok Asya, Afrika ve Ortadoğuyla sınırlı kalan başka *virüs* salgınları, “dünya” iletişim alanını bu kadar topyekun işgal etti mi? HIV de ABD’ye geçmeyip Afrika ve Karayiplerde “kapatılmış” olsaydı AIDS salgınını kaçımız biliyor olacaktık? Öte yandan buradaki “biz”e, Yılmaz’ın suçlamasının yöneldiği nüfus kesimine biraz daha yakından bakmak gerekir. Yazının muhatabı ilk elde Batı dünyası gibi görünüyor, kendi *kısmi* sorunlarını dünyanın genel sorunu olarak takdim etmeyi ya da sahiden dünyanın genel sorunu haline getirmeyi beceren Batılılar (bunlar içinde de İtalyanlar ve İspanyollar gibi daha güçsüz toplumlardan çok, dil bakımından da iletişim kanallarına egemen olan İngilizler ve Amerikalılar). Peki salgın Batı’da çıkmış ve orayla sınırlı kalmış olsaydı bunu yine becerebilecekler miydi – bu soruyu bir yana bırakalım, *Suç ve Cezâ*’da Raskolnikov’un korkunç rüyasında olduğu gibi Batı imgeleminde veba hep Doğudan geliyordur, Çar’ın kanatları altında birlik beraberlik içinde yaşayan Ortodoks toplumunu birbirine düşüren, taşı taşa kırdıran bu küçük şeytanlar “sarı derili” olarak betimlenir. (Ama Doğunun da direnme imkânları oluyor, “frenği” terimine dilcilerimiz bir öz-Türkçe karşılık bulmaya girişmedi.)

Arzu Yılmaz’ın dolaysız muhatabı da önce “Batı” gibi görünüyor: devletler, BM ve DSÖ gibi bu devletlerin kontrolü altındaki uluslararası örgütler (DSÖ’nün şimdiki başkanının o makama Çin ve Rusya’nın ısrarlı desteğiyle geldiğini de bir yana bırakalım) ve nihayet Batı’nın kendi devletlerinden razı olan halk tabanı,

bencil alışkanlıklarıyla geniş bir tüketim ortaklığı olarak kenetlenmiş nüfus. Şu var ki onlar Yılmaz'ın çığılığını işitemezler: Türkçe yazıyor ve uluslararası bir konferansta söz almıyor: suçlaması o uzak ve sağır muhataba çarpıp tekrar gerisin geri yakına, *buralara* yöneliyor. Ya da burada belli bir kesime, bu toplumun “konuşkan sınıfına”, iki aydır çeşitli iletişim kanallarını “artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak iddialarıyla” dolduran bir yorum topluluğuna. Ama bu mecralarda (mesela *Duvar*'da, *ArtıGerçek*'te veya kendi yazdığı sitede) söz alan insanların tamamının “her yıl zaten zehirli hava soluduğu için ölen 7 milyon insanın hayatını ‘insan hayatı’ndan saymamak” bir tutum içinde olamayacağını, hatta çoğunun asıl insan hayatı olarak tam da onları gördüğünü Yılmaz da bilmez mi – izliyordur, izlemiştir mutlaka. Sanıyorum burada asıl muhatap o topluluğun içindeki daha dar bir kesimdir, ya da o topluluğun bir yüzü, Batıya bakan yüz, kaygılanma sebeplerini daha çok *Libération*'dan, *Guardian*'dan, hatta sadece *International NewYork Times* ve CNN International'dan devşiren insanlar. Ama o zaman da hedef fazla küçülmüş olmuyor mu? Eleştiri burada hedefin üzerinden kayar ve belirsiz, tanımsız bir muhataba yönelir. Kime? Belki de şu ortamda üstlenilen herhangi bir yorum faaliyetinin kendisine; sonuçta bir bardak suda fırtına koparmaya.

“Konuşan sınıflar”dan söz ettim. Bunu İngilizce “*chattering classes*” deyiminin karşılığı olarak kullanıyorum, “geveze sınıflar” veya “bolca konuşan sınıflar” olarak çevrilebilir. Deyim 70'li yılların bir noktasında sağcı bir İngiliz yazar tarafından dolaşıma sokulmuştu. Ne iş gördüğünü anlamak için hangi tarihsel uğrakta ortaya çıktığına ve neyin benzeri/karşıtı olarak konumlandığına bakmak gerek. 60'lı, 70'li yıllar, İkinci Dünya Savaşından sonra her yerde yüksek öğrenim yaygınlaşmasının sonuçlarının alındığı bir dönemdi, aynı zamanda yeni bir siyasal ve kültürel radikalizm evresi. “Her konuda fikir beyan eden”, çeşitli alanlar arasında gezinerek yorumlar öne sürebilen, ama bununla da yetinmeyip politikaya karışan, kurulu düzene “isyan” eden *genç* bir nüfus belirmişti. Düzenin sahiplerini çileden çıkararak şey, bu topluluğun eğitimle edindiği kendi yeni-seçkin statüsüne sırt çevirerek imtiyazsız kesimlerle, geleneksel işçi sınıfıyla, “çalışan sınıflarla” sistem karşıtı bir platform üzerinde ilişki kurmasıydı – Mayıs 1968'de görüleceği gibi. Böylece çok geçmeden “konuşan sınıfların” karşısına “sessiz çoğunluk” diye bir temenni çıkarıldı, De Gaulle ve Nixon gibi politikacılar tarafından.[\[1\]](#) Bu yeni deyim görevi şuydu: “çalışanı” “konuşandan” ayırmak ve onu suskun bir iş edilginliğine kapatmak: bazıları ekmek parası için alın teri dökerken, başka bazıları kendi aralarında car car

konusuyor. Ama 68 isyanı yenilip de 80'li yıllarda sınıf mücadelesi düzenin denetleyebileceği bir alana çekildiğinde, dünyada solun yirmi-otuz yıl boyunca edindiği teorik/retorik cephanelik buharlaşmış olmadı. 70'li yılların kavgası şimdi *kültürel* bir zeminde tutuklanmış olarak devam etti (ABD'de buna sağ ile sol arasındaki "Kültür Savaşları" dendi, düzenin sahipleri de mücadelenin böyle çitlenip sınırlanmasından çok rahatsız olmamalıydı, gevezeler artık sahiden de sadece kendi aralarında konuşuyorlardı).

Ne olursa olsun, analiz ve yorum yeteneğine sahip kuşaklar peş peşe gelmeye devam etti. Bulabildikleri ölçüde kamusal mecralarda yaymaktan da vazgeçmediler düşüncelerini. Son yirmi yılda elektronik medyanın ve ardından da "sosyal"inin yaygınlaşması elbet bir kalite düşmesine, bir kolaycılığa yol açacaktı. Her krizle, irili ufaklı her "olayla" birlikte kanallar derhal bir yorum taşkınına uğruyordu. Bir alışkanlığa, belki bir bağımlılığa dönüşmüş gibiydi "görüş beyanı", her olaydan sonra ilgili bakanın basın toplantısı yapması gibi. Sadece alışkanlık olarak da görmemek gerek: bir işti, geçimini buradan sağlayan "analizci" az değildi.

Burada bir *hubris*'ten söz edilebilir belki, bir yorum fütursuzluğu -- ama acıklı bir yanı da vardır, işitilip işitilmediğine, dinlenilip dinlenilmediğine zerre önem vermeden Hyde Park'ın bir köşesinde portakal sandığının üzerinde her günkü konuşmasını yıllardan beri sürdüren protestocunun. Ya da TBMM'de sahiden muhalif bir partinin temsilcisisiniz ve beşte dördü boş bir parlamento salonuna bir şey anlatmaya uğraşıyorsunuz. Ama sanıyorum asıl *hubris* burada değil ve yorumcu kibrine karşı kızgınlık da bu çelimsiz tebliğciliği hedef almıyor. Asıl kızdıran nedir peki? Çok ünlü ve ününü koruyan bir yazar düşünelim: seyahat ediyor, Şili'nin güney ucundaki eriyen buzullara gidiyor, sonra Doğu Afrika'daki bir salgın bölgesini ziyaret ediyor, sonra Beicing'deki devasa bir AVM'yle ilgili izlenimlerini paylaşıyor. Ama dişe dokunur bilgi alamadık, çünkü bütün bu sunumların aslında tek bir "referansı" var, bize gösterdiği tek bir şey: bütün bunlara bakan bakışın imzacısı olarak kendisi: yazarımız bize "oradan" bildiriyor, onu şimdi de Antarktika'da izliyoruz. Yaşar Kemal böyle miydi. Hemingway hiç yanaşmadı

Hayır, sanıyorum Arzu Yılmaz gibi bir analisti asıl sinirlendiren bu da değil. Bir kesinti oluyor ve insanlar biraz göz kırptırdıktan sonra kaldıkları yerden devam ediyorlar, hiçbir şey olup bitmemiş gibi, Süleyman Demirel gibi. "Korona Günlerinde James Bond" başlıklı bir yazı okudum son haftalarda, çok sevdiğim bir arkadaşımın oğlundan: güzel sinema yazılarını bir süredir okuyorduk da *bu*

iletinin içinde virüsten tek sözcük yoktu. Sinemayla ilgili bir yazı “korona” raptiyesiyle iliştilmişti tahtaya. Hepimiz kendi alışkanlıklarımıza tutunmaya çalışıyoruz; mesela saptadığımız bir *dörtlü* karşıtlık şemasını bir *ikili* karşıtlığa indirgeme ihtiyacı duyuyoruz (iyiler ve kötüler bulanıklaşmasın). 2019 yazında başladığımız ve aslında intihar temasını ele alan şiir dizisinin yeni kısımlarına bulaşma/yakalanma düşüncesini ithal ediyoruz. İmdi, Yılmaz da Ortadoğu’yla ilgili uyandırıcı yazılarından birine başlayacakken tam, gözü bunlara takılıyor, “insaf!” diyor, “ne biçim insanlarsınız siz, hiç mi düşünmezsiniz!”-- Ama belki bu da değildir.

Salgın karşısında tam da bu “yorum topluluğunun” derin içlerinden gelen en dürüst, sözcüğün iyi anlamıyla en temiz cevabı, en sahicisini, Taner Timur’un *Cumhuriyet Pazar’*a verdiği söyleşide buldum ben (7/4/2020). “Epeyce yaşlı olduğum halde daha önce böyle bir şey yaşamamıştım,” diyordu Timur: “İlk etkisi, bana bütün *analiz yetimi* kaybettirmek oldu, zihnim durdu, baktığım dünyayı tahlil edemez, yorumlayamaz oldum.” (Hoca beni bağışlasın, gazeteyi kaybettim, internetten de giremiyorum, bendeki izlenimi aktarıyorum). Şüphesiz analiz süreci tekrar başlayacaktır (bizi buna alıştırmıştır), ama kesintiden sonra, kesintiyi *kaydetmiş, içermiş* olarak. Demirel’in “nerde kalmıştık”ı yok.

İkinci örneğimi de M. Ender Öndeş’in *Yeni Yaşam* gazetesinde Mart sonunda çıkan yazısından alacağım, şair ve öykücü olmasına rağmen (25/3/2020). Yazının başlığı “Yeni Bir Yolda, El Yordamıyla”. Ama hangisi önemli, duraksamadan yeni bir yola girişimiz mi, yoksa orada ancak el yordamıyla ilerlemekte oluşumuz mu? Öyle veya böyle:

Şimdiye kadar böyle bir şey yaşamadık. *Bilmiyoruz, bilmiyorduk*, öğreniyoruz. Deprem gibi hallerde ta 70’li yıllardan beri devrimcilerin belli refleksleri vardı ve işler nispeten daha kolaydı. Çünkü biz vaka yerine geldiğimizde ‘olup bitmiş’ bir olayla karşılaşıyorduk. Felaket ne kadar ağır olursa olsun, sonuçta yaptığımız şey, hızla organize olup geride kalanlar için dayanışma ağları kurmak, toplanan malzemeleri dağıtmak, enkaz çalışmalarına katılmak ve bu arada da devletle cebelleşmekten ibaretti. Kolay derken kastettiğim şey, işin çalışma mantığı elbette, yoksa Kocaeli’nde Van’da bulunanlar pratik zorlukları değil. Bu kez farklı bir şey var karşımızda ama. 30 saniye içinde yıkılmış bir şehirle değil, *başlayıp büyüyen, gitgide tırmanan* bir süreçle karşı karşıyayız. Şiddeti her gün

artan bir felaket üstümüze üstümüze geliyor ve en kötüsü, biz onun *ne kadar yakınımızda ne kadar uzağımızda olduğunu da bilmiyoruz*. (a.b.ç.)

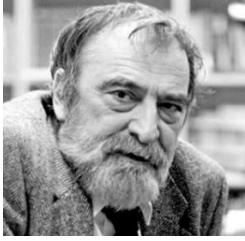
Sahiden bilmiyoruz; öğreniyor muyuz, onu da bilmiyoruz. Arzu Yılmaz'ın kara istatistikleri ortadayken biz şimdi bir kaşık suda kasırğa mı çıkarıyoruz, bunu bilemiyoruz. Bilim kişileri bize “henüz bilmiyoruz” diyorlar; ciddiler mi yoksa enayi yerine mi konuyoruz (aslında bize bilgi vermek gibi bir mecburiyetleri de olmamalıydı, işlerine devam etmeliydiler, politikaya ve gazeteciliğe bulaşmadan, avukatlar ve mimarlardan da olabildiğince uzak durarak).

Öndeş, çok yol gösterici olmadığını zaten baştan söylediği “deprem” analogisine başvuruyor. Deprem ne yapar bize, en iyi ihtimalle? Sağ çıkmışsak ve gözlerimizi kırıpştırarak etrafa bakınıyorsak bizi *toplumsal* varlığımızla karşılaştırır, apartmandan sokağa, siteye, mahalleye ve şehre doğru genişleyen bir toplumssallık gerçeğiyle burun buruna getirir. Açlık, sususuzluk ve oksijensizlik: bu da *tarihsel* bir durumdur: bir tarihi vardır, suçluları ve mağdurlarıyla. Bu çapta bir virüs salgınıysa insanı toplumsalın ve tarihselin ötesinde (veya berisinde) kendi *türsel* varlığıyla yüz yüze bırakıyor. Bir canlı türünün mensuplarıyız. Şüphesiz salgının da bir ekonomi-politiği vardır, sınıflar arasında eşit bölüşülmeyeceği kesindir. Yol açacağı ekonomik ve sosyal yıkım bizi biyoloji düşünmekten de aciz bırakabilir. Ama insanların da başka canlılar gibi zayıf olduğuna, demek maddenin en dayanıksız sektörüne (fiziğe ve kimyaya değil de özel olarak biyolojiye) ait olduğunu kavramak için mutlaka kötü bilim-kurgu filmleri mi seyretmemiz gerekiyor? Ve insanın kendi dokularına, barsaklarına, akciğerine eşitlenmiş olması iyi bir şey mi? Biz daha yüksek hedefler için yaratılmamış mıydık?

Sofokles'ten Camus'ye kadar veba bir metafor, tarihsel ve sosyal durumla ilgili bir alegori olarak kaldı. Şimdi de herhalde üç-beş ay sonra geçecek ve biz de tekrar o sosyal gerçeklerle kalacağız diye umuyoruz.

[1] Burada terimi ilk kullanan 1960'lı yılların sonuna doğru Süleyman Demirel'di; İsmet İnönü ise Nixon'u, hatta De Gaulle'ü taklit edecek adam değildi: sadece “haytalar” diyordu isyancı öğrenciler için.

Korona Çağı

Murat Belge

20 Nisan 2020 Pazartesi

Koronavirüs salgınının gelip geçmesinden sonra dünyanın aynı dünya olmayacağını söyleyenler tam ne demek istiyorlar, bilmiyorum. Bunu, ışıklı bir “yeni dünya”nın müjdesi olarak tanımlamıyorlar herhalde. Yaşamayı, katlanması daha güçleşmiş bir dünyadan söz ettiklerini sanıyorum. Böylesi, benim zihnimde oluşan “fütüroloji”ye daha yakın.

Salgın, şu ana kadar, bize “yeni” bir dünyanın çizgilerini göstermedi bence. Sanki belirli bir loşluk içinde oturuyorduk da, salgın birden ışıkları yaktı. Tam seçilemeyen silüetler olarak duran sorunları (eski sorunlarımızı) birden bu ışık altında gördük. Bu sorunları görmek istemiyorduk ya da görmeye hazır değildik. Ama salgın, mekanı aydınlatırken, “Buyurun, bakın,” dedi, “yaşadığınız yer burası. Gün ışığı altında gerçek topografyanız bu.”

Yani virüs bize bir gelecek penceresi açmaktan çok “hal-i hazırda” durumumuzu gösteren bir “vizyon” sundu. Bu durum, elbet, uzak ve yakın geçmişin birikmiş sorunlarının ana çizgilerini çizdiği bir “topografya”; ama geçmiş üstüne açık seçik bir görüşümüz olmadıkça gelecek üstüne yürüteceğimiz tahminler de sağlam bir zemine oturmaz. Virüs, bu çerçevede, bir gelecek resmi çizmese de, geleceğe daha gerçekçi bir donanımla bakmamıza yardımcı oluyor.

Virüsün kendisi neyin nesi? Nereden neşet ediyor? Bu konuda “rivayet muhtelif”; bir yanda olmazsa olmaz “komplo teorileri” var: laboratuvarı kasten yaratılmış bir şey! Çin-Amerika rekabetinin ürünü ya da yaşlıları yok etmek için tasarlanmış v.b. Bunlar söyleniyor, yeni teoriler de bulunacaktır.

Ama şöyle ya da böyle, doğal süreçlere müdahalelerimizin bir yan-sonucu olması ihtimali son derece kuvvetli. Bu zaten, dediğim o loşluk içinde gittikçe büyüdüğünü seçebildiğimiz bir sorundu.

Sanayi Devrimi'nden bu yana, Marx dahil birçok düşünürün "doğayı egemenlik altına almak" diye adlandırdığı bir çabamız var. Niye ille egemenlik "altına" almak? Tamam, doğanın bize çektirdikleri oldu; oldu ama her şeyi bize veren de o. İlişkimizin bir "mücadele" ilişkisi olmasına gerek yok. Doğa bizimle mücadele filan etmiyor. "Doğal" olanı yapıyor. "Mücadele" gibi kavramları icat eden, sonra da davranışlarımızı o kavramlara uyduran biziz. Marx egemenlik mücadelesinden söz ediyordu, ama bu süreçte insanın biriktirdiği gücün daha ne kadar büyüyebileceğini görmesine imkan yoktu, İnsanların Aral Gölü'nü kurutabileceğini, dünyanın okyanuslarını böylesine kirletebileceğini v.b. herhalde hayal edemezdi. Yok etmek, her zaman, var etmekten çok daha kolaydır. Biz insanlar, şimdi, gerçekten ürkütücü bir yok etme potansiyeli yaratmış durumdayız — ve "yok etme" araçları her zaman "sorumlu" güçlerin denetiminde değil.

İşte "ozon tabakası". İşte "iklim değişimi", işte "eriyen buzullar". Dediğim o loş odada bunlarla birlikte oturuyorduk. Dünyanın Trump'ları da, "Ne varmış ısıda? Daha fazla ısınmak istiyorum" diye "espri" yapıyorlardı. Donald Trump'ları, Boris Johnson'ları koronavirüsün başında da dinledik. Şimdiki hallerini de görüyoruz. Hem de epey kuvvetli bir ışık altında görüyoruz.

"Ekonomi" dediğimiz bir bilimimiz var. Bu "bilim" hakkında bir "ideoloji"imiz de var. Buna göre, "bilim" in bize söylediklerini "dindarane" bir sadakatla yerine getireceğiz. Peki, böyle yapacaksak, bu "bilim" in "din" den farkı nerede?

Ve ekonomi bize durmadan "büyüme" diyor. "Büyü" diyor, büyüyoruz. Eskaza büyüyemez hale gelirsek "başarısız" oluyoruz. Bu davranışla yeryüzündeki eşitsizlikleri de büyütüyoruz. Ama kaynakları da tüketiyoruz. 200 mü, kaç tane devlet varsa, hepsinin ekonomi bakanı altın madalya alacak ölçüde başarılı "büyüme" yaptı, diyelim; bundan, daha güçlü bir dünya mı doğar?

Büyüyenlerden biri de dünya nüfusu. Hep söylenir ya, Çin'de ve Hindistan'da yaşayan her birey ortalama Amerika yurttaşının tüketim imkanlarına sahip oldu, diyelim. Kaç özel otomobil sahibi eder bu? Benzini şusu busu, ne eder? "Hayır, böyle olmasın" deme hakkına sahip kimse var mı?

Gelişen teknoloji. Büyüyen nüfus. "Rasyonalize" edilen iş yöntemleri.

Gene virüse döneym. Diyorlar ki virüs zaten bir nedenle başı dertte olanları daha fazla etkiliyor. Yani, adamın “şeker” illeti var; virüs onu daha kötü vuruyor, öldürüyor da. Virüsün bireylere karşı güttüğü bu stratejiyi kurumsal düzeyde de gösterdiğini düşünebiliriz. Bakalım Amerika örneğine. Koskoca Amerika'nın doğru düzgün bir sağlık sistemi yok. Çünkü Amerikan kapitalizmi öyle dört dörtlük sağlık sistemi oluşturacak devlet istemiyor. Normal ahvalde yığınla acıklı olay oluyor, sürüyle haksızlık oluyor, ama ahali bunları “normal” görmeye alıştığı için uzun boylu itiraz yükselmeden düzen devam ediyor. Ama şimdi olduğu gibi salgın filan çıkınca işler değişiyor. O zaman virüs Amerika'yı oradan, o zayıf yerinden yakalıyor, canına okuyor. Bunu Amerikalılar anlayacak mı? “Biz bu konuda bile bile böyle davrandık. Yanlış yaptık” diyecekler mi? Yoksa gene Evangelistler'in kaskatı açıklamalarını dinleyip eski yolda devam edecekler mi?

Yani bu anlamda salgın elindeki ışıldağı şimdiye kadar kurageldiğimiz yapının köşe bucağına tutuyor ve eksik gediği görme imkanını yaratıyor. Görmek elimizde—görmemek de.

Popülist politikalar ve politikacılara girmedik. Bir kısmı Soğuk Savaş döneminden, bir kısmı ise onu izleyen “Kapitalizmin Zaferi” döneminden biriktirerek getirdiğimiz bir yığın soruna girmedik. Bence en büyük sorun olan “Paylaşma Kültürü” eksikliğine (ya da “yokluğuna”) hiç girmedik. “Temsili demokrasinin krizi” dediğim ve bambaşka etkenlerden kaynaklanan sorunlar yumağını da sollayıp geçtik. Bunlar hepsi aslında “eski” sorunlar, ama eski sorunlara çözüm bulmadan “yeni” bir dünyanın şarkısını bestelemek ya da söylemek mümkün değil.

Onun için, “Enternasyonal”in güftesini değilse de bestesini akılda tutmak ve ara sıra mırıldanmakta yarar var, derim.

Eski salgınlar ve bugün biz

23 Nisan 2020

Orhan Pamuk

New York Times ve dünyanın önde gelen gazeteleriyle birlikte T24'e yazdı:

Her epidemi ve pandemide tekrarlanan en önemli şey ilk baştaki inkârcılık. Yerel yönetimin ve devletin her zaman geç kalması salgınların sanki birinci kuralı.

Son dört yıldır 1901'de *Üçüncü Veba Pandemisi* denen hıyarçıklı veba salgını sırasında geçen bir roman yazıyorum. Bu salgın Asya'da milyonları öldürmüş ama Avrupa'da çok fazla insan öldürmemişti. Yazdığım bu roman *Veba Geceleri* sayesinde son iki ayda etrafımdaki insanlar ve gazeteciler bana sürekli eski pandemiler hakkında sorular soruyorlar.

En çok sorulan soru: Koronavirüs salgını ile eski veba, kolera salgınları arasında benzerlikler var mı? Var, hem de çok fazla. Ama tarihte ve edebiyatta salgınları birbirine benzeten şey mikrop ve virüslerin birbirine benzemesi değil bence asıl sorun biz insanların davranışlarının hep aynı kalması.

Her epidemi ve pandemide tekrarlanan en önemli şey ilk baştaki inkârcılık. Yerel yönetimin ve devletin her zaman geç kalması salgınların sanki birinci kuralı. Bu ilk başta salgını kabul etmemek için sayılarla ve kelimelerle oynamakla başlar. Salgın ve insan davranışı konusunda en eğitici eser olan **Daniel Defoe**'nun *Veba Yılı Günlüğü*'nün daha hemen başında 1664 yılı Londra'da bazı mahallelerde vebadan ölüm sayısını düşük göstermek için telaşlı yetkililerin ölüm nedeni olarak başka bazı uydurma hastalıklarla kayıtlara geçirdiğini yazar.

Veba konulu belki de en gerçekçi roman olan İtalyan **Alessandro Manzoni**'nin *Nişanlılar*'ında, 1630 Milano salgını sırasında Vali'nin bütün uyarılara rağmen tehlikeyle ilgilenmediğini, bir prensin doğum günü şenliklerini bile iptal etmediğini vatandaşların öfkesine katılarak anlatır. Manzoni salgının hızla yayılma nedenlerini bugünü hatırlatan bir bilgelikle özetler: Çıkarılan yasak ve emirlerin yetersizliği, onları uygulamada gösterilen kayıtsızlık ve yurttaşların vurdumduymazlığıdır bu nedenler.

İktidar sahiplerinin ilgisizliği, yeteneksizliği ve egoistliği neredeyse bütün veba ve salgın edebiyatında halkın duyduğu öfkenin tek nedeni olarak gösterilir. Ama ancak **Defoe** ve **Camus** gibi derin romancılar halkın öfkesinin arkasında siyasetten başka derin insani bir durum olduğunu okura sezdirirler. Defoe'nun kitabındaki hiç bitmeyen şikâyet dilinin ve sınırsız öfkenin arkasında bütün bu ölümleri, insan acılarını gören ve belki de onay veren ilahi kudrete, kadere ve olaylar karşısında tam ne yapacağını bilemeyen örgütlenmiş dine karşı bir öfke de vardır.

Söylenti çıkarmak ve yalan haberler yaymak salgınlar karşısında insanoğlunun her zaman neredeyse kendiliğinden geliştirdiği evrensel bir diğer tepki. Ama eski salgınlar ile bugünkü Koronavirüs salgını arasında söylenti konusunda önemli bir fark var: Eski salgınlarda söylentilerin temel kaynağı bilgi kirliliği ve genel resmi görememektir. Defoe'nun, Manzoni'nin kitaplarında veba günlerinde sokaklarda karşılaşan insanlar birbirlerinden uzak dururlarken birbirlerine geldikleri yörenin, mahallenin haberlerini ve söylentilerini sorarlar ve genel resmi gözlerinin önünde canlandırabilmek için gayret sarf ederler. Çünkü ölümden kaçabilmek, saklanabilececek en iyi yeri bulmak için genel resmi bilmek gerekir.

Çoğu zaman bu genel resim, vebanın nerelerde, ne kadar yayıldığı doğru tahmin edilemediği için herkes birbirine yalan yanlış haber verir. Bazıları da sırlarını vermemek belli etmemek için bile bile yalan söyler: Burada öfke gene siyasettir ve bu salgını getirenlere, gerekli tedbirleri almayanlara, ötekilere ve ötekileştirilenlere yöneliktir.

En yaygın veba söylentisi hastalığın kim tarafından ve nereden getirildiği konusunda çıkar. Mart ayının ortalarında İstanbul'da en sonunda telaş ve korku yavaş yavaş başlarken mahalledeki bankanın yöneticisi tabii "bunun" Çin'in Amerika'ya ve Dünya'ya ekonomik bir cevabı olduğunu söyledi bana. Veba, tıpkı kötülük gibi, hep dışarıdan gelen bir şey olarak resmedilmiştir. Daha önce başka yerlerde de görülmüştür ama ne yazık ki yeterince tedbir alınmamıştır. **Thucydides** Atina'daki veba salgınına anlatmaya başlarken aslında salgının çok uzak yerlerde Habeşistan ve Mısır'da başladığını söyleyerek girer söze. Salgın yabancıdır, dışarıdan gelmiştir, kötü niyetli birileri getirmiştir onu. Salgını kimin getirdiği yolundaki söylentiler ise her zaman en yaygın olan ve merak uyandıranıdır. Esrarengiz bir tavırla. Manzoni *Nişanlılar* da Ortaçağ'dan bu yana veba salgınlarında halkın hayal gücünde sürekli canlanan kişiyi, bir "bulaştırıcı" yı anlatır: Kötü niyetle geceleri vebalı bir sıvıyı kapı kulplarına,

çeşmelere süren bulaştıran bu şeytani kişiyle Milanolular geceleri karşılaşır, onun hakkında her gün yeni söylentiler çıkarırlar. Ya da kilisede yorgunluktan yere oturan bir ihtiyar adam, bir kadının ihbarı üzerine paltosunu sürerek kiliseye veba bulaştırmaya çalıştığı için kalabalık tarafından dövülür, linç edilir.

Rönesans'tan günümüze bütün veba salgını anlatılarında bu tür beklenmedik telaş, denetlenemeyen şiddet ve söylenti patlamaları ve isyanlar olağandır.

Marcus Aurelius da Roma Tanrılarını kutsamadıkları için Roma İmparatorluğu'ndaki Hristiyanları çiçek hastalığı salgını yüzünden suçlamıştır. Veba salgınları sırasında Yahudilerin kuyulara zehir attıklarını iddia ederek Yahudileri suçlamak hem Hristiyan Avrupa'da hem de Osmanlı İmparatorluğu'nda yaygındı.

Acının, ölüm korkusunun, metafizik endişenin derinliği ve bilinmezlikler veba tarihlerinde ve anlatılarında halkın duyduğu öfkenin ve siyasi suçlamanın derinliğini de belirler. Eski veba salgınları gibi Covid 19 salgınında da asılsız söylenti ve milliyetçi, bölgeci suçlamalar olayların gelişiminde önemli oldu. Sağ sosyal medyanın yalanları büyütme yeteneğinin de etkisi vardır bunda. Ama bugün geçmişe göre çok önemli bir fark var, hiç unutmayalım: Bugün yaşadığımız salgın hakkında, eski salgınları yaşayanların bildiklerine kıyasla çok daha fazla doğru bilgi sahibiyiz. Bugünkü haklı ve büyük korkumuzun eskiye oranla farkı da bu. Söylentilerle değil, doğru bilgilerle korkuyoruz.

Dünya haritalarının ve yerel haritaların üzerindeki kırmızı noktalarının gittikçe çoğaldığını ve büyüdüğünü gördükçe kaçacak yerimizin kalmadığını anlıyor ve hayal bile etmeden korkuyoruz. Geometrik yükselen ölüm sayısı çizgilerinin bir türlü istediğimiz gibi kıvrılmamasından, kaçınılmaz sonun yaklaştığından endişe ediyor, korkuyoruz. Küçük İtalyan şehirlerinden krematoryumlara giden cesetlerle dolu büyük, kara askeri kamyonlar kfilesinin videosuna yaklaşmakta olan kendi cenazemize bakar gibi bakıyoruz.

Rönesans'tan yirminci yüzyılın başındaki üçüncü veba pandemisine kadarki salgınlarda kurbanlar hastalığın nerede, nasıl yayıldığını, ne derinlikte olduğunu söylentilerden ancak tahmin ederek öğrenebiliyorlardı. 1665 Londra salgınında günlük toplam ölüm sayılarını ilan ediyorlardı ama okuma yazma bilmez çoğunluk gazete, radyo, televizyon ve internetsiz bir dünyada tehlikenin yerini, boyutunu ve verebileceği acıyı ancak hayal ederek çıkarıyordu. Bu hayaller herkesin korkusuna kişisel bir ses, yerel, dini, efsanevi bir şiir veriyordu.

Bugünkü güçlü korkumuz ise hayal gücüne ve kişiselliğe yer bırakmıyor ve kırılğan hayatlarımızı ve insanlığımızı şaşkırtıcı bir şekilde birbirine benzetiyor. Öte yandan korku hem ölüm fikri gibi bize kendimizi yalnız hissettiriyor, hem de herkesin aynı endişelerle yaşadığını gördükçe yalnızlığımızdan çıkıyoruz. Maskeyi nasıl ve nerede takmalı, bakkaldan gelen paketleri nasıl açmalı gibi endişelerimizin Tayland'dan NewYork'a bütün insanlık tarafından paylaşıldığını bilmek de yalnız olmadığımızı hatırlatıyor bize ve bir dayanışma duygusu geliyor. Korkumuzun gurur kırıcı yanını değil dayanışmaya açık alçakgönüllü yanını görmeye başlıyoruz. Televizyonda dünyanın büyük hastane kapılarının önündeki insanların görüntülerine bakarken de korkumu insanoğlunun geri kalanıyla paylaştığımı hissediyorum ve kendimi yalnız hissetmiyorum. Zaman geçtikçe korkumdan daha az utanıyor, onu daha akıllı buluyorum. Korkanların daha çok yaşamasının da gene bir salgın ve veba bilgeliği olduğunu hatırlıyorum.

Kısa sürede korkuya karşı iki türlü tepki gösterdiğimi, gösterdiğimizi anlıyorum: Bazen içime çekiliyor, yalnız ve sessiz kalıyorum... Bazen de alçakgönüllü olmayı ve dayanışmayı korkumdan öğreniyorum. Dayanışma duygusunun yalnızlaştırıcı içe çekilmeye karşı kaçınılmaz ilaç olduğunu hissediyorum. Bilgiye, yaşama dürtüsüne dayandığı ve bizi hayatta tutacak en akıllı şey olduğu için bu korkuyu olumlu bir şey olarak görüyorum.

Otuz yıl önce bir veba romanı yazmayı ilk kez düşlerken çıkış noktam da veba ve ölüm korkusuydu. **Kanuni Süleyman** zamanında Habsburgların Osmanlı elçisi parlak yazar ve gözlemci **Ogier Ghiselin** de *Busbecq 1561*'de İstanbul'daki veba salgınından kaçmak için altı saat uzaktaki Büyükada'ya sığınmış ve İstanbul'da yeterince karantina tedbirleri almayan Türklerin dinleri İslamiyet yüzünden 'kaderci' olduğuna hükmetmişti.

Daniel Defoe de, Busbecq'ten yaklaşık bir buçuk asır sonra 1722'de yayımladığı ve 57 yıl önceki 1664-65 Londra salgınını anlatan romanında "*Türkler ve Müslümanlar kadere ve her kişinin kaderinin aslında daha önceden belirlendiğine (alınına yazıldığına) inanırlar*" diyerek aynı Türk-Müslüman kaderciliğine dikkat çeker.

Kaderci olsunlar olmasınlar Osmanlı İmparatorluğu'nda eski salgınlarda Müslümanlara karantinayı benimsetmek Hristiyanlara benimsetmekten daha zordu. Çünkü karantinaya karşı, esnafın ve köylünün her yerdeki ticari şikâyetlerine Müslüman toplumlarda bir de kadınların ve ev içinin mahremiyeti konusu eklenir. Yirminci yüzyılın başında Müslümanlar önce "*Müslüman doktor,*

isteriz" diye şikâyet ediyorlardı çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda bile doktorların çoğu Hıristiyandı. Daha sonra "*Karantina istemeyiz*" diye isyan etmeye başladılar.

1850'lerden itibaren buharlı vapurlar yaygınlaşırken Hicaz'a hacca giden hacılar dünyadaki salgın hastalıkların en büyük taşıyıcısı ve yayıcısı oldular: Bütün bu sorunları ve Hicaz'a giden hacı trafiğini kontrol edebilmek için İngilizler yirminci yüzyılın başında İskenderiye'de dünyanın bir numaralı karantina yönetim noktalarından birini kurmuşlardı. Bütün bu tarihi durumlar, Müslümanlar hakkında yalnız "kaderci" önyargısını değil, diğer Asyalılarla birlikte onların hastalığın ve salgının hem kaynağı, hem de taşıyıcısı olduğu görüşünü yaygınlaştırdı. *Suç ve Ceza*'nın sonunda kahraman **Raskolnikov** bir veba düşerken de işte bütün bu edebiyat geleneğinin bir parçasıdır: Raskolnikov, "*Bütün dünyanın, Asya'nın derinliklerinden Avrupa'ya gelen korkunç ve yeni bir veba salgınına mahkûm olduğunu hayal etti*" diye yazar Dostoyevski.

17 ve 18. yüzyıllarda haritalarda Batı dışı dünyanın başlangıç noktası olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırını çizen şey kabaca Tuna nehri idi. Kültürel-antropolojik sınırını çizen şeyse veba, yani Tuna'nın doğusunda vebaya yakalanma ihtimalinin çok daha yüksek olması idi. Burada Doğu ülkeleri ve Asya'ya veba ve kadercilik atfedilişi kadar, veba ve salgınların Doğu'nun ve Asya'nın karanlık derinliklerinden geldiği basmakalıp bilgisi de tekrarlanır.

Ama pek çok anlatıdan gördüğümüz, anladığımız kadarıyla en büyük veba salgınları sırasında İstanbul'da cenaze namazları kılınıyor, herkes birbirine taziye ziyaretine gidip, öpüşüp ağlaşıyor, hastalığın neden, nasıl geldiğinden çok, diğer cenaze ve namazlara hazırlık yapılıyordu. Bugünkü Koronavirüs salgını sırasında ise Türkiye hükümeti laik bir kararla salgından ölenlerin cenazelerini yasakladı ve cuma günleri hep birlikte büyük kalabalıklarla kılınan cuma namazları sırasında camilerin kapılarını hiçbir tartışmaya fırsat vermeden kapayıp kilitledi. Diğer şaşırtıcı şey hükümetin sessizce ve hızla aldığı bu radikal laik önlemlere toplumda bir karşı çıkış olmaması. Korkumuzun büyük ama akılcı ve anlayışlı olduğunu gösteriyor bu. Bu korkuyu, bu acıyı bir daha yaşamak istemiyorsak bundan sonra böyle bir salgını durduracak siyasi bir otorite kurulması şart. Bu hayal ise içimizdeki korkunun verdiği alçakgönüllülük ve dayanışma duygusuyla ancak mümkün olabilir.

Sol'un umudu korona yoldaşta

[Sevda Dursun](#) 20 Nisan 2020

“Dünya bundan sonra nasıl bir yer olacak?” sorusu uzun zamandır hiç bu kadar yüksek sesle dillendirilmemişti. Salgın sonrası dünya bambaşka bir yer olacak inancı ise, neredeyse her kesimde hâkim. Kimileri sınırların geri geleceğini, ülkelerin içine kapanacağını ve faşizan siyasetin yeniden hayat bulacağını söylüyor. Bir diğer grup ise sadece hayallerden ibaret bir “küresel Sosyalizm”den, yani dünyada örneği hiç yaşanmamış komünizmden söz ediyor.

Tüm dünyayı etkisi altına alan ve son yüzyılın en sarsıcı küresel hâdiselerinden biri olan koronanın dünyayı nasıl etkileyeceğine yönelik tezler hız kesmeden devam ediyor. “Dünya bundan sonra nasıl bir yer olacak?” sorusu uzun zamandır hiç bu kadar yüksek sesle dillendirilmemişti. Salgın sonrası dünya bambaşka bir yer olacak inancı ise, neredeyse her kesimde hâkim. Siyaset bilimciler, felsefeciler, sosyologlar ve uluslararası ilişkiler uzmanlarından bazıları, sınırların geri geleceğini, ülkelerin içine kapanacağını ve faşizan siyasetin yeniden hayat bulacağını söylüyor. Bir diğer grup ise sadece hayallerden ibaret bir “küresel Sosyalizm”den, yani dünyada örneği hiç yaşanmamış komünizmden söz ediyor.

Bir şeyler değişecek, orası kesin, ama bu değişimin abartıldığı kadar keskin çizgilerle olacağı hayli şüpheli. Çünkü bu gezegenin ilk krizi değil, en büyük krizi de değil. Tarihte yaşananlara baktığımızda, başından bu yana güçlünün güçsüzü ezmesi neredeyse bir insanlık rutini ve ritüeli hâline gelmiş. Bunu ıslah edip değiştirmeye en çok “din” yaklaşsa bile, o da yer yer bu düzeneğin bir parçası olmaktan kurtulamamış. Sonu “izm”le biten kurtuluş ideolojileri ise kanlı devrim süreçlerinin ardından eskisini aratan yeni zulüm hiyerarşileri kurmaktan geri duramamış.

Kriz ve buhranın büyüklüğüne bağlı olarak karamsarlık ve yeis artsa da insan tabiatı ümit ve hayale eskisinden daha meyilli olabiliyor. Sözümler ona kurtuluş ideolojilerinin fırsatçı fantezileri de burada devreye giriyor. Algıları açık geniş kitlelere ulaşmak ve kendi öncülüklerinde harekete geçirmek için bunalımı bir şans olarak görebiliyorlar.

TEşHİS BELLİ TEDAVİ MUĞLAK

Liberal kapitalist sistem uzun zamandır tos atacağı duvar arıyordu, salgın bu imkânı fazlasıyla sundu. Korona salgını dolayısıyla eşitsizlikler büyüyerek yaygınlaşıyor. “Büyük insanlık”, herkesçe bilinen sebeplerle evde kalma, evden çalışma gibi bir ayrıcalığa sahip olmadığından, salgınlar için daha kolay bir hedef. Tedaviye erişim imkanlarının kısıtlı oluşu, hijyen şartları da hastalığın şiddetini artıran etkenler. Elbette ki yoksullar yaşananların farkında. İşler düz giderken bile bedeli ödeyen onlardı, şimdi işler tersine giderken faturanın en ağırını kendilerinin ödeyeceğini biliyorlar. Öfkeli ve tedirginler.

Salgın bitse bile eşitsizlikler katlanarak devam edecek. Korona'nın altüst ettiği ekonomik yapı orta sınıfı da zor durumda bırakacak olsa bile yoksul kitleler enkazın altında kalabilir. Tabloların, grafiklerin anlatabileceğinden daha vahim ve ağırlı bir salgın sonrası yaşanacağı aşikâr. Bütün dünya son derece sıkıntılı bir nekahet dönemi geçirecek. Fakir fukara ise belki bu süreci hiç atlatamayacak. Bunu teşhiste pek ihtilaf yok; bu konular üstüne kafa yoran hemen herkes durumu bu şekilde tespit ediyor. Ancak iş çözüm önerisine gelince, gerçeklikten uzak ezberler havada uçuşuyor, devrimci fanteziler bolca imalatçı ve müşteri bulabiliyor.

Kapitalizmin ölümcül bir krize gireceği ve bu krizden muhakkak sosyalizmin zaferle çıkacağına iman etmiş 'sol'un beklediği günün geldiğine inanmasında şaşılacak bir şey yok aslında. Korona umutsuzluğu, çoktandır marjinal ve ölü bir teori sıfatı yakıştıran ihtilalci fikirler için büyük bir umuda dönüştü. Birçok teorisyen sürece dair kalem oynatarak sol tabanı zaferle müjdeledi bile.

Bunların başında gelen marksist filozof Slavoj Zizek şunları söyledi mesela: “Korona paniği yayılırken nihaî kararı vermek zorundayız; ya en güçlünün hayatta kalması ilkesinin gaddar mantığıyla hareket edeceğiz ya da küresel koordinasyon ve işbirliğiyle birlikte yeni bir çeşit komünizmi kabul edeceğiz.”

DEĞİŞİM NUTUKLARI

Daha ılımlı ve dengeli bir üslubu seçen Chomsky ise şu değerlendirmeyi yaptı: “Koronavirüsün iyi bir yanının, belki de insanları nasıl bir dünya istediğimiz hakkında düşünmeye itmesi olduğu söylenebilir. Bu duruma götürecek bir dünya mı istiyoruz? Bu krizin kökenleri hakkında düşünmek durumundayız. Neden bir korona krizi var?”

Doğrusu büyük değişim beklentisi sadece 'sol'da yok. Liberal demokratik sistemin düşünürleri de benzer vurgular yapıyor. Henry Kissinger, “Koronavirüs pandemisi dünya düzenini ilelebet değiştirecek” derken şüpheye hiç açık kapı

birakmıyor. Geçen hafta ülkemizin muteber düşünce adamlarından Teoman Duralı'yla yaptığımız röportajda kendisi, “Bir değişim olacak ama bu geceyle gündüz gibi bir değişim değil” demişti. Değişimi tespit edenler, değişimi bekleyenler ve değişim için hayal kuranların dünyası arasında kıyasıya bir yarış göze çarpıyor.

Öte yandan liberaller de bu çöküş için koronayı suçluyor. Oysa uzmanlar korona olmasaydı da dünyanın bozuk kredi ve para sisteminin bir krize davetiye çıkardığını söylüyordu. Salgın hastalık sadece öngörülen bu ekonomik krizi hızlandırdı. Şu an içinde yaşadığımız ve salgın sonrası bizi bekleyen sorunların kapitalist sistemin bir ürünü olduğunu söylemek için ‘solcu’ olmak gerekmiyor. Kapitalizm sonu olmayan bir vahşetse, Karl Marks’ın “Asacağımız son kapitalist, muhtemelen bize asma halatını satan kişi olacaktır” sözünü çerçeveletip duvara asabiliriz.

Asarız asmasına da “Dünyayı anlamak yetmez, onu değiştirmek gerekir” sözünü ne yapacağız? Sol’un çoktan kapitalist çarkına yenik düşmüş, paylaş desen lüksünden gram ödün vermeyi bırak, etrafındaki fakirlere zırnık koklatmayacak burjuvası mı dünya düzenini değiştirecek? Yoksa yine ezilen işçileri gaza getirip, “Dünyadaki hiçbir güç sizi durduramayacak!” diyerek sıra köşklerinden “Ne tas düşün, ne hamam çınlasın” gazelini okumaya devam edenler mi?

MARKS SÖMÜRGEÇİLİĞE GÖZ KIRPARKEN

Ama itiraf edelim, fosilleşmiş Sol ideoloji için bulunmaz bir nimet bugünler. Büyük bir iştahla ve hatta ağızlarından salyalar akarcasına işlerin daha da kötüye gitmesini bekliyorlar. Küresel salgını siyasi menfaatlerine “are” olarak sunup, buradan çıkar elde etmeye çalışacaklar. “Liberalizm öktü” “Kartlar yeniden karılacak” gibi kulağa hoş gelen sözleriyle zihinleri bulandıracaklar. Geceleri rüyalarını, gündüzleri hayallerini süsleyen o romantik âdil sistemin yaklaştığını düşünmek az şey mi? Neydi sahi, parasız eğitim, parasız sağlık, ücretsiz gıda, herkese emeği kadar mı, yoksa ihtiyacı kadar mı? Sahi neydi? Çok mu ahlakiydi komünizm ideolojisi? Dünyayı cennet mi kılacaktı? Oysa Marks’a göre kapitalizm sömürgecilik aracılığıyla doğuyu içinde bulunduğu durgunluktan kurtaracaktı. Marks’ın sömürgeçiliği savunduğunu biliyor mu bizim solcular? En çok tartışılan “Hindistan’da İngiliz egemenliği” başlıklı makalesinde, İngilizlerin toplumun iktisadi temellerini sarsarak Hindistan’da ilk ve biricik toplumsal devrimi gerçekleştirdiğini ve onları yarı barbar durumdan çıkararak uygarlığa doğru ilerlettiğini söylemişti. Marks’ın doğu toplumlarına atfettiği siyasî, sosyal ve iktisadî özelliklere göre bu toplumların kendiliğinden bir ileri

aşamaya geçmesi mümkün değildi. Sömürgeciliğin doğal bir yasa olmasını çok mu ahlaki buldunuz?

'KÜBA'İZM MODASI

Ama unuttukları bir nokta var: Dünya çok salgın ve felaketlerden geçti, beklenen radikal bir değişime uğramadı. Hele de def'aten denendiği hâlde tam manasıyla Sosyalist-Komünist bir devrimin yanından bile geçmedi. İçinde bulunduğumuz dönemde Küba'dan başka ellerinde bir örnek olmadığı için, karşılaştırma imkânları da yok. Küba aşağı, Küba yukarı...

Küba'nın en iddialı olduğu sağlık sektöründe bile durumun içler acısı olduğunu bilseler bile söylemezler. Hastaneler dökülüyor, hijyen yok, su yok, doktorlar kaşık ve bıçakla ameliyat yapmak zorunda olduğunu söylüyor. Küba'daki halkın sağlığı başka, sağlık turizmi bir başka mânâyâ geliyor. Küba gerçeği, dergimizde bir başka dosya konusu olduğu için detaylandırmaya gerek yok. Zaten Küba'nın gerçeği değil, romantizmi lazım solculara. Gerçeklerle kimsenin işi yok.

Sol hareketlerin önemli bir kısmı geçmişteki başarısızlıklarını unutturmak için önlerine çıkan global başarısızlıklara sarılmaya meraklı. Koronanın arkasından devrimci bir kaos çıkartma merakları bundan.

Bizim solcuların da dünyadaki familyalarından bir farkı yok. Müzmin romantik kapitalist-solcu Zülfü Livaneli "Kanser tedavisi için Küba'ya giden o kadar çok insan var ki. Tıpta ileri olmalarının nedeni, insan sağlığını ticaret olarak görmemeleri. Hayata ya kapital açısından bakarsın ya da sosyal açıdan, insan açısından" diyor. "Hadi git Küba'da yaşa!" desen, o ütopoyu tecrübe etmek istemez. Onun yerine kapitalizmin en refah ülkesi İsveç'te burjuva hayatını tercih eder.

KORONADAN SOLA EKMEK ÇIKMAZ

Solcuların hevesle sarıldıkları kapitalist sistemin iflas ettiği söylemleri elbette yeni değil. "Sosyalizmin Alfabetesi" yazarı Leo Huberman 1968'lerde "Kapitalist sistem yalnız verimsiz, müsrif, akıldışı ve adâletsiz değil, aynı zamanda çöküntü halindedir" notunu düşmüştü. Öte yandan salgın sonrası farklı bir dünya inşası da uzak bir ihtimal değil. Ama insan tabiatına aykırı Marksist bir perspektiften çok uzak. Zaten solun hiçbir zaman iktidar olmak gibi bir derdi de olmuş değil. Hele bizim ülkemizdeki solcuların; tek dertleri mevcut hükümeti alaşağı edecekleri bir sokak hareketi.

Jean Baudrillard, "İlahi Sol" kitabında "Sol demek Fransa bisiklet şampiyonu Poulidor demektir. Sol, büyük bir enerji harcayarak iktidara doğru ilerlerken kalabalıklar kendisini alkışlayıp kutluyor, ancak tam yarışı kazanacakken ikinciliğe razı oluyor ve muhalefet adlı oyuğa çekilerek bu duruma katlanıyor" diyerek tarihe not düşmüştü, 1977-84 yıllarını kaleme aldığında.

Sosyalizm'in minik bir uygulamasını yaşadığımız karantina günlerinde, en son isteyeceğimiz şey demir perde hayali kurmak olacakken, ah ideoloji, Cemil Meriç'in dediği gibi sen gerçekten idraklere giydirilmiş bir deli gömleğisin. Liberal Atilla Yayla, "Korona salgını sosyalist ideolojiyi nasıl çökertiyor?" başlıklı yazısında bugünlerde yaşanan sol popülizmin ne kadar boş bir şey olduğunu şu ifadelerle açıklıyor: "Korona salgını aslında kapitalizmi çökertmiyor, geçici ve kısmî sosyalist uygulamalarla sosyalizmin ne berbat bir şey olduğunu kanıtıyor. Sosyalistlerin sevinç naraları boşuna, koronadan sosyalizme ve sosyalistlere ekmek çıkmaz. Tam tersine, sosyalizm bundan zarar görür. Çünkü tarihi gibi bugünlerde birçok ülkede görülen olağanüstü ve geçici ama sosyalizmin normal ve sabitesi olan uygulamalar da sosyalizmin ne berbat bir şey olduğunu gösteriyor."

İLAHİ SOL DEĞİL İLAHÎ ADÂLET

Tüm fantezileri ve faraziyeleri bir kenara bırakıp "çav korona!" dediğimizde, akli başında politikaların uygulanması tüm dünyada olduğu gibi bizim ülkemizde de şart. Zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapan bir sistemde ısrar etmek yerine, fakiri koruyup kollayandan da öte fakirliği azaltan, onaran politikalara ihtiyacımız var. İlahi sol değil ama ilahî adâlet "herkesin çalıştığı kendisinedir" derken, zengine zekât ve infakı emrederek fakiri korur. Bunun devletler nezdindeki karşılığı zenginden alınacak daha fazla vergi olabilir veya başka bir şey. Bu mümkün. Biz mümkün olan bir adalete talibiz. Özündeki aşırılık sebebiyle adalet diye yepyeni zulümler üreten devlet kapitalizmine değil.

Farabi, ideal devletin günün birinde bir mucize sonucu ortaya çıkmayacağını söylüyordu. Ancak siyasette zaruret devletin ve ondan daha da çok demokratik devletin, ideal devletin muhtemel ortaya çıkışı için en iyi zemini teşkil ettiğini söylemiştir. Demokratik devlete ne kadar yaklaştıysak, ideal devlete o kadar yakınız demektir. Ama bu ideal devlet, hiçbir zaman romantik Solcuların kendilerini avuttuğu bir dünya olmadı, olmayacak da.

Korona İsveç'e torpil mi geçiyor?

[Gerçek Hayat](#) 20 Nisan 2020

Dünya koronavirüs salgınından dolayı bambaşka bir hayat yaşarken, İsveç'te salgın yokmuş gibi insanlar açık havada spor yapıyor, lokantalara gidiyor, lise ve üniversite haricindeki çocuklar okullarına devam ediyor, iç hat uçuşları aynen sürüyor. Komşuları Danimarka ve Norveç'ten ayrılarak yeni tip koronavirüs (Covid-19) salgınıyla mücadelede "sürü bağışıklığı" stratejisi izleyen İsveç'in salgın günlerindeki yaşam tarzı, "bildikleri bir şey mi var?" suâlini akıllara getiriyor. Oysa durum İsveç'te de güllük gülistanlık değil.

Komşuları Norveç ve Danimarka hayata geçirdikleri sert önlemlerle salgını kontrol altına almış görünüyor. Danimarka'da bugüne kadar vak'a sayısı 7 bin 73'te kalırken, şu ana kadar 336 kişi öldü. Danimarka adım adım karantina önlemlerini kaldıracağını açıkladı. Koronaya karşı baştan beri sert tedbirler alan bir diğer ülke de Norveç oldu. Söz konusu önlemlerin karşılığını alan Norveç'te vaka sayısı 6 bin 905'ken bugüne kadar koronadan kaybeden kişi sayısı ise 158. Norveç de günlük hayatın önündeki karantina önlemlerini kaldırmaya hazırlanıyor.

Yeni tip koronavirüsle mücadelede "sürü bağışıklığı" stratejisini benimseyen İsveç Başbakanı Stefan Löfven, 11 Nisan'da yaptığı açıklamada böyle bir pandemiye hazırlıksız yakalandıklarını itiraf etmişti. İlk korona vakasının görüldüğü 31 Ocak tarihinden itibaren İsveç'te vak'a sayısı bugüne kadar 13 bin 216'ya yükselirken, ilk korona ölümünün görüldüğü 11 Mart'tan itibaren bugüne kadar bin 400 kişi öldü. 10 milyon nüfuslu İsveç'te 17 Nisan Cuma günü yeni 676 vak'a tespit edilirken, 67'de yeni ölüm var.

İsveç'in şimdiye kadar aldığı tedbirler şöyle:

v Hasta ya da koronavirüs semptomları görülen kişilerin evlerinde kalması zorunlu.

v Risk grubunda bulunan herkes kendini izole edecek.

v 50'den fazla katılımın olduğu etkinlikler yasak.

v Daha küçük etkinlikler riski azaltmak için izinli yapılmalı.

v Restoranlar insanların aralıklı oturmasını sağlamalı. Restoranlarda self servis yasak. Yemek garson tarafından servis edilmeli.

v Huzur evlerine ziyaret yasak.

v Lise ve üniversiteler eğitimlerine ara verdi, diğer okullar açık.
v Korona semptomu olan her sağlık çalışanı test yaptırmak zorunda.
v Aile büyüklerini ziyaret etmekten kaçınılmalı.
v 79 yaşının üstünde değilsen, kronik bir rahatsızlığın yoksa test yapılmayacak.
Hastalık evde atlatılacak.
v Söz konusu kuralları yerine getiren herkes günlük hayatta istediği gibi davranabilir.

ŞİMDİYE KADAR İYİ GİDİYORDU

İsveçlilerin bir kısmı devletin yasaklar getirmesindense, halkın kendi önlemlerini almasından memnun. İki gün önceye kadar zaten ölümler de artış değil, düşme eğilimi gösteriyordu. Ancak son verilerle İsveçlilerin nasıl bir tepki göstereceği henüz bilinmiyor.

Uzun yıllar İsveç'te yaşayan H. O. tedbir olarak 'sosyal mesafeyi kuru, ellerini yıkadan' başka pek de bir şey olmadığını ifade ediyor. "Bu hafta Paskalya tatili vardı mesela, 'şehir içi tatile gitmeyin' diye uyardılar, pek de giden olmadı. Herkes kendi önlemini almaya çalışıyor, yasak koyulmuyor. Kendini hasta hissediyorsan, evde kalacaksın. Şu an hükümetin bu yöntemini genel olarak takdir ediyorlar, şikâyet eden yok. İlk başta endişeliydik, Norveç, Danimarka filan sınırları kapatınca, biz niye aynı yöntemi uygulamıyoruz dedik, ama şimdi pek ses çıkartan yok. Geçen hafta günlük ölü sayısı 90'lardayken, bu hafta başlarda 20'lerde seyrediyordu, ama son günlerde arttı."

Halkın neden şikâyetçi olmadığını sorduğumuzdaysa, "Şimdiye kadar iyi gitti. İsveç'in nüfusu az. Kimse iç içe yaşamıyor. Marketler sakin. İnsanlar sosyal mesafe uyguluyor" cevabını aldık.

ÇOĞU KİŞİ KORONAYI EVDE GEÇİRİYOR

İsveç'in sağlık konusundaki ihmalleri, sağlık sistemlerinin ne kadar yetersiz olduğunun da bir delili. H.O. İsveç'in sağlık konusundaki ihmal ve yetersizliğini şu ifadelerle dile getiriyor: "Tedbir almamız gereken ama alamadığımız bazı şeyler var. Mesela eczanelerde maske ve alkol yok. İlk korona vakaları çıktığında hepsini hastanelere verdiler. Şimdi halkın alabileceği hiçbir şey yok. Vak'a sayısı olarak da 12 binin üzerinde deniliyor ama aslında o sadece test yapılanların sayısı. Testi de sadece risk grubundakilere yapıyorlar. Yani 79 yaşının üstünde değilsen, herhangi bir kronik sağlık sorunun yoksa test yapılmıyor. Eğer yapılırsa, vaka sayısının çok daha fazla olduğu ortaya çıkar. Birkaç tanıdık var, büyük bir ihtimalle korona geçirdiler ama hastaneye gidemediler, çünkü almıyorlar. Zaten duyuruyu

da öyle yaptılar; sağlık sorunun yoksa evde atlat. Sağlık sistemi yetersiz, henüz daha başındayız, hastaneler dolmak üzere.”

ÇİP HABERLERİ BAYAT

İsveç’te, deri altına yerleştirilen çiplere olan ilginin arttığı haberlerinin ise eski haberler olduğunu söyleyen H.O. İsveç medyasında bu tür haberlere korona döneminde hiç rastlamadığını ifade ediyor. İsveç’te geçtiğimiz yıl deri altına çip taktıranların sayısı 4 binleri bulduğu söylenmişti. Fakat koronanın takibini kolaylaştırma amaçlı çiplerle ilgili yapılan bir çalışma yok.

İngiltere kısa sürede sürü bağışıklığı stratejisinden vazgeçti. Şimdilik İsveç geri adım atmıyor. Muhtemelen güvendikleri tek şey, nüfusun azlığı, dolayısıyla toplu mekânlarda virüsün yayılımını kolaylaştıracak kalabalıkların olmaması. Son günlerde virüsün artışa geçmesi ise, koronanın İsveçlilere de torpil geçmediğinin bir belirtisi. Bakalım ilerleyen günler ne gösterecek.

Korona’nın bile kurtaramadığı hayatlar

[Mehmet Tevfik Şahin](#) 20 Nisan 2020

Koronavirüs dünyanın gündemine girdikten sonra bir anda tüm dertler ikinci plana düştü. Savaşlar durdu, katliam haberleri kesildi, dünya ortak bir düşmana karşı birleşen tek bir ‘millete’ dönüştü. Peki, gerçekten öyle mi oldu?

v Hindistan’daki Müslümanlar da bizimle birlikte balkonlardan şarkı mı söyledi?

v Suriyeli kadınlar sosyal medyadan ekmek tarifleri mi paylaştı?

v Yemenli çocuklar camlara gökkuşağı resimleri mi yapıştırdı?

Kendine bültenlerde yer bulamayan haberlere göre, öyle olmadı. Tüm bu birlik-beraberlik masalları anlatılırken, koronanın bile kurtaramadığı hayatlar kararmaya devam ediyor.

Geçtiğimiz aralık ayında Çin’de ortaya çıkan, Şubat ayında dünyaya yayılmaya başlayan koronavirüs, Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilince ortak bir düşmana dönüştü. ‘İnsanlık düşmanı’ virüs, o tarihten sonra dünyadaki tüm düşmanlıkları unutturdu. Aynı felaketle karşı karşıya olan insanlar, kinlerini ve nefretlerini bir kenara bırakıp ırk, din, dil farkı gözetmeden birbirine -mecazen de olsa- sarıldı.

v Balkonlardan şarkılar söylendi.

v Avrupa sokaklarında ezanlar yankılandı.

v Düşman ülkeler birbirlerine maskeler ikram etti.

v İlaç şirketleri “insanlığı kurtarmak(!)” için bütün işlerini bırakıp aşı geliştirmeye yöneldi.

v Güneş, renkli çayırları bir başka ısıttı.

v Kurtlar öksüz kuzuları emzirdi.

v Kuşlar evlerinden çıkamayan insanlar için özlemlerle cıvıladı...

Peki, gerçekten öyle mi oldu? Eğer hâdiseleri medyadan, özellikle de Türk mediasından takip ediyorsanız gerçekten tam da böyle oldu. Dünyada koronavirüsten başka bir zalim kalmadı. En büyük ve hatta tek düşmanımız ‘o’ oldu.

Daha 1 ay önce dünyanın dört bir yanında devam eden çatışmaların haberleri bir anda kesildi. Bombalar atılmaz, silahlar patlamaz oldu. ‘Mazlum halklar’ sanki tarih kitaplarındaki istatistiklere dönüştü. İnsanlık ‘artık hiçbir şey eskisi olmayacak’ torbasını meşrebince doldurmaya başladı. Fakat hiçbir şeyin eskisi gibi olmaması için, önce her şeyin değişmesi gerektiğini unuttuk.

EĞER KİMSE DUYMADIYSA, HİÇBİR ŞEY OLMAMIŞTIR

Oysa dünyanın hiçbir sıcak bölgesinde çatışmalar durmadı. Dahası, koronavirüs bu çatışmalara farklı bir boyut kattı. 1 ay öncesine göre tek fark, artık bu çatışmalar medyada yeterince yer işgal etmez oldu. Günlük vak’a ve ölü sayıları, aşı çalışmalarındaki gelişmeler, karantina günlükleri dururken haber bültenleri ve gazeteler devam eden çatışmalara yer ayırmaktan imtina etti. Belki de virüs gibi büyük bir tehdit varken ‘insan’ gibi küçük tehditleri haber yapmak önemsiz görüldü. Ama çatışma bölgelerinden gelen haberler, dünyada halen en büyük tehdidin nefret, kin, kibir ve ihtiras olduğunu gösteriyor.

AFGANİSTAN'DAN HABERLER 'İYİ'

Örneğin Afganistan. Bu günlerde unuttuğumuz Asya'nın ortasındaki bu ülke için önce 'kötü' haberi verelim: Afganistan'da bu haber yayına hazırlanana kadar 25 kişi koronavirüs nedeniyle hayatını kaybetti. Ülkede toplam 784 vak'a bulunuyor. 'İyi' haber ise, geçtiğimiz ay, yani pandemi ilan edildikten sonra ülkedeki çatışmalarda sadece 253 güvenlik görevlisi ve 91 sivil öldürüldü. (Bu sayı Ocak ayında, yani daha dünya karantinaya girmeden önceki rakamların iki katı.)

SURİYE DİYE BİR ÜLKE VARDI!

Daha 1 ay önce tüm dünyanın gözü Suriye'deydi. 9 yıllık iç çatışma ve savaşta 1 milyondan fazla sivilin katledildiği, 10 milyona yakın sivilin yerinden edildiği ülke, bir anda dünya gündeminden düştü. Bu düşüşte, ülkeden gelen korona virüs istatistiklerinin de etkisi büyük oldu. 22 milyonluk nüfusundan bugün sadece 12-13 milyon kişinin yaşadığı ülkede sadece 33 koronavirüs vak'ası kaydedildi. Ülkede virüs nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı ise 2!

Suriye'deki savaş ve katliamlar ise hız kesmeden devam ediyor. Ülke genelinde bu yılın ocak ayında 262, şubatta 275 sivil katledildi. Geçtiğimiz yıl ocak ayında bu sayı sadece 188 olarak kaydedilmişti. 27 Şubat'ta Rus ve Esed güçlerinin 34 askerimizi şehit etmesinin ardından Türkiye'nin yumruğunu masaya vurma, İdlib bölgesinde ülkede çatışmaları azaltsa da, Mart ayında 103 sivil çatışmalarda öldü. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün açıkladığı bu sayılara her gün yenileri eklenmeye devam ediyor. Bunların haber bültenlerinde yer bulamamasının tek nedeni ise, ölümlerin virüsten değil 'insandan' kaynaklanması.

HİNDU TERÖRÜ, VİRÜSÜ ARATIYOR!

Müslümanlara karşı büyük bir kin besleyen Hindistan yönetimi, ülkedeki 200 milyon Müslüman'ı vatandaşlık yasasının dışında tutmuş, bunu protesto eden Müslümanlara karşı başlatılan kanlı eylemleri de desteklemişti. Ülkede sadece Şubat ayında 53 Müslüman yaşadığı evlerde, camilerde ya da sokak ortasında öldürüldü. Katliamlara güvenlik güçleri de destek verdi. Irkçı devlet başkanı Modi ise Twitter üzerinden barış mesajları vermekle yetindi.

Gerçek Hayat'ın da geniş yer verdiği Hindistan olayları, koronavirüsün ortaya çıkmasıyla bir anda gündemden düştü. Oysa yerel kaynaklardan gelen kısıtlı haberler, durumun eskisinden de kötü olduğunu gösteriyor.

1 milyardan fazla nüfusa sahip ülkede bugüne kadar virüs kaynaklı 12 bin vak'a ve 405 ölüm kaydedildi. Fakat bu rakam ülkedeki demokratik grupların hiçbirine

inandırıcı gelmiyor. Yerel kaynaklar, hastanelerin Müslüman hastaları kabul etmediğini, Müslüman bölgelere gıda ve temel ihtiyaç malzemesi gönderilmediğini, dahası göndermeye çalışanların da engellendiğini kaydediyor.

8 BİN MÜSLÜMAN İÇİN İNSAN AVI BAŞLADI

Mart ayında Delhi’de yapılan yasal bir kongreye 8 bin Müslüman katıldı. Ülkedeki en büyük Müslüman cemaatlerden biri olan Tebliğ Cemaati tarafından yapılan kongre, Hindular tarafından ‘ülkeye koronayı getiren cihad eylemi’ olarak lanse edilince de yeni bir insan avı başlatıldı. Polis, kongreye katılanları ihbar edenlere para ödülü vereceğini açıkladı. İrkçı Hindular ise, Müslümanların koronayı cihad silahı olarak kullandığını iddia ederek saldırılar başlattı. Hatta Müslümanlar için ‘Korona hastası kılığında canlı bombalar’ suçlaması yapıldı.

Türkiye’de bir kesim tarafından umrecilere yapılan ‘hedef gösterme’ faaliyeti, Hindistan’da da Tebliğ Cemaatine karşı yapılıyor. “CoronaJihad”, “CoronaTerrorism” ve “CoronaBombsTablighi” gibi hashtag’ler, Hindistan sosyal medyasında trend oldu. Ana akım Hint medyası, defalarca Tebliğ Cemaati üyelerinin ‘koronavirüs süper dağıtıcıları’ olduğu haberleri yayınladı. Korona ile mücadele edemeyen Hindistan, hem hedef şaşırtarak virüsü gündeminden düşürme hem de Müslüman avını yaygınlaştırma yoluna gitti.

YEMEN’DE SADECE 1 KORONA VAK’ASI GÖRÜLMESİNİN SIRRI

Suudi Arabistan-BAE koalisyonu ile İran destekli Şii milisler arasında çatışmaların yaşandığı Yemen’de, 2015’ten bu yana 100 binden fazla insan hayatını kaybetti. Sadece geçtiğimiz yıl 12 bin insan çatışmalarda öldürüldü.

Açlığın ve savaşın pençesinde kıvranan ülkeden gelen haberler de, diğer çatışmalı bölgelerde olduğu gibi bir anda kesildi. Özellikle Suudi Arabistan hükümetinin 9 Nisan’da 2 haftalık ateşkes ilan etmesi, ülkede yaşanan dramın bir anda kesildiği izlenimi oluşturdu.

Suudi Dışişleri Bakanı, yaptığı açıklamada ‘askeri tırmanıştan uzaklaşıp Kovid-19 salgınına odaklanmayı amaçlıyoruz’ ifadelerini kullandı. Sonraki 48 saat ise, ateşkesin bugüne kadar verilen sözler kadar yalan olduğunu ortaya koydu. 2 gün içinde 241 ateşkes ihlali kaydedildi.

Bu ihlaller ve buna bağlı ölümler medyada eskisi kadar yer bulmadı. Medyanın asıl ilgilendiği korona kaynaklı ölümler ise Yemen’de bir türlü gerçekleşmedi. Çünkü Yemen’de bugüne kadar sadece 1 koronavirüs vak’ası kaydedildi. 10

Nisan'daki bu vak'anın da arkası gelmedi ve ülke hastalığı şimdilik 1 vak'a ile kontrol altına almayı başardı.

Bu mucizenin sırrı ise Husi militanlarının yayınladığı bir video ile ortaya çıktı. Korona ile mücadele için Suudi ve BAE koalisyonundan BM aracılığıyla 500 milyon dolar, doğrudan ise 25 milyon dolar alan hükümetin, virüsle mücadele için hiçbir girişimde bulunmadığı sırada, İran destekli Husi militanları bir video yayınladı. Videoda, ülkede koronavirüse yakalandığı açıklanan kişilerin öldürüleceği ve cesetlerinin de yakılacağı açıklanıyor, böylelikle virüsün kontrol altına alınabileceği belirtiliyordu. Bu açıklama ülkede virüsün kontrol altına alınmasına yetti ve vak'a sayısı 1 kişi ile sınırlı kaldı. Ülkede Husi ve Suudi virüsü ise can almaya devam ediyor.

FİLİSTİN CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK

Çatışmaların tarihi insanlık kadar eskiye dayanan Filistin'de ise durum eskisinden çok da farklı değil. Filistin'de yüz yıldır karantina altında yaşayan mazlumlara yardım göndermek isteyen Türkiye, İsrail tarafından engellendi. Ülkede kendi oluşturduğu insani dramı her zaman için şantaj malzemesi yapan İsrail, yine aynı oyunu oynadı ve Türkiye'nin kendisine de yardım malzemesi göndermesi karşılığında Filistin'e gidecek yardımlara izin verdi. Yeterli testin yapılamadığı ülkede şimdilik kayıtlı 308 vak'a ve 2 ölüm var. İsrail'de ise 12.500 vak'a ve 130 ölü kaydedildi.

Ancak Filistin, bir yandan koronavirüsle bir yandan da işgalci İsrail'in yeni oyunları ile mücadele ediyor. Gazze'de denize açılan 2 balıkçıyı vurup bölgedeki açlığı devam ettirmek isteyen İsrail, koronavirüse karşı dezenfekte çalışması yapan 4 Filistinli'yi de gözaltına alarak yeni bir insanlık suçuna daha imza attı. Bununla da yetinmeyen İsrail, Kudüs'te korona testi yapan Filistin'e ait kliniklerin tamamını kapattı.

İsrail yönetimi bunları yaparken, işgalci milisler de karantina altındaki bölgelerde Filistinlilerin evlerini ve araçlarını yakmaya başladı. Aynı zamanda Beytullahim, Ürdün vadisi, Al Mughir ve Ramallah'ta 4 yeni 'yerleşim yeri' için Filistinlilerin arazileri işgal edildi. İşgalciler, Filistinlilerin arazilerine gidememesini de fırsata çevirerek, Ürdün Vadisindeki büyük bir alanda tarım faaliyetine başladı.

